

EHKÄISEVÄÄ PÄIHDETYÖTÄ NUORISOALALLA JA AINEMAATIO-AINEISTO SEN VÄLINEENÄ

Elisa Korsoff
Opinnäytetyö
Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön
koulutusohjelma (210 op)
12/2009

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma / Nurmijärven kampus

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Elisa Korsoff	
Työn nimi Ehkäisevää päihdetyötä nuorisoalalla ja Ainemaatio-aineisto sen välineenä	
Työn ohjaaja Reijo Viitanen	Sivumäärä 77 + 2
<p>Opinnäytetyössä kerättiin käyttäjäpalautetta Ainemaatio-päihdekasvatusaineistosta. Aineisto koostuu ”Tupakka”, ”Tobak” ja ”Alkoholi” dvd-levyistä sekä niiden manuaaleista ja ohjausmateriaaleista. Tavoitteena oli kartoittaa ehkäisevää päihdetyötä tekevien ammattilaisten kokemuksia ja mielipiteitä aineiston toimivuudesta ja käytettävyydestä nuorten parissa toteutettavassa päihdekasvatuksessa. Tätä tarkoitusta varten haastateltiin kahdeksaa Ainemaatio-aineistoa työssään käyttänyttä työntekijää. Niiden lisäksi opinnäytetyössä toteutettiin nuorille itselleen päihdekasvatustilanne ja havainnoitiin sitä. Palautteen perusteella saatujen tietojen ja kokemusten pohjalta arvioitiin aineiston hyödyllisyyttä ja sen onnistumista eri tavoitteissaan. Tämän johdosta opinnäytetyön tilaajan, nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus Preventiimin, on jatkossa mahdollista muokata ja kehittää aineistoa edelleen. Käyttäjäpalautteen keräämisen lisäksi opinnäytetyössä tarkasteltiin ehkäisevän päihdetyön kontekstia useiden siihen liittyvien käsitteiden ja ilmiöiden kautta. Opinnäytetyöprosessi kesti kokonaisuudessaan vuoden 2009 toukokuusta saman vuoden marraskuuhun. Pääteillä on merkittävä rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Hauskanpidon käänöpuolena päihdeiden käytöllä on kiistattomia vaikutuksia kansanterveyteen. Oma yhteiskuntamme muodostaa kontekstin ehkäisevälle päihdetyölle. Nuorten päihdekasvatus on useiden eri tahojen toteuttamaa ehkäisevää työtä. Se on erilaisissa toimintaympäristöissä tapahtuvaa kasvatuksellista ja vuorovaikutteista toimintaa, jonka toteuttamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä ja materiaaleja. Tavoitteet ovat moninaiset. Aineiston toimivuutta testattiin erilaisten 13-18-vuotiaista nuorista muodostuvien ryhmien kanssa. Sitä sovellettiin käyttämällä ryhmälle ja ohjaajalle sopivinta tapaa käsitellä päihdeitä. Aineiston koettiin onnistuneen tiedon jakamisessa, keskustelun virittämässä, nuorten osallistamisessa ja vuorovaikutuksen synnyttämisessä. Se herätti nuorissa erilaisia reaktioita ja kommentteja ja joissakin tapauksissa aineiston käyttö johti laajempaan vuorovaikutukseen. Merkitykselliseksi asiaksi koettiin nuorten tekemät animaatiot. Vertaisvalistuksellisella aineistolla lienee kysyntää päihdekasvatuksen kentällä. Ainemaatio-dvd:n katsottiin toimineen tarkoituksenmukaisesti dialogista lähtevässä päihdekasvatuksessa. Osa animaatioista puhutteli toisia enemmän. Riskiksi koettiin päihdekasvatustilanteen purkamatta jättäminen ohjaajan taholta. Enemmistö vastaajista ei ollut käyttänyt manuaalia, mutta manuaalin käytön katsottiin tuovan varmuutta ja selkeyttä ohjaajalle. Manuaalin ja dvd:n katsottiin tukevan toisiaan ja aineiston käyttö koettiin helpoksi. Ainemaatio-aineistoa ei ole käytetty laajalti ehkäisevän päihdetyön toimijoiden joukossa. Saattaisi olla aiheellista selvittää, mistä se johtuu ja miten aineistoa saisi kiinnostavammaksi. Monilla eri tekijöillä on vaikutusta aineiston tavoitteiden toteutumiseen. Ehkäisevän päihdetyön tekijöille aineisto on parhaimmillaan työtä helpottava väline. Haastattelut, jotka toimivat myös eräänlaisena jälkipuintina päihdekasvatustilanteista, osoittautuivat hyväksi keinoksi saada ohjaajat pohtimaan syvemmin aineiston käyttöä ja pääsemään paremmin perille sen tavoitteista. Tämä voi edesauttaa aineiston käytön mielekkyyttä ja sen käyttämistä myös jatkossa. Haastatelluilta saatu tieto ja kehittämiseen liittyvät ehdotukset tulevat jatkossa auttamaan Preventiimiä sen muokatessa aineistoa edelleen toimivammaksi. Tutkimustulosten perusteella on pääteltävissä, että Ainemaation käyttämistä ja kehittämistä kannattaa jatkaa.</p>	
Asiasanat: Ainemaatio-päihdekasvatusaineisto, ehkäisevä päihdetyö, ehkäisevän päihdetyön laatu-kriteerit, päihdekasvatus, päihdevalistus, vertaisvalistus, päihdeiden käyttö Suomessa	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
The Degree Programme in Civic Activity and Youth Work / Nurmijärvi Unit
ABSTRACT

Author Elisa Korsoff	
Title Youth substance abuse prevention and Ainemaatio-material as a method of it	
Tutor Reijo Viitanen	Number of pages 77 + 2
Abstract <p>In this thesis feedback for the material of Ainemaatio drug awareness education was gathered from the users. The contents consist of the dvd-discs “Tupakka”, “Tobak” and “Alkoholi”, their manuals and teaching materials. The aim was to survey the professionals’ experiences and opinions of how the material functioned and how it was used in the field of substance abuse awareness education among the young. Eight employees, who had been using the Ainemaatio material in their work, were interviewed for this purpose. In addition, a situation with substance abuse education for the young was arranged and analyzed by the writer of the thesis. Based on the feedback’s knowledge and experience, the usefulness and success in its various aims was estimated. On the basis of this, the orderer of the work, Preventiimi (knowledge center for youth substance abuse prevention) is able to modify and develop the material in the future. In addition to the collecting of the users’ feedback, the context for prevention of drug misuse was analyzed on the basis of various concepts and meanings that are in connection with it. The process for making the thesis took place from May to November 2009, including observation work and interviews. Drugs (alcohol and other substances) have a significant role in the Finnish society. On the other side of having fun, the use of these substances has incontrovertible influences in the health of the people. Our own society creates a context for substance abuse. Misuse prevention among the youngsters is preventive work carried out by many different planning levels and working places. It consists of educational and interactional work in various operational environments, in which different methods and materials can be used. The aims are variable. The material’s functionality was tested in groups of diverse young people between the ages of 13-18. The material was applied by using a method that was most suitable for the group and the youth leader. The used material was experienced to succeed in sharing of knowledge, raising discussion, increasing participation of the young and developing interaction. In the young people it raised up different kinds of reactions and comments and in some cases more extensive interaction was noticed. The animations done by the young themselves were considered as a remarkable matter. Peer support material has probably demand on the field of substance abuse. The Ainemaatio-dvd was considered to have functioned appropriately in substance abuse awareness education on the basis of dialogue. Part of the animations roused more discussion and interest than others. It was considered a risk if the youth leader left the drug awareness situation indissoluble. Most of the interviewed leaders hadn’t used the manual, but those who had, thought that it gave them security and plainness. The manual and the dvd were considered to strengthen each other and the material was found easy to use. Ainemaatio material hadn’t been used extensively among the workers in the field of substance abuse. It might be well-justified to examine what is the reason and to think over what would make it more interesting. There are many factors to get the material more feasible. To the workers in the field of misuse prevention this material is, when successful, a tool for making work easier. The interviews that also were kind of after-speculation on the situations in drug awareness educational work, were a good way of getting the youth leaders to think over and to find out the aims more deeply. Also in future this method might help in giving more sense to the work and to help using the material repeatedly. The information and the development ideas from the interviewed people will help Preventiimi to develop the material better in the future. On the basis of the research material we come to the conclusion that the using and developing of Ainemaatio is worth of continuing.</p>	
Keywords: Ainemaatio - material for substance awareness education, substance abuse prevention, substance abuse awareness education, quality criteria, peer support, drug use in Finland	

SISÄLLYS

1. Opinnäytetyön lähtökohdat	5
1.1 Preventiimin esittely.....	5
1.2 Ainemaatio-kilpailu.....	7
1.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	8
2. Päihteiden käyttö Suomessa	8
2.1 Nuorten päihteiden käyttö	11
3. Nuorisovalvontaan ehkäisevä päihdetyö	15
3.1 Päihdekasvatus ja päihdevalistus	15
3.2 Ehkäisevä päihdetyö.....	17
3.3 Ehkäisevän päihdetyön toimintaympäristöt	21
3.4 Ehkäisevä päihdetyö sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta	26
3.5 Ehkäisevässä päihdetyössä käytettäviä menetelmiä ja materiaaleja	31
3.6 Vertaisvalistus/vertaistuki	32
4. Opinnäytetyön toteutus	34
4.1 Käytetyt tutkimusmenetelmät	35
4.2 Aineisto	35
4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset	37
4.4 Tutkimuksen luotettavuus	38
5. Ainemaatio-aineistosta saadut kokemukset ja niiden tarkastelu	40
5.1 Haastateltavien kokemuksia ainemaatio-aineistosta	43
5.1.1 Päihdekasvatustilanteiden toteuttaminen Ainemaatio-aineiston kanssa	43
5.1.2 Pedagogisessa käyttötarkoituksessa onnistuminen	46
5.1.3 Laajemman vuorovaikutuksen syntyminen.....	49
5.1.4 Aineiston soveltuvuus erilaisille ryhmille.....	50
5.1.5 Kokemukset dvd-levystä.....	51
5.1.6 Kokemukset manuaalista	58
5.1.7 Ainemaatio-aineiston suurimmat lisäarvot päihdekasvatuksessa	63
5.1.8 Päihdekasvatukseen kaivattuja asioita	64
6. Yhteenveto	64
6.1 Tulokset.....	64
6.2 Jatkotutkimusehdotukset	72
7. Lähteet	74
8. Liitteet	77

1. Opinnäytetyön lähtökohdat

Tässä luvussa valotan opinnäytetyöni taustaa ja tarkoitusta. Lähdän liikkeelle esittelemällä ensiksi opinnäytetyöni tilaajan, Preventiimin, toiminnan pääpiirteet. Tämän jälkeen kerron vuosittain järjestettävästä Ainemaatio-kilpailusta ja sen seurauksena syntyneestä Ainemaatio-päihdekasvatusaineistosta, jonka käyttökokemuksista haluttiin Preventiimissä tarkemmin tietoa.

1.1 Preventiimin esittely

Opinnäytetyöni tilaaja, Preventiimi, on nuorisotalon ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus. Sen toiminta alkoi vuonna 2003, jolloin Preventiimi keskittyi Etelä-Suomeen, toimien siellä ehkäisevän päihdetyön verkostona. Vuonna 2008 se laajeni valtakunnalliseksi osaamiskeskukseksi keskittyen nuorisotilain määrittelemien alle 29-vuotiaiden nuorten parissa tehtävän ehkäisevän päihdetyön kehittämiseen ja kouluttamiseen. Preventiimi ei tee työtä suoraan nuorten kanssa, vaan sen kohderyhmänä ovat ehkäisevän päihdetyön ammattilaiset. Heidän kauttaan työn vaikutukset ulottuvat nuoriin. Preventiimi pyrkii järjestämään laadukasta ehkäisevän päihdetyön täydennyskoulutusta, kehittämään kunnallisen nuorisotyön ja järjestöjen yhteistoimintaa ehkäisevässä päihdetyössä, edistämään ehkäisevän päihdetyön arviointia ja laatutyötä, tuottamaan ehkäisevän päihdetyön menetelmiä ja toimintatapoja sekä vakiinnuttamaan asemansa valtakunnallisena ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskuksena. Preventiimiä hallinnoi Humanistinen ammattikorkeakoulu ja rahoitusta se saa opetusministeriöltä. Toiminta pohjautuu humanistiseen ihmiskäsitykseen. (Preventiimi 2009; Preventiimin toimintasuunnitelma kaudelle 2010, 2.)

Ehkäisevän päihdetyön täydennyskoulutukseen kuuluvat kolmen opintopisteen laajuinen ”Ehkäisevän päihdetyön perusteet” -koulutus sekä neljän opintopisteen laajuinen ”Ehkäisevän päihdetyön laatu” -koulutus. Koulutukset ovat avoimia niin kaikille nuorten parissa ehkäisevää päihdetyötä tekeville ammattilaisille kuin työelämässä oleville opiskelijoillekin. Niitä toteutetaan valtakunnallisesti eri puolilla Suomea.

Alan eri toimijoiden yhteistoiminnan kehittäminen ehkäisevässä päihdetyössä tapahtuu esimerkiksi Preventiimin tekemällä koulutusyhteistyöllä oppilaitosten, lääninhallitusten ja Alkoholiohjelman kanssa, lähettämällä kumppanuusorganisaatioiden avainhenkilöille sähköpostitse kuukausitiedotteita ehkäisevän päihdetyön ajankohtaisista asioista ja toiminnasta, järjestämällä erilaisia seminaareja ja kokoontumisia, kuten Preventiimitapaamisia ja kehittämispäiviä, sekä laajentamalla verkostoa. (Preventiimin toimintasuunnitelma kaudelle 2010, 6.)

Arvioinnin ja laatutyön edistämiseksi arvioidaan Preventiimin omaa toimintaa ja pyritään laadukkaaseen työhön. Arvioinnissa hyödynnetään entisen Stakesin, nykyisen THL:n, luomia ehkäisevän päihdetyön laatukriteereitä. Preventiimi tähtää myös laatu-kriteerien tunnettuuden edistämiseen. (Emt., 6.)

Ehkäisevän päihdetyön menetelmien ja toimintatapojen tuottamiseen kuuluvat muun muassa Preventiimin kotisivuilla olevan sähköisen resurssipankin kehittäminen, omassa verkostossa syntyneiden toimintamallien, menetelmien ja muiden aineistojen hyödyntäminen ja levittäminen yleiseen käyttöön sekä vuosittain järjestettävä Ainemaatiokilpailu. (Emt., 2, 6-7.)

Preventiimi tekee yhteistyötä yli 50 kumppanuusorganisaation kanssa. Ne edustavat kuntia, järjestöjä, säätiöitä, yrityksiä ja oppilaitoksia, jotka tekevät nuoriin suuntautuvaa ehkäisevää päihdetyötä tai päihdekasvatusta. Kumppanuusorganisaatioiden kanssa solmitaan kumppanuussopimus, joka ei velvoita vastapuolta mihinkään. Verkoston kanssa toteutetaan edellä mainittuja toiminnallisia työmuotoja, joista toiset ovat kaikille avoimia ja toiset nimenomaan kumppanuusorganisaatioille suunnattuja.

Kansainvälistä ehkäisevään päihdetyöhön liittyvää yhteistyötä on Preventiimillä ollut jonkin verran Venäjän, Ruotsin ja Viron kanssa. Uusimpana yhteistyömaana on Liettua, jossa on sattumalta myös toteutettu yhteistyössä paikallisen televisioyhtiön kanssa animaatioihin liittyvä kilpailu nuorille. Ensi vuodeksi Preventiimi ja Liettuan mielenterveyskeskus ovat alustavasti suunnitelleet yhteistä ehkäisevän päihdetyön seminaaria Liettuan ja Suomen ehkäisevän päihdetyön toimijoiden kesken.

1.2 Ainemaatio-kilpailu

Kolme tahoa: Elämä on parasta huumetta ry (EOPH), MTV3 sekä Preventiimi ovat yhteistyönä ideoineet ja toteuttaneet nuorille suunnatun Ainemaatio-kilpailun. Sen tarkoituksena on saada nuorten päihdekasvatukseen nuorten itsensä tekemiä materiaaleja. Kilpailun tavoitteena on tuottaa päihdetyön väline, joka antaa uudenlaisia näkökulmia, hyödyntää nykyistä teknologiaa ja liittyy yhteen ajankohtaisia päihdekasvatuksen aiheita. Se pyrkii myös rakentamaan uudenlaisen kilpailuformaatin, joka poikkeaa perinteisistä piirustuskilpailuista. Vuosi 2009 oli kilpailun järjestämisen neljäs perättäinen vuosi. (MTV3 2009.)

Kilpailussa on omat sarjat yli ja alle 18-vuotiaille nuorille. Parhaat kilpailutyöt valitseva raati muodostuu EOPH:n, MTV3:n ja Preventiimin työntekijöistä, jotka valitsevat ensin omissa työtiimeissään parhaat kolme kilpailutyötä. Sen jälkeen raatilaiset kokoontuvat yhteen ja valikoivat jäljellä olevista töistä voittajat. Animaatio-kilpailussa parhaiten menestyneet nuoret on viety syömään, minkä lisäksi he ovat saaneet palkinnoksi rahaa ja tutustumiskäynnin MTV3:n studioon. He ovat saaneet myös medianäkyvyyttä Aamu-tv:n aihetta käsittelevässä osiossa, jossa heitä on haastateltu sekä nuorten oman kunnan paikallislehtien kirjoittamissa lehtijutuissa.

Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijat Mikko Kärppä ja Johanna Kivelä tekivät aiemmin Preventiimissä omat kehittämisprojektionsa ja opinnäytetyönsä. Opinnäytetöinä syntyi Ainemaatio dvd-aineisto, joka käsittää tupakka- ja alkoholiaiheiset päihdekasvatus-dvd:t ja niiden käyttöön liittyvät manuaalit ja ohjausmateriaalit. Aineisto on tarkoitettu työvälineeksi nuorille tehtävään päihdetyöhön ja -kasvatukseen. Dvd-levyille on valittu nuorten tekemiä animaatioita vuosien 2007 ja 2008 Ainemaatio-kilpailujen töistä. Manuaalit ja ohjausmateriaalit toimivat dvd-levyjen käyttöoppaina ja tarjoavat tietopohjaa ja menetelmiä vuorovaikutukselliseen päihdetyöhön.

1.3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Oma opinnäytetyöni on osa prosessia, jonka edellä mainitut opiskelijat ovat aikaisemmin Ainemaatioiden kanssa aloittaneet. Preventiimi on jakanut Ainemaatio-materiaaleja yhteistyökumppaneilleen ja muille alan toimijoille, jotta nämä hyödyntäisivät niitä omassa työssään. Omaksi tehtäväkseni tuli käyttäjäpalautteen kerääminen näiltä asiantuntijoilta. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään Ainemaatio-aineiston toimivuudesta ja käytettävyydestä nuorten päihdekasvatuksessa ja saadun palautteen perusteella arvioida sitä, onko aineisto koettu hyödylliseksi ja kannattaako sitä mahdollisesti laajentaa entisestään? Ajatuksena on, että asiantuntijoilta saatujen tietojen ja kokemusten pohjalta Preventiimin on jatkossa mahdollista muokata ja kehittää aineistoa edelleen.

Käyttäjäpalautteen keräämisen lisäksi on opinnäytetyöni tarkoituksena saada muodostettua kattava kuva erityisesti nuorten parissa tehtävästä ehkäisevästä päihdetyöstä. Myös sen tiedostaminen, miten Suomessa käytetään päihteitä, miten niihin suhtaudutaan ja mitä vaikutuksia niillä on niin aikuisten kuin nuortenkin elämään, on aiheen kannalta merkityksellistä. Jotta voisi ymmärtää Ainemaatio-aineiston luonteen ja sen roolin päihdekasvatuksessa syvällisemmin, on tarpeellista tuntee siihen liittyvä konteksti hyvin.

2. Päihteiden käyttö Suomessa

Päihteet ovat keskushermostoon vaikuttavia aineita, joita käytetään niiden psyykkisten vaikutusten tähden. Keskushermostovaikutuksiin liittyy eriateisen riippuvuuden riski, ja päihteillä on miltei aina erilaisia terveysriskejä, jotka riippuvat niin käytetystä päihdeestä, käyttötavasta kuin käyttäjästäkin. Päihteitä ovat säännelysti lailliset alkoholi ja tupakka, päihtymistarkoituksessa käytetyt lääkkeet ja liuottimet sekä huumausaineet. (Stakes 2008.)

Suomessa merkittävimmän kansanterveysriskin muodostavat alkoholin ja tupakan käyttö. Ne ovat maamme valtapäihteitä. Päihteiden käytöstä johtuvat haitat, riskit ja ongel-

mat liittyvät kaikkiin elämän osa-alueisiin. Yksilön ja hänen terveytensä lisäksi ne koskettavat esimerkiksi perheitä, sukulaisia, työyhteisöjä, naapureita sekä koko yhteiskuntaa. (Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 11, 19.)

Viime vuosina alkoholiperäinen tauti tai tapaturmainen alkoholimyrkytys on noussut työiässä kuolleiden miesten ja naisten yleisimmäksi kuolinsyyksi, minkä lisäksi kasvua on nähtävissä muissakin alkoholista johtuvissa sosiaalisissa ja terveydellisissä haitoissa (Karlsson 2009, 5.)

Suomessa laskettu 100 %:sen alkoholin kokonaiskulutus oli 10,4 litraa asukasta kohti vuonna 2008, mutta kun se suhteutetaan 15 vuotta täyttäneeseen väestöön, nousee määrä 12,5 litraan. Kun verrataan Suomessa tapahtuvaa alkoholin kokonaiskulutusta eurooppalaiseen, on alkoholin kokonaiskulutus meillä ylempää keskitasoa. Suomalaisen juomiskulttuuriin liittyy tiettyjä ominaispiirteitä. Pitkään alkoholi kuului kulttuurisamme vain erityistilaisuuksiin, ja edelleenkin alkoholin käyttö liittyy tavallisemmin juhlimiseen kuin arkipäiväiseen kulutukseen. Suuri osa alkoholinkulutuksesta keskittyy viikonloppuihin. Humalajuominen liittyy vakiintuneesti sosiaaliseen kanssakäymiseen ja juuri alkoholin seurustelua palveleva luonne taitaakin olla tärkein syy sen käyttöön Suomessa. Harvinaisempaa on alkoholin juominen lounaalla tai arkipäiväisen illastamisen yhteydessä, vaikka vuosien saatossa alkoholijuomien lähes päivittäinen käyttö onkin yleistynyt. Nämä kyseiset ominaispiirteet ovat säilyneet yli vuosikymmenten. (Emt., 13, 15, 17-18.)

Juomiskulttuurissa on tapahtunut myös muutoksia. Alkoholin käyttö yleistyi naisten sekä poikien ja tyttöjen keskuudessa 1960-luvulla, minkä yhteydessä näiden ryhmien pariin levisi myös runsas tai humalajuominen. 1980-luvun lopusta lähtien alkoholin käyttö lähti leviämään uusiin tilanteisiin, kuten esimerkiksi viihde-, kulttuuri- ja urheilutapahtumiin, kesäfestivaaleille ja muihin ulkoilmatapahtumiin sekä terasseille. Alkoholijuomien helppo saatavuus on muodostunut vapaa-ajanvieton vallitsevaksi käytännöksi. Eläkeikäisten lisääntyvä alkoholinkäyttö on nostettu tapetille viime aikoina. Juomatapojen pääpiirteet muuttuvat hitaasti, vaikka alkoholin kokonaiskulutuksen taso voikin muuttua nopeasti. Tähän voivat vaikuttaa veroratkaisut ja muu alkoholipolitiikka. (Emt., 17-18.)

Mielestäni päihteiden käytöstä johtuvat haitat näkyvät hyvin selvästi elinympäristösämme ja varmasti lähes jokaisella on niistä kokemuksia. On syytä olla huolissaan suomalaisten juomatavoista, päihteitä koskevista asenteista ja muiden ihmisten ja yhteiskunnan välinpitämättömyydestä heikompiosaisia ja ongelmaisia kohtaan. Muun muassa päihtyneenä tehty väkivalta, ilkivalta, rötöstely, rattijuopumustapaukset ja kanssaihmisien ahdistelu ovat surullisen yleisiä ongelmia niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Missä päin Suomea liikkuukin, yleensä ainakin jokunen alkoholisti sattuu silmään. Viikonloppuisin aamuyön pikkutuntien menoa kaupungissa katsellessa tuntuu välillä siltä, että joka toisella kansalaisella on jonkin sortin ongelmaa alkoholin käytössään... Tämä ei tietenkään pidä paikkaansa, mutta kertoo jotain päihteiden viihdekulttuurista ja ihmisten melko vapaamielisistä asenteista päihtymystä kohtaan. Tosiasiassa ”alkoholin kulutus on jakautunut epätasaisesti: 20 % väestöstä juo 70 % kulutetusta alkoholista.” (Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 13). Päihdeongelmia esiintyy jokaisessa yhteiskuntaluokassa ja onkin hyvä pitää mielessä, että ne eivät kosketa pelkästään vähäosaisia.

Alkoholin haittavaikutukset ja niistä koituvat kustannukset ovat mittavia ja sellaisina ne myös pysyvät niin kauan kuin alkoholinkulutus pysyy suurin piirtein nykyisellä tasolla. Tämä lisää entisestään kuntien sosiaali- ja terveystalouteen kohdistuvia paineita. (Karlsson 2009, 45.) Päihteiden ongelmakäytöstä aiheutuu siis valtavia kuluja yhteiskunnalle. Tosin sen rinnalla huomionarvoinen seikka on valtion Alkosta saamat verotulot. On kieltämättä ristiriitaista, että valtion kassa sekä tyhjenee että täyttyy kansalaisten alkoholin käytön seurauksena. Tällä hetkellä globaalisti yhteiskuntiin vaikuttavan taloudellisen taantumam/laman voi olettaa edesauttavan sosiaalisia ongelmia ja syrjäytymistä. Päihteillä on varmasti osansa tässä, kun ihmiset hakevat niistä lohtua ja parempaa oloa tai pakenevat maailmaa, todellisuutta. Toisaalta Karlssonin mukaan meneillään oleva taantuma voi kuitenkin yhdessä väestön vähenevän ostovoiman ja kasvavan työttömyyden kanssa kääntää alkoholinkulutuksen laskuun. Tämä on mielenkiintoinen uusi näkökulma, johon en ole aiemmin törmännyt. En kuitenkaan usko hetkeäkään, että siinä kävisi niin, vaan pikemminkin päinvastoin. Hallituksen päätöksestä tämän vuoden lokaan alussa voimaan astuneella 10 prosentin alkoholiveron korotuksella ”pyritään ensisijaisesti paikkaamaan talouskriisin aiheuttamaa lovea valtiontaloudessa.” Korotuksen myötä verotulot lisääntyvät noin 70 miljoonalla eurolla. (Emt., 42, 46.) Syyt alkoholi-

verojen vuoronperäiseen nostamiseen ja laskemiseen tuntuvat kummallisilta, suorastaan järjettömiltä.

Päihteiden käytöstä johtuvien haittojen ehkäisy kuuluu periaatteessa kaikille toimialoille, jotka ovat tekemisissä ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin kanssa, eivätkä vain erityisammattilaisille. Päihdetyö on osa kokonaisvaltaista terveyden edistämistä ja ihmisten kokonaisvaltaista tukemista. (Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 19, 46.)

2.1 Nuorten päihteiden käyttö

Suomessa tutkitaan paljon nuorten alkoholinkäyttöä, tavallisimmin kyselytutkimuksilla. Tunnetuimpia tutkimuksia ovat vuosittainen Kouluterveyskysely, joka toinen vuosi toistettava Nuorten terveystapatutkimus (NTTT), neljän vuoden välein tehtävä Eurooppalainen koululaistutkimus (ESPAD) sekä Maailman terveysjärjestön (WHO) koululaistutkimus. Tutkimuksissa on vallalla kansanterveydellinen näkökulma ja ne perustuvat kvantitatiiviseen, määrälliseen, aineistoon. Nuorten alkoholinkäyttöä käsittelevä kvalitatiivinen, laadullinen, tutkimus on vähäisempää. Kouluterveyskysely tehdään vuorovuosin jakamalla Suomi kahteen puoliskoon, jolloin joka toinen vuosi saadaan tietoa eri alueilla elävistä nuorista. (Tigerstedt 2007, 9, 91-92.)

Humalajuominen on yleisintä nuorten, 15-29-vuotiaiden, miesten ja naisten keskuudessa. Nuorten osalta se yleistyi ja vastaavasti raittiiden osuus väheni 1980- ja 1990-luvuilla Kouluterveyskyselyiden mukaan. Kehityksessä tapahtui kuitenkin selkeä käänne vuosituhannen vaihteessa ja 2000-luvulla humalajuominen on vähentynyt ja raittius yleistynyt nuorten keskuudessa. Eurooppalainen koululaistutkimus ESPAD osoittaa, että humalajuominen on vähentynyt eri sosiaalisista taustoista tulevilla nuorilla ja kaikissa asuinympäristöissä. Voimakkaampaa raittiuden lisääntyminen on ollut Etelä-Suomessa ja sellaisilla nuorilla, joiden vanhemmat ovat korkeasti kouluttautuneet. (Karlsson 2009, 19, 21.)

Tupakoinnin nuoret ovat 2000-luvulla aloittaneet entistä vanhempina valtakunnallisessa mittakaavassa, ja esimerkiksi vuonna 2007 neljäsosa 18-vuotiaista ei ollut ollenkaan

kokeillut tupakointia. Stakesin kouluterveyskyselyt osoittavat, että yläkouluikäisten päivittäinen tupakointi vähentyi valtakunnallisesti vuosien 1999-2006 välisenä aikana. Vuoden 2006 jälkeen tupakoivien osuus on kuitenkin kääntynyt lievään kasvuun. (Lindqvist 2009, 4-5.)

Huumausainekokeilujen määrä väheni yläkouluissa ja lukioissa 2000-luvun alussa ESPAD-tutkimuksen mukaan, mutta vuoden 2006 jälkeen kehitys on joko pysähtynyt tai kääntynyt uuteen nousuun. Myös imppaaminen, eli liuottimien, liimojen ja muiden vastaavien aineiden kokeilu on lisääntynyt. Vuoden 2008 Kouluterveyskyselyn mukaan ammattiin opiskelevat nuoret olivat kokeilleet huumausaineita useammin kuin lukiossa opiskelevat. (Emt., 10-11.)

Nuorten päihteiden käytölle on tyypillistä kaksijakoisuus, toisaalta yhä useammat nuoret kertovat olevansa kokonaan raittiita ja samaan aikaan monet yläkoulussa alkoholia käyttävät ovat aloittaneet alkoholinkäytön jo alakouluikäisenä (Emt., 30).

Tuoreessa vuoden 2009 Kouluterveyskyselyssä, joka tehtiin Oulun- ja Länsi-Suomen läänin sekä Ahvenanmaan maakunnan alueella, nousi huolenaiheeksi nuorten päihteisiin ja tupakkaan liittyvien asenteiden muutos aiempaa sallivammaksi. Keskeisiä havaintoja olivat erojen väheneminen tyttöjen ja poikien tupakoinnissa ja päihteidenkäytössä sekä päihteidenkäytön yleisyys nuorten läheisillä. Yläluokkalaisten ja lukiolaisten hyväksyvä asenne tupakointia, parin alkoholiannoksen juomista sekä kerran viikossa tapahtuvaa humalaan juomista kohtaan yleistyi aiemmista vuosista. Myös myönteinen asenne marihuanan polttamista kohtaan yleistyi sekä poikien että tyttöjen keskuudessa. (THL:n tiedote 25.8.2009.) Tämän tilanteen muuttamisessa asennekasvatuksella on paljon merkitystä.

Jukka Törrösen ja Antti Maunun mielestä aikaisempi tutkimus sekä julkisuudessa käytävä keskustelu luovat usein sellaista mielikuvaa, että humala on tapaturma-alttiutta, häiriökäyttäytymistä ja väkivaltaa lisäävä hallitsematon ja kontrolloimaton tila. Humalassa ollessaan ihminen tekee asioita, joita hän ei tekisi selvin päin ja hänestä tulee yksilöllisyytensä kadottava laumaeläin. Kuitenkin arkisessa kokemuksessa humala taas nähdään eri tavalla. Sitä pidetään synonyymina hauskanpidolle, minkä vuoksi humalatilaa

halutaan hakeutua yhä uudestaan ja sen koetaan myös lisäävän kommunikaatiota, synnyttävän kokemuksia ja lähentävän ihmisiä. (Tigerstedt 2007, 59.)

Jenni Simonen on tutkinut ryhmähaastatteluilla 17-23-vuotiaiden nuorten aikuisten juomiskäyttäytymistä siihen liittyvän sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta media- ja tutkimuskirjoittelussa vahvasti nousevan ongelmanäkökulman sijasta. Myös hän on kiinnittänyt huomiota siihen, että julkinen keskustelu nuorten alkoholinkäytöstä tuntuu pelkistyvän häiriökäyttäytymisen ja örveltämisen korostamiseen. Hän halusi selvittää, onko nuorten juomisen sosiaalisuus vain yhdenlaista. Tutkimuksessa nousi esille kolme toisistaan eroavaa sosiaalisuuden lajia: pidäkkeetön, tahdikas ja yksilökeskeinen sosiaalisuus. (Emt., 33-34.)

Pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa yksilöt ovat osana hyvistä kavereista muodostuvaa tiivistä ryhmää, jolloin yksilöllisyys tavallaan katoaa: yhteisö ikään kuin ylittää yksilön. Juhlinnassa on tavoitteena rankka, kontrolloimaton kannäys ja käyttäytymisellä pyritään pääsemään eroon arjen järjestyksestä ja pidäkkeistä. Erilaisen kohelluksen, toiminnan, merkitys liittyy kollektiivisuuteen ja yhteishengen kasvamiseen. (Emt., 35-36, 55-56.)

Tahdikkaassa sosiaalisuudessa tavoitellaan itseisarvoista yhdessäoloa, jossa arkea ei ole tarkoitus kääntää pääläelleen. Siinä yhteisöllisyys on tärkeää, mutta ihmiset eivät meneitä yksilöllisyyttään lauman mukana. Alkoholilla ei ole korostuneessa asemassa yhteistä aikaa vietettäessä ja nautittavat annokset voivat olla pieniä. Oman toimintakyvyn säilyttäminen onkin tärkeä edellytys sosiaalisuuden ylläpitämiselle. Alkoholilla voi kuitenkin edesauttaa saman aallonpituuden saavuttamista muiden kanssa tihentämällä arkista kanssakäymistä ja voitelemalla sosiaalisuutta. (Emt., 41-42, 56.)

Yksilökeskeisessä sosiaalisuuden lajissa yksilö tavoittelee nautinnollista kokemusta itselleen, ja kahdesta edellisestä poiketen keskiössä ei olekaan enää ryhmän kokemus. Humalan tavoittaminen riippuu yksilöllisestä tunnetilasta, eikä alkoholin määrällä ole välttämättä edes merkitystä. Huvittelu voi tapahtua kaveriporukassa yhteistä toimintaa sisältäen, sillä ihmissuhteet ovat tässäkin sosiaalisuuden lajissa tärkeitä. Löydettävissä on myös yksilöllisyyttä korostava ääripää, mutta pelkästä egoistisesta itsetoteutuksesta ei yksilökeskeisessä sosiaalisuuden lajissa ole kyse. (Emt., 48, 52-56.)

Edellä mainittu kuvaus erilaisista sosiaalisuuden lajeista on yksi osoitus siitä, että kolkolla on kaksi puolta. Enemmistö alkoholia nauttivista varmasti juo sitä hauskanpidon ja sen tuomien hyvien vaikutusten takia. Alkoholi voi esimerkiksi vilkastuttaa, rentouttaa ja auttaa kohottamaan mielialaa. Läheskään kaikkien nuorten illanvietto ei pääty rähinöintiin, örveltämiseen ja ilkivaltaan. Tietenkään ei pidä unohtaa sitä, että alkoholi vaikuttaa aikuisia herkemmin vasta kasvamassa olevien nuorten kehoon ja mieleen, ja myös kokemattomuus omien rajojen tuntemisessa voi aiheuttaa erilaisia ylilyöntejä ja vaaratilanteita. Jotta nuorten kanssa voitaisiin päästä samalle aaltopituudelle päihteistä keskusteltaessa, on kuitenkin paikallaan kiinnittää negatiivisten asioiden lisäksi huomiota myös päihteiden hyviin puoliin, jotta päihdekeskustelua ei käytäisi voittopuolisesti haitoista.

Monen nuoren lähipiirissä liikkuu erilaisia päihdeaiheisia juttuja ja kokemusten jakamista. Osa näistä saattaa liittyä omakohtaisiin kokemuksiin ja havaintoihin päihteiden ongelmakäyttäjistä, joihin kukin suhtautuu omalla tavallaan: jotkut esimerkiksi säälivät, halveksivat tai pelkäävät käyttäjiä, joidenkin omat vanhemmat tai muut lähisukulaiset tai kaverit taas ovat heitä. Luultavasti moni ei kuitenkaan nuorena ajattele, että hänestä itsestään tulisi joskus ongelmakäyttäjä. Nuorten keskuudessa on myös aika tavallista kerskailla päihteiden käytöstä ja omista viikonlopputekemisistä silloin, kun on päästy jo vähän raottamaan ovea aikuisten maailmaan. Myös nuorten massoittainen juhliminen esimerkiksi koulujen päättymisen yhteydessä tuntuu olevan vakiintunut osa nuorison päihdekulttuuria Suomessa. Sinänsä tämä ei ole mikään ihme, malliesimerkki kun tulee lähes suoraan aikuisten viikonloppu- ja juhlakausien menoista. Tuolloin päihteiden käyttö tuntuu olevan enemmän sääntö kuin poikkeus ja huonosti käyttäytyminen sallittua. Onkin kaksinaismoralistista käytöstä aikuisilta sanoa nuorille yhtä ja itse tehdä toista.

Terveys ry:n tutkimusaineisto tuo ilmi, että nuorten omasta mielestä on ongelmallista, että aikuiset suhtautuvat varsin välinpitämättömästi nuorten juomiseen. Se, että alkoholi on läsnä monenlaisissa tilanteissa, sen käyttö on arkipäiväistynyt ja juhlimiskulttuuri vahvistunut, mahdollistaa heidän mielestään osaltaan alaikäisten juomisen. Kun nuoret pohtivat taustatekijöitä nuorten päihteiden käytölle, peräänkuuluttavat he aikuisten heittämisestä, reagointia ja vastuunottoa. Aikuisten tulisi välittää ja kiinnittää huomiota las-

tensa päihdeoireiluun sen sijaan että he hyväksyisivät sen tai sulkisivat siltä silmänsä. (Leimio-Reijonen & Sundman 2009.)

Vuonna 2008 on tutkittu sitä, miten 12-17-vuotiaat nuoret suhtautuvat tupakointiin. Kaksi kolmasosaa heistä on sitä mieltä, että vanhempien ei pitäisi antaa lastensa polttaa ja tupakoimisen tulisi olla kiellettyä kouluissa ja rippikouluissa. 60 prosenttia nuorista ei myöskään antaisi nuorten parissa työskentelevien aikuisten tupakoida. Nuorten suhtautuminen on myönteistä tupakoinnin säätelemiseen ikärajoilla sekä ravintoloiden nykyiseen savuttomuuteen. (Luhta & Vainionpää 2009, 7.)

3. Nuorisovalvontaan ehkäisevä päihdetyö

3.1 Päihdekasvatus ja päihdevalvonta

Kasvatus on tavoitteellista ja määrätietoista toimintaa, jolla pyritään edistämään kasvatettavan persoonallisuuden kehittymistä. Sillä pyritään tukemaan yksilön valmiuksia selviytyä itsenäisesti elämässä eli hallita todellisuutta. Kasvatuksella voidaan tarkoittaa kaikkia niitä välillisiä tai välittömiä toimenpiteitä tai tekijöitä, joilla pyritään vaikuttamaan kasvatettavaan, jotta tämä kehittyisi oman elämänsä subjektiksi. Kasvatus on myös sosialisaatioprosessi, jossa yksilö kasvaa yhteiskunnan jäseneksi. (Peltonen 2004, 20.)

Kasvatukseen kuuluu aina vuorovaikutuksellisuus, eli se on toimintaa, jossa kasvattaja ja kasvatettava vaikuttavat toisiinsa. Kasvattaja eroaa kuitenkin kasvatettavasta siinä, että kasvattajalla on mielessään jokin kasvatustavoite. Olennaisena asiana kasvatuksessa voidaan pitää lapsen itsetunnon ja itseluottamuksen kehittämistä, joka tapahtuu lapsen arvostamisen kautta. Kannustava ilmapiiri ja myönteinen palaute ovat perusedellytyksiä. Johdonmukaisuus toimenpiteissä ja vastavuoroinen kommunikaatio ovat tärkeitä kasvatuksellisia tekijöitä. (Eml., 20-21, 24, 26.)

Sekä Petri Takkavuori että Markku Soikkeli sisällyttävät päihdekasvatus-käsitteeseen ajatuksen, jossa päihdekasvatus kuuluu luonnollisena osana laajempaan kasvatukseen

kokonaisuuteen, monipuolisesti asioita painottaen. Tällöin myös päihdekasvatuksen voisi oman tulkintani mukaan osaltaan ymmärtää kasvatuksena elämää varten, eväiden antamisena elämässä selviämiseen.

Petri Takkavuoren (2005) mukaan päihdekasvatus on ehkäisevää työtä, jonka tavoitteena on lisätä kohderyhmän tiedollisia ja asenteellisia valmiuksia suhteessa alkoholiin, tupakkaan ja huumausaineisiin. Päihdekasvatus on tietoa, kasvatusta hyvään itsetuntoon ja terveeseen elämään sekä elämänhallintaan. Päihdekasvatustyössä tuetaan ihmissuhdetaitojen ja itseluottamuksen kehittymistä, sillä ne ehkäisevät osaltaan päihteiden käyttöä. Nuorille pyritään luomaan valmiuksia ongelmien ratkomiseen ja mielihyvän saamiseen ilman päihteitä. Vanhempien ja muiden kasvattajien tulisi toteuttaa päihdekasvatusta yhteisvastuullisesti ja sisällyttää se normaaliin kasvatukseen. Lapset ja nuoret kaipaavat tiedon lisäksi selkeitä vastauksia siitä mikä on oikein ja mikä väärin. (Takkavuori 2005, 8.)

Markku Soikkelin (2004) mukaan huumekasvatuksella on lopulta sama päämäärä kuin kaikella kasvatuksella. Koska nuorten on saatava kohdata maailma valmistautuneina, on heillä oltava tietoa myös huumeista. Meidän päätettävissämme ei enää ole, mitä he sillä tiedolla tekevät. (Soikkeli 2004, 45-46.) Vaikka Soikkeli käyttää termiä huumekasvatus, hän kuitenkin viittaa sillä laajemmin päihdekasvatukseen.

Käsitettä päihdevalistus on vaikeahko määritellä. Useita lähdeaineistoja selatessani huomasin, että yhteneväistä määritelmää on hankala löytää. Käsite voidaan ymmärtää ja sitä voidaan käyttää eri tavoin ja joissain tapauksissa päihdekasvatuksesta ja päihdevalistuksesta saatetaan puhua samaa tarkoittavina asioina.

Päihdevalistus on yksi ehkäisevän päihdetyön muoto. Sillä pyritään ehkäisemään päihteiden käyttöä viestimällä päihteistä informatiivisesti. Usein valistus on yksisuuntaista viestintää, jossa vuorovaikutteisuus jää vähemmälle. Päihdevalistusta ovat esimerkiksi kampanjat, tilaisuudet joissa jaetaan tietoa päihteistä, erilaiset materiaalit sekä riskeistä tiedottaminen. Valistusmuotoinen päihdetyö tavoittaa nuorten enemmistön muun muassa koulujen kautta, mutta kaikkien nuorten kohdalla se ei tässä kuitenkaan onnistu. Tästä esimerkkinä ovat päihteiden käytön riskiryhmään kuuluvat nuoret. Tämä on ongelmallista etenkin silloin, jos juuri valistus jää ainoaksi nuorten kanssa käytetyksi päihde-

työn muodoksi. Päihdevalistuksella on kuitenkin paikkansa yleisessä terveys- ja päihde-ehkäisyssä. (Viitanen 2009, 100-102.)

Valistus ja tiedotus ovat suosituimpia päihdehaittojen ehkäisyyn tähtäävistä toimenpiteistä. Niiden avulla voidaan pikemminkin muuttaa yksilöiden tietoisuutta kuin heidän päihdekäyttäytymistään. Tutkimuksella ei ole pystytty osoittamaan, että yksittäisillä joukkotiedotuskampanjoilla tai koulujen päihdeopetustunneilla olisi selkeitä muutosvaikutuksia juomatapoihin. Tästä huolimatta valistuksen voi kuitenkin nähdä välttämättömänä, muuhun ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvana osana. Se antaa kansalaisille tietoa päihhteistä ja niiden käyttöön liittyvistä haitoista sekä toimii vastamainontana ja yhteisötasoisena ehkäisevänä päihdetyön tukena. (Stakes 2007.)

Markku Soikkelin (2004) havainnon mukaan valistus-käsitettä on mahdollista tulkita vastakkaisilla tavoilla. Toisen tulkinnan mukaan valistus on valistajalta valistettavalle välittyvää yhdensuuntaista viestintää, jossa valistaja tietää mikä on valistettavan parhaaksi. Tällöin asetelma on autoritaarinen. Toisessa tulkinnassa valistajiksi voidaan laskea kaikki toimijat, jotka osallistuvat hyvin perustelluilla ja olennaisilla näkökulmilla yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tällöin kaikki keskustelijat ovat osaltaan sekä valistajia että valistettavia, eli edellä mainittua tasavertaisemmassa asemassa. Etenkin aikaisemmin valistus on ymmärretty ja sitä on toteutettu autoritaarisesti päihdetyössä (Soikkeli 2004, 27, 29.)

3.2 Ehkäisevä päihdetyö

Päihhteiden käytöstä voi aiheutua haittoja käyttäjää ja hänen ympäristöönsä kohtaan. Tämän vuoksi ehkäisevän päihdetyön perimmäisiä tavoitteita ovat toiminta päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi, päihhteettömien elintapojen edistäminen sekä päihdeilmion ymmärryksen ja hallinnan lisääminen. Ehkäisevällä päihdetyöllä vaikutetaan päihhteiden käyttöön ja käyttötapoihin, päihhteitä koskeviin asenteisiin, tietoihin ja oikeuksiin sekä päihdehaitoilta suojaaviin tekijöihin ja niiden riskitekijöihin. Sellaiset keinot, joilla tavoitellaan päihhteiden haittojen, kysynnän, saatavuuden ja tarjonnan vähentämistä ovat ehkäisevää päihdetyötä, samoin kuin perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen päihhteisiin liittyvissä kysymyksissä. (Jokinen 2006, 6.)

Petri Kylmänen luonnehtii ehkäisevää päihdetyötä pitkäjänteiseksi asennetyöskentelyksi. Sen tehtäviä ovat muun muassa päihdeopetuksen tarjonta, päihteiden käytön haittoihin kohdistuvan kontrollin lisääminen, alkoholin tarjonnan tai käytön rajoittaminen, alaikäisten alkoholijuomien saatavuuden estäminen, julkisen alkoholin käytön kontrollointi, rattijuoppouden kontrollointi sekä vastuun painottaminen yksilö- ja paikallistasolle. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään kolmella tasolla. Yleisen, eli primaaritason ehkäisyn, tavoitteena on ennaltaehkäisevästi jakaa tietoa ja toteuttaa kasvatustyötä laajalle kohderyhmälle. Tästä esimerkkinä on kouluissa, nuorisotaloissa ja kotona toteutettava päihdetyö. Riskiryhmäehkäisy, eli sekundaaritason ehkäisevä työ, kohdistetaan johonkin tiettyyn ryhmään tai yksilöön. Sillä pyritään varhaiseen puuttumiseen havaitun ongelman kohdalla, esimerkiksi kun nuori käyttää tai on kokeillut huumausaineita. Korjaava, eli tertiääriehkäisy, pyrkii puolestaan auttamaan päihteiden ongelmakäyttäjiä, esimerkiksi ehkäisemällä nuoren päihdeongelman uusiutumista. Hoito ja kuntoutus kuuluvat usein sen toimintoihin. (Kylmänen 2005, 5, 10-11.)

Opetusministeriö ja Preventiimi jaottelevat ehkäisevän päihdetyön tasot hieman eri tavalla. Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietinnössä (2007) päihdetyön katsotaan muodostuvan ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön kokonaisuudesta. Ehkäisevän päihdetyön osuus muodostuu yleisestä ehkäisystä ja riskiehkäisystä, kun korjaava päihdetyö kattaa hoidon, kuntoutuksen ja jälkityön. Sen mukaan ehkäisevää päihdetyötä tehdään siis kahdella tasolla. (Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 16.) Preventiimi on samoilla linjoilla.

Valtio ja kunnat vastaavat ensisijaisesti ehkäisevän päihdetyön yleisten edellytysten luomisesta. Kuntien eri hallinnonalat, kuten sosiaali- ja terveys-, liikunta-, kulttuuri-, koulu-, sekä nuoriso- ja vapaa-aikatoimet vastaavat sen käytännön toiminnasta, samoin kuin järjestöt ja muut toimijat kuten poliisi, elinkeinoelämän edustajat ja seurakunnat. Maailmanlaajuisesti päihdetyötä tehdään muun muassa lainsäädännön keinoin ja yhteistyösopimuksilla. Suomessa ehkäisevästä päihdetyöstä säädetään muun muassa päihdehuolto-, alkoholi-, tupakka, huumausaine-, raittiustyö- ja lastensuojelulaeissa. Alkoholi-laki pyrkii alkoholin kulutusta ohjaamalla ehkäisemään alkoholipitoisista aineista aiheutuvia sosiaalisia, terveydellisiä ja yhteiskunnallisia haittoja. Laissa toimenpiteistä tupa-

koinnin vähentämiseksi taas säädetään sellaisista toimenpiteistä, joilla pyritään vähentämään tupakointia yhteiskunnassa ja sitä kautta ehkäisemään tupakoinnin aiheuttamia tai sen edesauttamia terveysvaaroja ja -haittoja. Huumausainelaililla valvotaan sekä huumausaineita että niiden valmistuksessa käytettäviä aineita. Markku Soikkelin (2004) mukaan Suomessa alan keskeinen lainsäädäntö osoittaa suomalaisten ehkäisevän päihdetyön normien ja strategioiden perustuvan näkemykseen siitä, että kaikkia päihteitä ja niiden haittoja ehkäistään yhdessä ja yhtäläisin periaattein. (Soikkeli 2004, 30-31; Kylmänen 2005, 6; Jokinen 2006, 7; Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 10, 20.)

Miellän itse käsitteet päihdekasvatus, päihdevalistus ja ehkäisevä päihdetyö toisistaan poikkeavina ja hieman eri asioita tarkoittavina. Rajanveto on kuitenkin vaikeaa, koska osa käsitteiden sisällöstä myös väkisinikin limittyy toisiinsa. Niiden erittelemineen on hankalaa senkin vuoksi, että eri tahot käyttävät niitä eri tavoin. Toiset saattavat käyttää käsitteitä toistensa synonyymeinä, toiset käsittävät ehkä ehkäisevän päihdetyön olevan yläotsikko päihdekasvatukselle ja -valistukselle. Käsitteet eivät taidakaan vielä olla yhdenmukaisiksi vakiintuneita. Itse miellän päihdekasvatuksen etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaksi, sillä siinä on voimakkaasti juuri kasvatukseen, valmiuksiin ja itsetunnon vahvistamiseen liittyviä elementtejä. Päihdevalistuksen ymmärtäisin päihdekasvatusta suppeampana ja kapeakatseisempaan toimintana, joka pohjautuu voimakkaasti nimenomaan tiedon välittämiseen. Valistusta on käytetty aikaisemmin melko autoritaarisesti ja tänä päivänä halutaan ehkä tehdä rakoa entisen ja nykyisen mallin välille, joko välttämällä käsitettä tai muotoilemalla sitä uudelleen. Ehkäisevän päihdetyön käsitän näistä kolmesta laajimpana ja kattavimpana käsitteenä, sellaisena, joka sisältää myös kaksi muuta edellä mainittua. Koko päihdetyön kentässä se muodostaa ison, ennaltaehkäisevän osion. Ehkäisevää päihdetyötä suunnataan hyvin laajalle ryhmälle: käytännössä kaikille kansalaisille elämänlaadullisista syistä. Siihen kuuluvat monenlaiset toimenpiteet ja ehkäisevää työtä toteuttavat tahot.

Ehkäisevän päihdetyön kentällä on aikaisemmin mitattu työn laatua ja vaikutuksia melko vähän. Entinen Stakes, joka on nykyään osa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitosta (THL), on luonut ehkäisevälle päihdetyölle laatuksiterit, joiden visuaalinen ilme on tähden muotoinen. Laadukkaassa ehkäisevässä päihdetyössä kiinnitetään huomiota niin työn sisältöön, sen toteutukseen, seurantaan kuin arviointiinkin. Laatuksiterin perusky-

symykset liittyvät sisältöön ja toteutukseen: mitä aikoo tehdä ja miten sen aikoo toteuttaa. Työn sisällön laadussa tulee ottaa huomioon tietoperusta, arvot ja etiikka sekä tavoitteellinen yhteistyö. Työn toteutuksen laadussa huomioon otettavia asioita ovat tavoite, resurssit sekä toimintamallit ja toteutusprosessit. Seuranta ja arviointi sulautuvat kaikkiin edellä mainittuihin kohtiin ja ne ovat kiinteä osa toimintaa läpi koko työprosessin. Laatu syntyy siitä, että työssä löydetään tasapaino eri osien välille siten, että ne kaikki otetaan huomioon. On hyvä muistaa, että kriteereillä ei ole sama painoarvo työn joka vaiheessa tai eri töissä, vaan niitä sovelletaan tilanteen mukaan. (Jokinen 2006, 10-12, 14.)

Ehkäisevän päihdetyön laadukkaan sisällön tietoperusta muodostuu ajantasaisesta ja luotettavasta tutkimus- tai asiantuntijatiedosta, tilanne- ja ympäristötekijöiden tuntemisesta sekä menetelmätiedosta. Arvot ja etiikka tulee aina ottaa työssä huomioon ja ne koskettavat koko päihdetyön kenttää ja kohderyhmiä. Niihin kuuluvat ihmis- ja perusoi-keudet sekä ehkäisevän päihdetyön eettiset periaatteet. Tavoitteellinen yhteistyö on oman toiminnan niveltämistä muuhun päihdetyöhön. Usein kyseessä on verkostotyö, jolloin eri toimijoiden pitäisi kyetä määrittelemään toiminnalleen riittävän yhteiset tavoitteet. (Jokinen 2006, 11-12; Pylkkänen 2009, 8.)

Ehkäisevän päihdetyön laadukkaassa toteutuksessa tavoitteen on oltava konkreettinen ja realistinen, jotta sen toteutuminen tai toteutumatta jääminen voidaan havaita. Tavoitteen asettelulla on usein vaikutusta työn kohderyhmien elämäntilanteeseen ja sen kehitykseen joko suoraan tai välillisesti. On huomioitava, että tavoitteen tulee olla saavutettavissa käytettävissä olevilla toimintatavoilla sekä taloudellisilla ja henkilöresursseilla. Resursseihin kuuluvat myös esimerkiksi aika, osaaminen, työskentelytilat ja -välineet. Toimintamalleja ja toteutusprosesseja valitessa täytyy varmistaa, että toiminnan tarve ja käytettävät toteutusprosessit on perusteltu ja kuvattu. Valittujen toimintamenetelmien tulee olla sellaisia, että ne soveltuvat tavoitteisiin. Toteutusprosessi pitää suunnitella tarkasti ja seurata toteutumista muun muassa dokumentoinnin avulla. Toimintamallien ja niiden toteuttamisen on oltava tasapainossa myös ehkäisevän päihdetyön tietoperus- tan, arvojen ja etiikan sekä tavoitteellisen yhteistyön kanssa. (Jokinen 2006, 12; Pylkkä- nen 2009, 9, 17.)

Seuranta ja arviointi kohdistuvat toimintarakenteeseen, toteutusprosessiin sekä tuotoksiin ja tuloksiin. Toiminnassa voidaan hyödyntää olemassa olevia seurannan ja arvioinnin työkaluja, eli valitaan sellaiset mittarit, joilla saadaan mitattua tiettyjä tekijöitä. Kun ollaan työn toteutusvaiheessa, on seurannan ja arvioinnin olennaisena tehtävänä havaita korjausliikkeiden tarve ja niitä tekemällä palata jälleen haluttuun suuntaan. Työn päätös- ja jälkivaiheissa seuranta ja arviointi kohdistuvat tuotosten ja tulosten hyödyntämiseen ja jos tulokset on arvioitu toimiviksi, myös niiden vakiinnuttamiseen ja levittämiseen. Tuotokset ja tulokset voivat olla esimerkiksi materiaaleja ja palvelumalleja tai laadullisia muutoksia päihteiden käytössä tai riskitekijöissä. Jo etukäteen on mietittävä, mihin saatua tietoa tullaan käyttämään. (Jokinen 2006, 12, 26; Pylkkänen 2009, 10.)

3.3 Ehkäisevän päihdetyön toimintaympäristöt

Tässä luvussa luodaan ensin katsaus ehkäisevää päihdetyötä toteuttaviin tahoihin ja niiden verkostoitumisen tärkeyteen. Hieman yksityiskohtaisempaan tarkasteluun valitsin neljä tahoja, jotka toimivat nuorille toteutettavan ehkäisevän päihdetyön toimintaympäristöinä: kunnallisen nuorisotyön, järjestöt, koulun ja kodin. Kunnallisen nuorisotyön ja järjestöt valitsin kahdesta syystä. Ensinnäkin juuri kyseiset toimintaympäristöt kuuluvat vahvasti opiskelemani kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmaan. Toisekseen suurin osa niistä asiantuntijoista, joita haastattelin Ainemaatio-aineiston käyttökemuksista, työskentelevät joko nuorisotoimessa tai järjestöissä. Koulu taas on yksi merkittävistä kasvattavista paikallisyhteisöistä nuorten elämässä. Koulut myös tekevät usein yhteistyötä nuorisotoimen kanssa. Kotona taas ovat oletettavasti muodostuneet nuoren siihenastisen elämän pitkäkestoisimmat asenteet päihteitä kohtaan.

Lisäperusteen edellä mainittujen neljän toimintaympäristön tarkastelun valitsemiseen tuo myös Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö, jonka mukaan ”Vanhemmat, opettajat ja nuorisotyöntekijät ovat lasten ja nuorten elämästä välittömimmin vastuussa olevia lähiaikuisia. -- Kaiken kaikkiaan huume-ehkäisyn vaikuttavuus paranee, kun koti, koulu ja vapaa-ajan toimi työskentelevät yhdessä; kun ehkäisyn eri tasot nivoutuvat jatkumoksi nuoren elämän eri alueilla.” (Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö 2000.)

Ehkäisevää päihdetyötä toteuttavat monet tahot ja siinä korostuukin järjestelmällinen ja hyvin koordinoitu verkostoyhteistyö. Päihdetyötä toteutetaan yhteiskunnan, paikallisyhteisön, lähisuhteiden ja yksilön tasoilla (Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 16). Paikalliseen ehkäisevään päihdetyön toimintaympäristöön voivat kuulua esimerkiksi yksilö ja perhe, heidän sosiaaliset sidosryhmänsä, asuinalueen asukkaat, nuorisotyö, koulut ja oppilaitokset, seurakunta, järjestöt ja yhdistykset, media, päihdepalvelut, poliisi, psykiatriset palvelut, sosiaali- ja terveysala sekä elinkeinoelämä. Verkostoyhteistyötä voi kuvata konkreettiseksi välineeksi yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Yhteistyö edellyttää onnistuakseen yhteistä tehtävää, tavoitetta ja visiota sekä toisten tahojen hyväksyntää. Olennaista on käsittää nuori ja tämän vanhemmat osana verkostoa, ettei verkostotyö olisi vain viranomaisten keskenään toteuttamaa. Laadukkaaseen ehkäisevään päihdetyön verkostoyhteistyöhön kuuluu kaikissa vaiheissa työhön liittyvien haasteiden ja ongelmien määrittelemine ja toimintamallien kehittäminen niiden ratkaisemiseksi, avoin keskustelu ja yksittäisten ja yhteisten voimavarojen rikastuttaminen. (Kylmänen 2005, 17-19.)

Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietinnössä (2000) verkostotyötä on kuvattu avainsanoilla yhdessä toimiminen, riittävän yhteiset tavoitteet, keskinäinen arvostus, jaetut arvot, avoin tiedonvaihto, toisten tunteminen, luottamus, tasavertaisuus, yhteinen koulutus, uskallus rakentavaan kritiikkiin sekä rohkaisu. (Soikkeli 2004, 25.) Toimivan verkostoyhteistyön kautta voidaan jakaa vastuuta, saada toisilta tukea, parantaa palvelun laatua, edistää tiedonkulkua ja edesauttaa palveluiden saamista yhdestä paikasta (Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämistyöryhmän mietintö 2007, 49).

On olennaista, että kaikki eri toimijat ymmärtävät monialaisen yhteistyön merkityksen sekä oman osuutensa päihdehaittojen ehkäisyssä ja hoidossa. Päihdetyötä voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti elämänsäkaarinäkökulmasta, jolloin huomioidaan, että mahdollisuudet ennaltaehkäisevään, korjaavaan ja haittoja vähentävään päihdetyöhön kulkevat läpi ihmisen elämänsäkaaren. Tällöin eri viranomaisten ja muiden toimijoiden toiminnan tulee tapahtua yhtäläisten periaatteiden mukaan, ihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tukemista painottaen. (Emt., 46, 49.)

Kunnallinen nuorisotyö

Ehkäisevä päihdehuollon suunnitelma Himangan kunnassa (2005) tuo mielestäni hyvin esiin nuorisotoimen merkitystä päihdetyössä ja päihdekasvatuksessa. Sen mukaan ”Vapaa-aikatoimen tehtävänä on kannustaa päihteettömyyteen, antaa päihteettömiä roolimalleja ja ehkäistä päihteidenkäyttö nuorisotiloissa ja järjestämissään tilaisuuksissa. Vapaa-aikatoimella ja varsinkin nuorisotoimella on varhaisen puuttumisen toimintamalli --” (Ehkäisevän päihdehuollon työryhmä 2005, 12.) Varhaisella puuttumisella pyritään ongelmien tunnistamiseen, niihin puuttumiseen ja niiden pysäyttämiseen.

Nuorisotoimen voi mielestäni mieltää päihdetyön toteutustasoista etenkin paikallisyhteisöksi. Sen lisäksi sen voisi nähdä asettuvan myös yhteiskunnalliselle tasolle huomioiden nuorisotyön toimintaperiaatteet, toimintaa määrittävät lait sekä rahoituslähteen. Nuorisotoimessa toteutettavalle päihdekasvatukselle ominaisia piirteitä ovat muun muassa toisto, jatkuvuus, arjen tilanteiden hyödyntäminen ja niissä vaikuttaminen, koulujen kanssa tehtävä yhteistyö sekä nuorisotilojen omat menetelmät, esimerkiksi päihdeaiheiset kilpailut. Päihdekasvatuksesta vastaavat nuoriso- ja erityisnuorisotyöntekijät.

Järjestöt

Järjestöt käsittäisin yhteiskunnan tasolla toimiviksi, mutta toki ne voivat olla myös nuorten paikallisyhteisöjä. Terveystiedon keskus ja ehkäisevän päihdetyön järjestöt ovat yhteistyössä olleet kehittämässä järjestöjen huumausainepoliittista mietintöä. Sen mukaan järjestöjen näkökulmasta keskeistä on kokeilun ja käytön ehkäisy, terveyden edistäminen ja päihteiden käytöstä aiheutuvien haittojen minimointi sekä hoitoon ohjaus (Lindberg & Pihkala 2005). Lisäksi järjestöillä on tärkeä rooli yhteisöllisyyden vahvistajina, vertaistuen antajina ja uusien toimintamuotojen kehittäjinä. Järjestöjen merkitys on kasvanut julkisen palvelujärjestelmän kumppanina. (Bergström 2009, 6.)

Järjestöt muun muassa järjestävät päihdetyöhön liittyvää koulutusta alan ammattilaisille, tiedottavat kansalaisia päihdeistä, ideoivat ja tuottavat toiminnallisia menetelmiä ja erilaisia materiaaleja omaan ja muiden käyttöön sekä toteuttavat aiheeseen liittyviä kampanjoita. Silloin kun nuori on yhteydessä järjestöön harrastustoiminnan kautta kuuluen

esimerkiksi johonkin urheiluseuraan, liittyy kyseisen ympäristön aatemaailmaan tyyppillisesti kokonaisvaltainen terveiden elämäntapojen noudattaminen.

Koulut

Miellän koulun nuoren paikallisyhteisöksi. Koulun tärkein tehtävä huume-ehkäisyssä on sama kuin sen perustehtävä, eli yleissivistävä ja kasvattava (Nuorten huumeiden käytön ehkäisyoimikunnan mietintö 2000). Kouluissa päihdekasvatus tapahtuu pääosin primaaritasolla (yleisellä) sekä sekundaaritasolla (riskiryhmäehkäisy). Dewey (1999), Naylor (2001) sekä Pollard ja Hawkins (1999) ovat todenneet, että ehkäisevän huume-työn opettamista ja käsittelemistä kouluissa on tutkittu vain vähän empiirisesti. Kouluissa on erilaisia lähestymistapoja ehkäisevää huumetyötä ja sen sisältöä kohtaan ja erilaisissa ohjelmissa on painotettu perheen, lähiyhteisön ja vertaisryhmien merkitystä, riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä, lakia ja normeja sekä rikollisuutta ja uskontoa. Hansen (1999) sekä Hansen ja McNeil (1999) ovat tutkimuksissaan selvittäneet, että eri opettajat painottavat opetuksessaan eri osa-alueita. Jotkut opettajat painottavat ehkäisevän huume-/päihdetyön opetuksessa tupakan ja alkoholin vastaisen opetuksen osuutta, toiset taas korostavat sosiaalisten taitojen ja itsetunnon vahvistamista. Osa painottaa tavoitteiden asettamista, stressin sietokykyä sekä arvojen selkeyttämistä. Laillisuusnäkökulma, johon kuuluvat faktojen opetus ja aineiden käytön seurausten käsittely, on yleisesti käytetty. Pelkästään tiettyihin osa-alueisiin keskittyminen tuo tuskin oppilaalle parasta hyötyä: hän ei välttämättä sen avulla saa kunnollista kokonaiskuvaa ja oman suhteen muodostuminen päihteitä kohtaan saattaa jäädä vajavaiseksi. (Mäkitalo 2008, 46, 48.)

Tietoa päihteistä koulujen oppilaille on mahdollista saada paitsi terveystiedon tunneilta, myös kouluterveydenhuollosta, eli ensisijaisesti kouluterveydenhoitajalta. On myös tavallista, että kouluista esitetään kunnan nuorisotoimelle pyyntö tulla toteuttamaan päihdekasvatusta.

Koti

Perhe on merkittävin osa nuoren lähisuhteita. Kuten jo aiemmin mainitsin, kotona ovat erittäin todennäköisesti muodostuneet nuoren siihenastisen elämän pitkäkestoisimmat ja ehkä myös voimakkaimmat asenteet päihteitä kohtaan. Niistä tavoista, joilla vanhemmat

ja muu perhe suhtautuvat päihteisiin, imee nuori väkisinkin itseensä jotain läpi lapsuuden aikuisuuteen saakka. Tosin vaikutteet saattavat muodostua nuorella täysin erilaisiksi ja päinvastaisiksi. Saattaa olla, että alkoholistivanhemman tai –perheen lapsesta tulee myös päihteiden liikakäyttäjä, tai vastakohtaisesti täysin raitis. Jos taas perheen suhtautuminen päihteitä kohtaan on erityisen tiukka vaikkapa uskonnollisista syistä, saattaa se houkutella nuorta vain enemmän kokeilemaan niitä itse. Yhtä kaikki, oli nuoren perheestä minkälainen tahansa, saattaa hänestä tulla raitis, kohtuukäyttäjä tai ongelmakäyttäjä. On olemassa erilaisia tutkimuksia ja ennusteita siitä, miten perheestä vaikuttaa esimerkiksi yksilön päihteiden käyttöön tai koulutukseen. Itse suhtaudun sellaisiin melko varauksellisesti. Kyseessä on lukuisten eri tekijöiden summa ja eri asiat vaikuttavat eri yksilöihin niin eri tavoin, että yleistettäviä johtopäätöksiä vedettäessä tulisi olla erityisen varovainen.

Kotikasvatus voi olla joko tarkoituksellista tai tahatonta. Kun kasvattajalla on kasvatus tavoite johon hän pyrkii, on kyseessä tarkoituksellinen kasvatus. Jos lapsi taas oppii lähinnä mallioppimisen ja jäljittelyn välityksellä suotuisia ja epäsuotuisia toimintoja, on kyseessä tahaton kasvatus. (Peltonen 2004, 21-22.) Kotien lähtökohdat ovat siis erilaisia. Nuoren kannalta onkin hyvä asia, että häntä kasvattavat monet tahot. Ihannetilanteessa näiden tahojen määrittelemät kasvatuksen suuntaviivat ovat yhteiset, mikä ei kuitenkaan aina toteudu. Yhteistyö eri tahojen kesken voi helpottaa yhteisymmärrystä. Nuorisotyössä, järjestöissä ja kouluissa on tarvittaessa mahdollisuuksia vanhemmuuden tukemiseen, tai vähintäänkin tietämystä ohjata vanhemmat hakemaan apua oikeista paikoista. Mannerheimin Lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kallandin mukaan on tärkeää varustaa vanhemmat kohtaamaan päihteisiin liittyvät kysymykset omien lastensa kanssa jo ennen kuin niistä tulee ajankohtaisia näiden elämässä. Kodeissa tehtävät päivittäiset valinnat ja niissä toteutettava alkoholipolitiikka vaikuttavat nuoren päihteisiin suhtautumiseen ja siihen, muodostuuko päihdekokeiluista ehkä aikuistumisriitti tai keino paeta harmaata arkea. (Aira & Kämppi & Kokko & Villberg & Kannas 2008, 2.)

Nuorisotyölle, järjestöille, harrastustoiminnoille, kouluille ja kodeille yhteisenä piirteenä on se, että ne kaikki toteuttavat myös asennekasvatusta. Niiden lisäksi monet muutkin tahot pyrkivät vaikuttamaan niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin asenteisiin omien intressiensä mukaisesti. Näitä tahoja ovat esimerkiksi media, mainonta- ja markkinointikoneisto, poliitikot ja puolueet sekä kaveri- ja tuttavapiirit. Etenkin lapsille ja nuorille

voikin olla hämmentävää, kun eri tahoilta tulee varsin erilaisia, ristiriitaisiakin, viestejä ja niiden perusteella pitäisi pystyä muodostamaan omia asenteita erilaisista asioista. Nuori joutuu pohtimaan, miten suhtautua vaikka päihteisiin, kun mainosten ja joidenkin kavereiden mukaan niiden käyttäminen on coolia, iloista, aikuismaista ja seksikästä, mutta koulussa ja nuorisotilassa ei niitä hyväksytä, vaan varoitellaan terveysvaaroista ja ulkonäköhaitoista. Ja miksi päättäjät ensin laskevat ja sitten taas muutaman vuoden päästä nostavat alkoholiveroja? Entä kun yhteiskunta on asettanut ikäraajat alkoholin ja tupakan myymiselle, mutta jotkut kioskit, kaupat ja huoltoasemat myyvät silti päihde- tuotteita alaikäisille? Ja miksi kaverin vanhemmat ostavat hänelle alkoholipitoiset viikonloppujuomat, kun omat vanhemmat sanovat sen olevan laissa kiellettyä?

3.4 Ehkäisevä päihdetyö sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta

Pohdin tässä luvussa ehkäisevää päihdetyötä sosiaalisen vahvistamisen eli syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta. Kun ensin hahmottelin ajatuksissani sitä, mitä kaikkea ehkäisevä päihdetyö tarkoittaa, en lainkaan itsestään selvästi tullut vetäneeksi yhtäläisyysmerkkejä ehkäisevän päihdetyön ja sosiaalisen vahvistamisen välille. Tämä luku onkin tärkeä oman ammatillisen kasvuni ja ehkäisevän päihdetyön luonteen ymmärtämisen vuoksi. Koska tämän opinnäytetyön myötä tutustun ehkäisevän päihdetyön kenttään ensimmäistä kertaa laajasti, vaatii näiden asioiden yhteys oman ymmärtämykseni vuoksi ajattelutyötä. Itselleni heräsi monia kysymyksiä ja pyrin löytämään niihin vastauksia. Onko kaikki ehkäisevä päihdetyö samalla myös sosiaalista vahvistamista? Vai keskittykö syrjäytymisen ehkäisy ensisijaisesti tai pelkästään joko yleiseen ehkäisyyn, riskiryhmäehkäisyyn tai korjaavaan työhön? Onko järkevää tai totuudenmukaista ajatella, että harvakseltaan tapahtuvalla ja hyvinkin laajalle kohderyhmälle suunnatulla yleisellä ehkäisyllä olisi todella merkitystä syrjäytymisen kannalta? Suurin osa kansalaisista kun ei ole syrjäytymisvaarassa. Onko ehkäisevällä päihdetyöllä ja sosiaalisella vahvistamisella samoja tavoitteita? Entä onko niillä yhteisiä tai samankaltaisia keinoja tavoitteidensa saavuttamiseksi?

Syrjäytyminen määritellään seuraavasti: ”Yksilöä yhteisöön yhdistävien siteiden heikkeneminen esim. työttömyyden, köyhyyden ja yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien puuttumisen seurauksena.” (Helsingin kaupunginkirjasto 2009). Valtioneuvos-

ton ”Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys” -työryhmäraportissa todetaan, että syrjäytymisen vastakohtana mielletään osallistuminen, sosiaalinen osallisuus ja sosiaalinen integraatio (eli yhdentyminen). (Raunio 2004, 219.)

Lähden pohdinnassani liikkeelle miettimällä sitä, mitä asioita ehkäisevä päihdetyö ja syrjäytymisen ehkäisy ehkäisevät. Ensiksi mainittu ehkäisee muun muassa päihdehaittoja. Niitä ovat esimerkiksi syrjäytyminen, riippuvuus, sosiaaliset ongelmat ja haitoista aiheutuvat kulut yhteiskunnalle. Päihdetyötä tekemällä ehkäistään myös yhteiskunnallista turvattomuutta ja erilaisia sairauksia. Jälkimmäiseksi mainittu ehkäisee syrjäytymistä muun muassa koulusta tai työstä, muista ihmisistä ja yhteiskunnallisesta toiminnasta/osallisuudesta. Molemmissa voi ajatella olevan kyse riskien välttämisestä, ehkäisemisestä.

Kuten edempänä on käynyt ilmi, päihdekasvatus on muun muassa kasvattamista hyvään itsetuntoon ja itseluottamukseen, elämänhallintaan, terveeseen elämään sekä hyviin ihmissuhdetaitoihin. Mielestäni puutteellisuus näistä yhdessä tai useammassa muodostaa syrjäytymisriskin mahdollisuuden. Syrjäytyminen on kuitenkin usein monien tekijöiden summa ja yksilölle kasautuvat ongelmat, moniongelmaisuus, edistävät sitä.

Sekä ehkäisevässä päihdetyössä että sosiaalisessa vahvistamisessa tavoitellaan ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tällöin ne molemmat ymmärtääkseni pyrkivät lisäämään ihmisten voimaantumista. Jos voimaantumisen vastakäsitteenä ajatellaan voimattomuutta, ehkäisevä päihdetyö ja sosiaalisen vahvistaminen pyrkivät siis samalla ehkäisemään sitä. Voimattomuuteen kuuluvaksi voisi mieltää hallitsemattoman tai kaaosmaisen elämän, mikä ilmenee ongelmina elämänhallinnassa. Elämänhallintaa vahvistaviksi tekijöiksi näen muun muassa yksilön henkiset voimavarat, hyvän itsetuntemuksen ja itseluottamuksen, hyvät vuorovaikutustaidot, ymmärryksen tekojen syyseuraussuhteista, tietynlaisen sietokyvyn erilaisia asioita kohtaan sekä ulkoisten puitteiden toteutumisen. Tällaisten tekijöiden edesauttaminen on yhteinen pyrkimys sekä ehkäisevälle päihdetyölle että syrjäytymisen ehkäisylle. Yhden näkökulman yksilön elämänhallinnan toteutumiseen voisi ehkäpä antaa Maslowin tarvehierarkia. Siinä tarpeet kuvataan pyramidilla, jossa on erilaisia tasoja. Perusajatuksena on se, että ennen kuin ihminen voi siirtyä seuraavalle tasolle, pitää edellisen tason tarpeiden olla ainakin jossain määrin tyydytettyjä. Alimmalla tasolla ovat hengissä pysymisen (fysiologiset) tar-

peet, mitä seuraavat turvallisuuden tarpeet. Seuraavaan tasoon kuuluvat hyväksymisen, sosiaalisuuden ja ryhmissä olon tarpeet. Sen jälkeen vuorossa ovat arvostuksen tarpeet ja pyramidin huipulla itsensä kehittämisen ja toteuttamisen tarpeet. (Bergström & Lepänen 1998, 32.) Voisiko ajatella, että mitä useamman tason ihminen saavuttaa, sitä todennäköisemmin hänellä on keinoja oman elämänsä hallintaan?

Voimaantuminen on ihmisen sisäinen voimantunne, henkilökohtainen ja yhteisöllinen prosessi joka lähtee ihmisestä itsestään. Voimaa ei voi suoraan antaa toiselle. Voimaantumisen arvomaailmaan kuuluvat esimerkiksi suvaitsevaisuus, terveyden ja hyvinvoinnin ennakointi, rohkeus, ihmisarvon kulttuuri sekä mahdollistava voimaantumisen kulttuuri. Sen haasteina ovat ihmisenä kasvu, itsetuntemus ja havahtuminen. Rodwellin (1996) mukaan voimaantuminen näkyy oman elämän ja muutosprosessin hallinnan tunteena, kykynä asettaa ja saavuttaa päämääriä, parantuneena itsetuntona ja toiveikkauteena tulevaisuutta kohtaan. (Siitonen 2007.)

Keinoja/toimenpiteitä:

Petri Kylmänen esittelee mielenkiintoisen, sovellettavan mallin ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelmaksi organisaatioissa toteutettavaksi. Minulle se näyttäytyy ennemmin päihdekasvatuksen kuin koko ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta lähtevältä. Koen ohjelman olevan erinomainen esimerkki päihdekasvatuksesta sosiaalisen vahvistamisen kannalta ja nostankin sieltä esille tiettyjä asioita.

Ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä tuetaan muun muassa nuoren kykyä vastustaa ryhmäpaineita, vahvistetaan nuoren itsetuntoa, luodaan selkeät säännöt päihhteettömyydestä, taataan, että faktoihin pohjautuvaa tietoa tupakasta, alkoholista, huumeista sekä hoito- ja tukipaikoista on nuorten ja heidän vanhempiansa helposti saatavilla, tarjotaan mielekkäitä ja päihhteettömiä vaihtoehtoja vapaa-ajantoiminnoissa sekä työntekijöinä tehdään yhteistyötä muiden nuorten kanssa toimivien tahojen kanssa. Kylmänen mainitsee myös tupakoimisen kieltämisen harrastetilan välittömässä läheisyydessä, valvonnan siitä ettei nuori aloita tupakointia nuorisotoiminnallisissa tilaisuuksissa sekä työntekijän ilmoitusvelvollisuuden nuoren vanhemmille tämän tupakoidessa tai havaitessaan nuoren olevan päihtynyt. (Kylmänen 2005, 116-117.)

Ensiksi mainittuihin asioihin on helppo yhtyä. Kyvystä vastustaa sosiaalisia paineita on hyötyä monenlaisissa tilanteissa elämän varrella, päihteiden käytön lisäksi muun muassa nopeusrajoitusten noudattamisessa. Muissakaan riskialttiissa ja huonoissa asioissa ei ole hyvästä olla ”yllytyshullu”. Hyvä itsetunto muodostaa merkittävän osa-alueen ihmisen persoonallisuudesta ja toimii kantavana voimana läpi elämän. Oikeastaan kaikessa toiminnassa on hyvä olla yhteiset pelisäännöt ja esimerkiksi päihteettömyyttä koskiesaan ne luovat rajoja sille, mikä on sopivaa tai sopimatonta käytöstä. Esimerkiksi päihteetön koulu ja harrastetoiminnat luovat valmista toimintamallia vaikka siihen, että myöhemmin työelämässä ei ole sopivaa ilmaantua työpaikallekaan päihtyneenä. Faktatiedon antaminen päihteistä sekä hoito-, kuntoutus- ja tukipaikoista auttaa lisäämään ymmärrystä, ja on myös hyvää palvelua sekä tavallaan tuen osoittamista nuorelle ja tämän perheelle. Mielekkäiden ja päihteettömien vapaa-ajantoimintojen tarjoaminen ja kehittäminen on esimerkiksi yhteisöpedagogin ydinaluetta ja sillä pyritään osaltaan suuntaamaan nuoren mielenkiintoa muualle päihteistä. Työntekijän yhteistyö ja verkostoituminen muiden nuorten kanssa toimivien tahojen kanssa muun muassa edistää työntekijän omaa ammattitaitoa, tarjoaa erilaisia näkökulmia ja toimii nuorelle ympäristönä, jossa ammattilaiset tuntevat hänen elämänsä kulkuaan ja pyrkivät yhdessä tukemaan häntä. Moniammatillinen yhteistyö on usein nuoren parhaaksi, aina se ei kuitenkaan tätä tavoitettaan saavuta. Tällainen työskentely saattaa johtaa esimerkiksi nuoren pompottelemiseen taholta toiselle ilman, että kukaan ottaa selkeästi kokonaisvastuuta hänestä.

Jälkimmäisistä asioista en ole täysin samaa mieltä itse nuorisotilassa työskennelleenä ja pidänkin moista valvontaa ja ilmoitusvelvollisuutta turhan holhoavana käyttäytymisenä. Toki pelisäännöt tupakan, alkoholin ja huumausaineiden käytön suhteen ovat paikallaan, eikä ilmapiirin pitäisi olla niille myönteinen. Tämänkaltaisissa asioissa vaakakupissa saattavat kuitenkin helposti olla vastakkain nuoren tuntema luottamus tai epäluottamus nuorisotyöntekijää kohtaan. Oikea keino ei siis välttämättä ole aina työntekijän ”vasikoiminen” vanhemmille nuoren tupakan tai alkoholin käytöstä, vaan muunlaisilla keinoilla vaikuttamaan pyrkiminen. Näkemykseni mukaan nuori tulee kuitenkin hyväksyä itsensä, kuuluu hänen elämäänsä sitten päihteiden käyttö tai ei, vaikka työntekijä ei asiana hyväksyisi tai puoltaisi päihteiden käyttöä.

Kohdennettuun työskentelyyn taas kuuluvat muun muassa varhainen puuttuminen, nopea puuttuminen ja sen seuranta, yhteistyö, työntekijän osallistuminen aluetyöryhmiin ja

verkostotyöhön sekä työntekijöiden osaamisen tukeminen. Varhaisessa puuttumisessa riskiryhmät pyritään tunnistamaan ja edelleen ohjaamaan oikeille tahoille. Nopeassa puuttumisessa ja sen seurannassa nuori on tarkoitus pysähdyttää pohtimaan omaa päih-teiden käyttöään, keskustella hänen kanssaan asioista, arvioida käytön ja käytöksen vai-kutusta, ohjata nuori jatkotoimenpiteisiin sekä esimerkiksi verkostoitumisen kautta seu-rata tilannetta (Kylmänen 2005, 118.)

Kuten tämän luvun alkupuolella todettiin, syrjäytymisen vastakohtiksi mielletään osal-listuminen, sosiaalinen osallisuus ja sosiaalinen integraatio. Nämä kaikki viittaavat vuo-rovaikutukseen. Kaiken kaikkiaan ehkäisevällä päihdetyöllä ja sosiaalisella vahvistami-sella siis on yhteisiä keinoja, joilla ne pyrkivät saavuttamaan tavoitteitaan. Vahvin näis-tä on mielestäni kohtaaminen. Työntekijä kohtaa ihmisen ihmisenä, sellaisena kuin tämä on. Tähän tarvitaan vuorovaikutustaitoja, joista keskeisiä ovat keskustelu-, neuvottelu-, esiintymis-, viestintä- ja empatiataidot, yhteistyö- ja yhteistoimintataidot sekä ryhmä- ja tiimityötaidot (Nissinen 2006). Lisäksi työntekijä tarvitsee muunkinlaisia taitoja, osaa-mista. Näitä ovat esimerkiksi ammattitaito, kuuntelemisen taito ja ohjaaminen sekä ky-ky mahdollistaa osallisuus. Oleellista, joskaan ei pakollista, on myös varhainen puuttu-minen. Vaikka puuttuminen ei olisi varhaista vaan korjaavaa, on sillä silti merkitystä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Tärkeä piirre on myös asennoituminen. Siihen liittyvät esimerkiksi realistisuus ja rehellisyys, tarkoituksellisuus sekä pitkäjänteiseen työhön sitoutuminen.

Sosiaalinen vahvistaminen on sen verran laaja osa-alue, että ehkäisevän päihdetyön voi nähdä osana sitä. Selvimmin syrjäytymisen ehkäisemiseen pyrkimistä esiintyy mielestä-ni ehkäisevän päihdetyön puolella riskiehkäisyssä ja korjaavan päihdetyön puolella hoi-dossa ja jälkityössä. Näkisin kuitenkin myös osan yleisen ehkäisyn toimenpiteistä ole-van selvästi sidoksissa sosiaaliseen vahvistamiseen, tarkoitetaanhan sillä sellaisia toi-menpiteitä, jotka parantavat nuorten elämäntaitoja.

Pylkkäsen & Viitasen & Vuohelaisen mukaan nuorisotalon ehkäisevän päihdetyön voi-daan katsoa olevan osa kokonaisuutta tai jatkumoa, jonka toisessa päässä on nuoren sosiaaliseen vahvistamiseen tähtäävä työ ja toisessa päässä nuoren elämäntilannetta, terveyttä tai asemaa korjaamaan pyrkivä työ. Kun ehkäisevä päihdetyö yleisesti jaetaan yleiseen ja riskiehkäisyyn, nuorisotalolla perustasoja on näiden kahden lisäksi yksi

enemmän, eli sosiaalinen vahvistaminen. Sen rooli näyttäytyy sisäänrakennettuna lähes kaikessa nuorten parissa tehtävässä työssä. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009.)

3.5 Ehkäisevässä päihdetyössä käytettäviä menetelmiä ja materiaaleja

Sellaisia mieleeni tulevia menetelmiä ja materiaaleja joita päihdetyössä käytetään, ovat päihtheisiin liittyvät tietokone- ja kännykkäpelit, videot ja dvd:t, hammashoitajien diaesitykset suun vaurioista, päihdeputket, humalatilaa jäljittelevien kannilasiavulla suoritettavat radat, aihetta käsittelevät näytelmät ja draama, sarjakuvat, erilaisten tarinoiden käyttö ja niiden luominen nuorten kanssa, osallistavat kilpailut sekä ”Kantti kestää” -päihdekasvatusviikko. Menetelmiä on olemassa lukuisia ja niitä keksitään jatkuvasti lisää. Menetelmiä kutsutaan nimillä työväline, työkalu, toimintaprosessi tai intervention toteutustapa. Työn tavoitteenasettelun kannalta oikeanlaisen menetelmän valitseminen on yksi laadukkaan ehkäisevän päihdetyön keskeisimmistä tunnusmerkeistä. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009, 11.) Päihdetyötä tekevät ammattilaiset ovat myös taitavia soveltamaan omanlaisiaan variaatioita eri menetelmien suhteen.

Valistuksen menetelmällinen peruskartta esittelee ehkäisevässä päihdetyössä käytettäviä menetelmiä yleisen ehkäisyn ja riskiehkäisyn tasoilla. Viestintä voi olla joko yksisuuntaista tai dialogiin perustuvaa. Dialogisella viestinnällä on mahdollista aikaansaada syvempää ymmärrystä. Kuten aiemmin on tullut ilmi päihdevalistus-käsitteen yhteydessä, yleisessä ehkäisyssä käytettävään yksisuuntaiseen viestintään kuuluvat erilaiset kampanjat, materiaalit sekä tietoa jakavat tilaisuudet. Riskiehkäisyssä käytettävään yksisuuntaiseen viestintään kuuluu puolestaan riskeistä tiedottaminen. Yksisuuntaiseen viestintään perustuvia menetelmiä tarvitaan näillä molemmilla ehkäisevän päihdetyön tasoilla, sillä niiden avulla voidaan tavoittaa nuorten enemmistö ja antaa heille yleistä päihde- ja terveysvalistusta. Dialogiin, vuoropuheluun, perustuva viestintä taas sisältää yleisen ehkäisyn tasolla päihdekasvatusta, vuorovaikutteisia menetelmiä ja vertaistuen synnyttämistä. Silloin kun kyseessä on riskiehkäisy, sillä pyritään lyhytneuvontaan eli interventioihin, tavoitteellisiin päihdekasvatuskeskusteluihin ja puuttumiseen. On olennaista huomioda se, että kaikkia nuoria ei kuitenkaan saada tavoitettua päihdetietoa jakamalla tai riskeistä tiedottamalla. On nimittäin mahdollista, että riskiryhmät torjuvat

tarjolla olevan tiedon tai viesti ei tavoita heitä kuten on tarkoitus. Onkin tärkeää, että ehkäisevän päihdetyön ammattilaiset ymmärtävät eri menetelmien lähtökohdat ja niiden soveltuvuuden erilaisille kohderyhmille. (Viitanen 2009, 100-102.)

3.6 Vertaisvalistus/vertaistuki

Käsite vertaisvalistus tai -tuki liittyy olennaisesti Aine- ja mielenterveyskasvatusaineistoon, koska merkittävä osa siitä muodostuu nuorten nuorille tekemistä päihdeaiheisista animaatioista. Näin ollen aineisto sisältää vertaisvalistuksellisia elementtejä, mikä on jossain määrin tuore lähestymistapa päihdekasvatusympäristössä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto määrittelee vertaisuuden tarkoittavan jaettua kokemusmaailmaa ja sitä, että puhutaan samaa kieltä: käsitteillä on vertaisille yhtäläinen merkitys. Nuori vertainen on henkilö, joka osaa ja pystyy asettumaan toisen nuoren asemaan ja nuorta ympäröivään yhteisöön. Tasavertaisuus kuuluu olennaisesti vertaistukeen, mikä ilmenee siten, että vertainen on samanarvoinen toimija toisen nuoren rinnalla. Koska nuoret peilaavat paljon omaa kehitystään ystävien ja nuorisokulttuureiden kautta, muodostuu vertaisryhmän merkitys heille usein suureksi. Joissakin asioissa vertaiset vaikuttavat nuoriin enemmän kuin vaikkapa perhe tai kasvatuskäytännöt. Pääteiden käyttö on yksi asia, jossa vertaisilla on huomattava yhdenmukaistava vaikutus. Tiedetyt käyttäytymismallit eivät synny ainoastaan ikätovereiden käyttäytymistä matkimalla, vaan niiden lisäksi ryhmän sisällä olevat asenteet ja normit vaikuttavat yksittäiseen nuoreen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2005, 11.)

Päihdetyön kentällä on olemassa erilaisia hankkeita, joissa vertaisvalistus on pääajatuksena. Päihdevalistajahanke Skarppi on niistä yksi. Skarpissa 15-18-vuotiaat vanhemmat nuoret valistavat nuorempia, 12-14-vuotiaita, vertaisvalistuksen ja keskustelun keinoin. Valistajanuorten tehtävänä on toimia alkoholinkäyttöön liittyvien keskustelujen herättäjinä ja ohjaajina sekä aktivoita toisia nuoria. Aktivoivan keskustelun lisäksi valistukseen kuuluu erilaisten yhteistoiminnallisten työmenetelmien käyttö. Nuoret itse toivoivat alkoholivalistukseen enemmän nuorilta nuorille perustuvaa vertaisuutta ja näin synnyttivät ajatuksen Skarpista. Skarppi pyrkii poistamaan päihdevalistuksesta pelottelu-

luonteen ja nostamaan esiin rehellisen ja avoimen keskustelun. (Stakes 2006; Skarppi-vertaisvalistusohjelma.)

Myös Preventiimissä on kiinnitetty huomiota siihen, millä tavalla päihdevalistusta olisi mahdollisimman hedelmällistä toteuttaa. Pelotteluvallistuksesta olisi hyvä ottaa askel neutraalimpaan suuntaan. Nuorilla on oikeus saada viimeisintä ja oikeaa tietoa, ja pelkistä päihteiden haittapuolista puhumisen lisäksi olisi tarpeen kiinnittää huomiota myös päihteiden hyvien puolien käsittelyyn. Monien ihmisten motivaatio päihteiden käyttöön kun syntyy niiden tuomien positiivisten tunteiden ja vaikutusten seurauksena. Tämän lisäksi nuorten kuuleminen ja heidän kanssaan keskusteleminen, eli vuorovaikutus, sekä osallistaminen toimintaan ja omakohtaiseen ajatteluun lienevät pelottelua antoisampia käsittelytapoja niin kasvatettaville kuin kasvattajillekin.

Ainemaatio-kilpailuun päihdeaiheisilla animaatioilla osallistuneet nuorten ryhmät jakavat oletettavasti yhteisen kokemusmaailman muiden nuorten kanssa. He ovat tehneet animaatiot omista lähtökohdistaan ja nostaneet pinnalle aiheita, jotka liikuttavat tai liittyvät heidän elämäänsä jollakin tavalla. On todennäköistä, että myös muiden nuorten elämässä liikkuu samankaltaisia asioita ja kysymyksiä. Kasvokkain tapahtuvasta toisten tukemisesta taas ei ole kysymys, koska muut ihmiset näkevät vain kilpailutyöt. Nähdäkseni tuki näyttäytyy animaatioissa kuitenkin sitä kautta, että monissa niissä ilmaistaan rohkeasti omia mielipiteitä ja asenteita (esimerkiksi ”Elefantti”-animaatiossa ilmaistu slogan ”Tupakka on paskaa!”), niihin sisällytetään opetuksia ja ne herättelevät ajattelemaan päihteiden käyttöä. Ainemaatio-päihdekasvatusaineiston pedagogisina lähtökohtina ovat tiedon jakaminen, keskustelun virittäminen, nuorten osallistaminen ja vuorovaikutuksen synnyttäminen.

Nuorille on tärkeää saada tietoa siitä, millaista vastakaikua omat ajatukset ja toiminta herättävät toisten samanikäisten piirissä: onko joku muu kokenut saman tai ajatteleeko joku muu samoin. Vertaisryhmä myös tarjoaa tunne-elämän myllerrysten keskellä aitoa, uskottavaa ymmärrystä. Toimiva vertaistuki edistää yhteisöllisyyttä ja estää syrjäytymistä. (Tuominen 2009.)

4. Opinnäytetyön toteutus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus tarkoittaa mitä tahansa tutkimusta, jonka avulla pyritään ”löydöksiin” ilman tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullisella tutkimuksella halutaan ymmärtää tietty ilmiö syvällisesti ja sen tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. Suora kontakti tutkijan ja tutkittavan välillä liittyy laadulliseen tutkimukseen. Tutkimus tehdään oikeassa kontekstissaan, jolloin tutkija menee ilmiön pariin havainnoimaan tai haastattelemaan. Hän pyrkii selvittämään sitä, kuinka ihmiset näkevät ja kokevat reaalimaailman eli etsimään merkityksiä. Tutkija odottaa tiedon olevan tutkittavilla, eikä hänellä itsellään välttämättä ole tietoa ilmiöstä. Laadullinen tutkimus on paras valinta esimerkiksi silloin, kun ilmiöstä ei ole tietoa, teorioita ja tutkimusta ja kun siitä halutaan saada syvällinen näkemys tai kuvaus. Toisin kuin kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistettävyyteen. Siinä voidaan toimia ja edetä tilanteen mukaan ja tutkimushypoteesit muotoutuvat tutkimuksen edetessä. (Kananen 2008, 24-25, 27-28, 30, 32.)

Oma tutkimukseni perustuu juuri merkitysten etsimiseen. Tutkimuksessani pyrin keräämäni aineiston pohjalta muodostamaan kuvaa Ainemaatio-päihdekasvatusaineiston tarpeellisuudesta/käytettävyydestä/merkityksellisyydestä yhtenä ehkäisevän päihdetyön kentällä olevista välineistä. Tätä varten tarvitsin tietoa sellaisilta työntekijöiltä, joille on kertynyt kokemuksia aineiston käytöstä. Ajatuksena oli ilman muuta saada muodostettua mahdollisimman syvällinen ja asiantunteva kuvaus aineiston toimivuudesta, koska se auttaisi Preventiimiä arvioimaan tuotostaan ja kehittämään sitä eteenpäin. Toinen hyvä syy nimenomaan laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen on se, että aiempaa tutkimusta ei ole tehty Ainemaatioista eikä liiemmästi muistakaan vastaavanlaisista päihdekasvatuksen välineistä.

4.1 Käytetyt tutkimusmenetelmät

Tutkimusongelman luonne ja sitä kuvaavan tiedon määrä vaikuttavat tutkimusmenetelmän valintaan (Emt., 68). Tutkimusmenetelmikseni valikoituivat haastattelu ja havainnointi. Tutkimusaineistoni koostuu kahdeksasta asiantuntijoiden haastattelusta sekä omasta havainnoinnistani, kokemuksistani ja mielipiteistäni. Oman havainnointini yhteydessä olin suorassa kontaktissa nuoriin pitäen heille päihdekasvatusta Ainemaatioaineiston avulla. Haastattelujen kautta taas olin kontaktissa muihin sellaisiin henkilöihin, jotka ovat tahoillaan pitäneet nuorille päihdekasvatusta aineistoa käyttäen.

Havainnointi on yksi vanhimmista tieteellisen tutkimuksen menetelmistä. Sen kohteina ovat tavallisesti yksilön käyttäytyminen/toiminta tai ryhmässä tapahtuva toiminta. Havainnoinnin etuna ovat tilanteen ja ilmiön autenttisuus, tapahtuuhan ilmiö luonnollisessa ympäristössään ja kontekstissaan. (Emt., 69.) Havainnoinnin valitsin menetelmäksi kahdesta syystä. Ensinnäkin pidin tarpeellisena sitä, että saisin itse jonkinlaisen kokemuksen aineiston käytöstä. Tällöin olisi helpompi keskustella haastateltavien kanssa sen ominaisuuksista. Toisekseen halusin nähdä, minkälaisia asioita aineisto nuorissa herättää.

Haastattelussa haastatteli esittää kysymyksiä haastateltavalle. Kysymykset liittyvät tutkimuskysymyksiin, joilla varsinainen tutkimusongelma pyritään ratkaisemaan. Eskola ja Suoranta jakavat haastattelut srtukturoituihin, puolistrukturoituihin, avoimiin ja teemahaastatteluihin. (Emt., 73.) Tekemäni haastattelurunko muistuttaa puolistrukturoitua haastattelua, sillä siinä on pääosin kaikille samat kysymykset ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Kysymykset ovat siis avoimia kysymyksiä. Asiantuntijahaastatteluksi haastatteluni voi luokitella sillä perusteella, että haastatellut henkilöt ovat tiedon lähteitä, eivät tutkimuksen kohteita. Tarkoituksena on saada heiltä erityistietämystä aiheesta, ovathan he päihdekasvatuksen ammattilaisia.

4.2 Aineisto

Haastattelukysymykset muotoutuivat prosessimaisesti yhteistyössä Preventiimin edustajan ja opinnäytetyötäni ohjaavan HUMAKin lehtorin kanssa. Sain heiltä aluksi suunta-

viivaa siihen, minkälaisista tiedoista Preventiimi hyötyisi eniten, eli minkälaisia asioita haastateltavilta kannattaisi kysyä. Sen jälkeen lähdin muotoilemaan näistä ajatuksista varsinaisia kysymyksiä paperille sekä pohtimaan lisää kysymyksiä. Kun olin saanut muodostettua haastattelun rakennetta, esittelin sitä taas Preventiimissä ja sain mielipiteitä. Muotoilemisen jälkeen alkoi haastattelu olla valmiinpuoleinen. Tosin tein siihen vielä muutamia pieniä muutoksia haastatteluprosessin aikana. Haastattelussa selvitän henkilöiltä heidän taustatietojaan, Ainemaatio-aineiston käyttötaustaa, käyttökokemuksia sekä aineiston hyödyllisyyttä. (Ks. liite 1)

Haastateltaviksi löysin käytännössä yhdeksän henkilöä. Haastatteluja tein kuitenkin kahdeksan, koska yhdessä niistä oli mukana kaksi haastateltavaa. Käsittelen kyseistä haastattelua yhtenä kokonaisuutena, sillä he olivat toteuttaneet päihdekasvatusta yhdessä. Olen nimennyt haastateltavat seuraavasti: vastaaja 1, vastaaja 2, vastaaja 3, vastaaja 4, vastaaja 5, vastaaja 6, vastaaja 7 ja vastaaja 8. Haastateltava 1 tarkoittaa oikeasti kahutta ihmistä. Heitä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat työskentelevät eri organisaatioissa. Nämä organisaatiot ovat Hyvinkään kaupungin nuorisotoimi, Järvenpään kaupungin nuorisopalvelut, Järvenpään seurakuntaopisto, Lapuan kaupungin nuorisoraittiustoimi, Lohjan kaupungin nuorisotoimi, Non Fighting Generation ry, Terveys ry sekä Valkeakosken kaupungin nuorisotoimi ja ne kaikki ovat Preventiimin kumppanuusorganisaatioita. Haastateltavista kaksi toimii nuorisohjaajana, kaksi erityisnuorisotyöntekijänä, yksi nuorisotoimen johtajana, yksi projektityöntekijänä, yksi aluekoordinaattorina, yksi liikuntakasvattaja ja yksi opettajana. Opettaja ei ole käyttänyt Ainemaatiota varsinaisesti nuorten kanssa kuten muut haastateltavat, vaan nuoris- ja vapaa-ajanohjaajaopiskelijoiden kanssa opetuksessa silloin, kun he ovat käyneet läpi päihdettä tai ennaltaehkäisevää päihdetyötä. Pyysin häntä haastattelussa kuitenkin myös miettimään Ainemaation käyttöä ohjaajan näkökulmasta ja sen perusteella mielipiteitä siitä, miten se mahdollisesti toimisi nuorten kanssa.

Ensimmäistä haastateltavaani lukuun ottamatta lähetin kaikille haastateltaville suurimman osan haastattelukysymyksistä etukäteen sähköpostitse. Näin he osasivat valmistautua ja pohtia etukäteen vastauksia. Koen, että tämä oli ehdottomasti hyvä ratkaisu. Haastateltavat paneutuivat asiaan ilahduttavasti. Jos olisin esittänyt kysymykset yhtäkkisesti ensimmäistä kertaa haastattelutilanteessa, olisivat vastaukset voineet jäädä paljon lahemmiksi esimerkiksi jo pelkästään siitä syystä, että jotkut asiat eivät aina välttämättä

tule mieleen juuri tietyllä hetkellä. Paljon olisi voinut jäädä sanomatta. Suurimman osan, eli seitsemän haastattelua toteutin vastaajien omalla työpaikalla. Niiden kesto vaihteli puolesta tunnista tuntiin. Haastattelut etenivät keskustelunomaisesti. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne sanatarkasti.

Haastateltavat olivat käyttäneet joko pelkästään tupakka- tai alkoholiaiheista dvd:tä tai niitä molempia. Tupakka-dvd:tä oli käyttänyt kolme, Alkoholi-dvd:tä kaksi ja niitä molempia kolme haastateltavaa. Dvd:t ovat eri henkilöiden tekemiä, eikä tarkoitukseni ole lähteä vertailemaan niitä keskenään. Tästä syystä käsittelen Aineistoa yhtenä kokonaisuutena. Joistakin vastauksista voi olla pääteltävissä, kumpaa dvd:tä haastateltava on käyttänyt. Pyrkimyksenäni on kuitenkin saada tietoa yleisesti aineiston toimivuudesta ja käytettävyydestä.

Tutkimusaineisto koostuu pääosin 108-sivuisesta sanasta sanaan litteroidusta haastattelutekstistä. Sen lisäksi kirjoitin ylös tekemiäni havaintoja päihdekasvatusaineiston käytöstä nuorten kanssa. Havainnointiaineiston esittelen sellaisenaan. Haastatteluaineiston käsittelyssä käytin värikoodausta, teemoittelua ja SWOT-analyysia. Erotin värikoodailla eri haastattelut toisistaan, mikä teki niiden seuraamisen huomattavasti helpommaksi kuin pelkän mustavalkotekstin seuraaminen. Teemoitteluun liittyi aihealueissa eteneminen kysymys kysymykseltä ja yhteneväisyyksien etsiminen. Tätä varten paloittelin aineistoa. Haastattelukysymykset on dvd-levyä ja manuaalia koskevien kysymysten osalta muotoiltu siten, että kartoitan niissä vahvuuksia (strengths), heikkouksia (weaknesses), mahdollisuuksia (opportunities) sekä uhkia tai riskejä (threats). SWOT-analyysi toimii nelikentän tavoin ja siinä eri kentät jaotellaan aina samalla tavalla, jolloin myönteiset asiat ovat neljän toisella ja kielteiset toisella puolella.

4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tavoitteenani on luonnollisesti ollut tehdä tutkimusta mahdollisimman eettisesti. Haastateltavien kohdalla se on näyttäytynyt siten, että jo haastatteluja sopiessani kerroin kaikille haastateltaville mihin tarkoitukseen aineistoa tullaan käyttämään ja että aion nauhoittaa keskustelun. Haastatteluaineistoa käsittelen niin, että henkilöiden anonymiteetti säilyy. Tulosten käsittelyssä ja esittelyssä olen pyrkinyt totuuteen, enkä ole niitä siis

ainakaan tietoisesti vääristeltyt. Toisaalta en voi täysin varmasti itsekään tietää sitä, olenko tulkinut kaikkea mitä haastateltavat ovat sanoneet täsmälleen heidän tarkoittamallaan tavalla. Tästä olisin voinut varmistua siten, että olisin luetuttanut tutkimuksen heillä ennen sen palauttamista lehtorin arvioitavaksi.

Kun testasin ja havainnoin nuorisotilassa Ainemaatio-aineistoa ja nuoria pitämällä heille päihdekasvatusta sen avulla, en kertonut nuorille, että kyseessä on testitilanne. Tämän en kuitenkaan näe olevan eettisesti arveluttavaa. Ensinnäkin halusin tilanteen olevan mahdollisimman luonnollinen. Toisekseen myös nuorten anonymiteetti säilyy tutkimuksessa. Kolmanneksi en käyttänyt tilanteessa mitään tallentavia välineitä, kuten kameraa, videokameraa tai nauhuria.

Opinnäytetyössä olen merkinnyt tekstiin ja lähdeluetteloon muilta lainaamani kohdat. On kuitenkin mahdollista, että omaan pohdintaani sisältyy vaikkapa sellaisia asioita, joita on joskus opiskeluvuosieni aikoina käsitelty oppitunneilla ja jotka ovat jääneet pysyväksi osaksi omaa ajatteluani. Samaten aivojeni sopukoissa on olemassa sellaista tietoa, josta olen muodostanut oman mielipiteeni ja vasta myöhemmin sama asia on tullut vastaan jossain kirjallisena. Tällaisia ajatuksia on mahdotonta yhdistää jostakin tietystä lähteestä tulleeseen teoriaan. Samoin kuin asioita, jotka ovat yleisesti tiedossa. Esimerkiksi aika monen suomalaisen tiedossa on se, että alaikäisille myydään tupakkaa ja alkoholit tuotteita lainvastaisesti esimerkiksi joillain kioskeilla. Onkin hyvin vaikea arvioida itse, missä määrin tutkimukseni sisältää edellä mainittuja asioita.

Tutkimusaineiston olen dokumentoinut tarkasti ja sellaiseen muotoon, että voin luovuttaa sen tarkistettavaksi jos siihen ilmenee tarvetta.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen aineiston arviointiperusteiksi on Mäkelä (1990) ehdottanut aineiston riittävyyttä sekä analyysin kattavuutta, arvioitavuutta ja toistettavuutta. Aineiston riittävyys tarkoittaa kylläntymistä eli saturaatiota. Kun tutkija ei perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin aineistosta, puhutaan kattavuudesta. Analyysin arvioitavuus liittyy tutkimusmateriaalin eri vaiheiden ja tulkintojen dokumentointiin, jolloin lukija pystyy seu-

raamaan tutkijan päättelyä. Toistettavuus perustuu yksiselitteiseen analyysissä käytettyjen luokittelu- ja tulkintasääntöjen esittelyyn. (Kananen 2008, 124-125.)

Haastateltavien löytäminen oli valtava urakka ja siitä muodostui suuri ongelma tutkimukseni kannalta. Alun perin ajatuksena oli, että haastattelisin 15-20 ihmistä. Löysin kuitenkin vain kahdeksan haastateltavaa soittamalla lukemattomia puheluita, lähettämällä sähköpostiviestejä Preventiimin avainhenkilöille ja heidän organisaatioihinsa sekä laittamalla tutkimuksestani sähköisen ilmoituksen nuorisovaltuustojen ajankohtaistiedotteeseen AllianssiExpressiin. Lieneekin aika selvää, ettei kahdeksalla haastattelulla vielä saavuteta saturaatiota. Se saavutetaan silloin, kun aineistosta ei enää nouse uutta. Mielestäni joka tapauksessa kaikenlaiset kokemukset Ainemaatio-aineiston käytettävyydestä ovat hyödyllisiä ja auttavat sen kehittämisessä ja arvioinnissa. Laatu on tärkeämpää kuin määrä. Tämänkokoisellakin aineistolla esiin nousi yhtäläisyyksiä ja kaiken kaikkiaan aineiston tuloksia pystytään hyödyntämään Preventiimissä. On myös selvää, etteivät omat resurssini olisi mitenkään riittäneet toteuttamaan niin montaa haastattelua kuin alun perin suunniteltiin.

Aineistoa tulkitessani olen ottanut huomioon koko aineiston, en vain satunnaisia osia siitä. Toivottavasti olen onnistunut dokumentoinnissa ja päättelyiden tekemisessä siten, että lukija pystyy niitä seuraamaan.

On hankalaa pohtia tutkimustulosten yleistettävyyttä. Ensinnäkin tutkimus Ainemaatio-aineistosta on spesifi aihe. Toisekseen haastattelemani henkilöt edustavat eri organisaatioita ja monet heistä toimivat erilaisissa työnimikkeissä. Kokemuksia on saatu niin kunnallisesta nuorisotyöstä, järjestöistä kuin oppilaitoksestakin. Jos tutkimus toistettaisiin useammassa vastaavissa ympäristöissä, mikseivät tulokset voisi olla samankaltaisia niissäkin? Toisaalta koska kyse on nuorten parissa tehtävästä työstä, olisi mielenkiintoista tietää myös se, eroaisivatko nuorten kokemukset aikuisten kokemuksista.

Tieteellisen tutkimuksen tulee olla objektiivista. Käytännössä täysin objektiivisia havaintoja ei kuitenkaan ole. Tutkimusasetelman muuttujia ovat tutkittava ilmiö (tutkimuksen kohde), tutkimusmenetelmät ja tutkija. Tutkija valitsee tutkimusmenetelmät ja niillä on aina vaikutusta tutkimustuloksiin. Tutkimusmenetelmiin saattaa esimerkiksi liittyä virheitä. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa on vaikutusta myös tutkijan ennako-

luuloilla, arvostuksilla ja uskomuksilla sekä valinnoilla. Sen lisäksi ihmiset ymmärtävät asioita eri tavalla, eikä tietolähteiden ja tutkijan välinen sekä tietolähteiden keskeinen todellisuuden hahmottaminen ole yhdenmukaista ja tasalaatuista. Objektivisuus syntyy siitä, että tiedostaa subjektiivisuuden. (Kananen 2008, 121.) Olen pyrkinyt olemaan objektiivinen. Käsitellessäni aineistoa olen erottanut tekstistä selvästi omat mielipiteeni ja kertonut haastateltavilta saamani tiedot totuudenmukaisesti. Tähän on auttanut se, että nauhoitin ja litteroin haastattelut, jolloin ne ovat tallentuneet sanatarkasti. Haastattelujen nauhoittamista voidaan pitää perusedellytyksenä tiedon autenttisuudelle (Emt., 122). Tietenkin on hyvä muistaa, että olen voinut tahattomasti ymmärtää tai tulkita jonkin asian toisella tavalla kuin haastateltava on sen tarkoittanut. Tämä on varsin inhimillistä ja siltä voi tuskin koskaan välttyä täysin vuorovaikutustilanteissa. Haastattelujen aikana en johdatellut haastateltavia ja olen yrittänyt olla neutraali mahdollisten omien ennakkoluulojeni ja muiden vastaavien tekijöiden suhteen.

Koska haastattelut perustuvat haastateltavien omiin kokemuksiin, en usko, että heidän kohdallaan esiintyisi luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Jotkut heidän vastauksistaan ovat varsinaisen kokemuksen sijaan pohdintaa siitä, miten jotkin asiat esimerkiksi voisivat toimia tai ovat toimineet nuorten kanssa, mutta tällöin olen tehnyt tekstissä eron pohdinnan ja mielipiteen välille. Kaikissa haastatteluissa vallitsi mielestäni avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri.

5. Ainemaatio-aineistosta saadut kokemukset ja niiden tarkastelu

Jotta saatoin lähteä tutkimaan Ainemaatio-päihdekasvatusaineiston toimivuutta ja käytettävyyttä ja haastattelemaan asiantuntijoita, piti minun tietenkin saada muodostettua jonkinlainen kokonaiskuva tästä itselleni entuudestaan tuntemattomasta aineistosta. Sain Preventiimistä kaikki kolme dvd:tä ja yhden manuaalin tulostettuna. Aluksi koitin katsoa dvd:t omalla tietokoneellani, mutta se ei suostunut näyttämään animaatioita. Koska minulla ei ole dvd-soitinta, pääsin katsomaan animaatiot läpi vasta myöhemmin, manuaaleihin tutustumisen jälkeen. Katsellessani animaatioita dvd-soittimella huomasin, ettei manuaalien olemassaoloa havaitse ollenkaan. Ne kun aukeavat tietokoneella omina tiedostoinaan. Myöhemmin, sen jälkeen kun olin käynyt läpi dvd:t, manuaalit ja ohjausma-

terialit, luin Mikko Kärpän ja Johanna Kivelän opinnäytetyöraportit Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötietokannasta. Aineistoon tutustumisen lisäksi minua kiinnosti saada myös käytännön kokemusta sen käytöstä nuorten kanssa. Työskentelin Rajamäen nuorisotilassa tuntityöntekijänä 13-17-vuotiaiden kerhoilloissa nuorisohjaajana ja tilaisuus kokeiluun tuli sitä kautta.

Kokeilupäivämääräksi valikoitui 18.5.2009. Tuolloin pidin neljälle nuorelle kestoaltaan noin 40 minuuttisen päihdekasvatushetken ”Tupakka” dvd:n kanssa. Tupakan valitsin aiheeksi siksi, että hyvin moni rajamäkeläinen nuori polttaa. Aihe on siis jatkuvasti ajankohtainen. Lisäksi keväällä nuorille järjestettiin nuorisotiloissa kilpailu tupakoinnin lopettamiseksi ja tämä oli sille hyvä jatkumo.

Tilanne oli seuraava: koska nuoret ovat nuorisotilassa viettämässä omaa vapaa-aikaansa, oli mielestäni turhaa lähteä pakottamaan heitä kaikkia osallistumaan. Tilanne tuli heille yllätyksenä, sillä en ollut maininnut etukäteen siitä mitään. Tämä johtui osittain siitä, etten ollut täysin varma toteutanko ylipäättään koko päihdekasvatusta ja odotinkin mahdollista sopivaa hetkeä sen pitämiseksi. Olin kyseisenä iltana ainoa työntekijä. Käytännössä määräaikaisesta työsuhteestani ja lähestyvistä kesätauosta johtuen kyseessä oli kuitenkin viimeinen tilaisuus toteuttaa suunnitelma, joten päätin kokeilla sitä sellaisena hetkenä jolloin nuoria oli paikalla enää jokunen.

Yrittäessäni houkutella nuoria katsomaan dvd:tä, suurin osa heistä oli aluksi haluttomia ja he keskittyivät omiin tekemisiinsä. Eräs nuorista kuitenkin innostui asiasta ja hän koitti myös houkutella muita. Se, että dvd on nuorten tekemä, herätti hieman kiinnostusta. Aluksi kaksi nuorta tuli tv-huoneeseen katsomaan videoita ja vähän sen jälkeen vielä kaksi lisää.

Kun pari ensimmäistä hyvin lyhytkestoista animaatiota oli katsottu, naureskelivat nuoret ja totesivat niiden olleen ”paskoja”. Heidän asenteensa oli ”me tiedetään jo noi kaikki asiat.” Olin etukäteen miettinyt, että katsoisimme ja käsittelemme kolme animaatiota, joiden teemoina ovat myrkyt, riippuvuus, sekä sosiaalinen paine ja raha. Nuoret halusivat kuitenkin nähdä kaikki niistä ja manuaalin mukaan käsittelemme kolme animaatiota kokonaan ja yhtä hieman vähemmän. Muista käytiin lyhyttä sananvaihtoa. Oli ilahduttavaa huomata, että nuoret osoittivat kiinnostusta animaatioita kohtaan ja etenkin silloin

kun joku niistä kolahti, he katselivat hiljaisina ja tarkkaavaisina. Suosikiksi nousi ”Sep-po: The Smoke-Gubbe”, josta he tuntuivat vaikuttuvan. Kun kertoilin manuaalista tietoisuuksia, nuoret heittivät omia kommentteja siitä mitä tiesivät asiasta etukäteen ja kertoivat omaa tietoaan lisäksi. Tupakoinnin haittavaikutuksista puhuttaessa nuoret pysähtyivät miettimään, mitkä asiat toteutuvat heidän omalla kohdallaan. Näitä olivat esimerkiksi kunnan huononeminen (”Jos juoksee 10 minuuttia, on ihan kuollut”), levottomuus sekä hieman pidempään polttamatta olemisesta seuraava paha olo.

Myös puhetta sairauksista, kuukautiskivuista, lapsettomuudesta, potenssi- ja haluttomuusongelmista he kuuntelivat todella kiinnostuneina ja keskustelua herätti sosiaalinen paine, jonka toteutumista kehotin miettimään nuorten omien kaveriporukoiden kohdalla. Pääosin nuoret olivat sitä mieltä, että itsellä on rohkeutta kieltäytyä, jos ei halua mennä tupakalle kun muut pyytävät. He pysähtyivät kuitenkin selvästi miettimään asiaa ja tiedostivat, ettei kaikilla välttämättä ole kanttia sanoa sitä, ettei halua lähteä muun porukan mukana. Tästä tuli aasinsilta passiivisen tupakoinnin haittoihin. Halusin nostaa sosiaalisen paineen esiin, koska mielestäni Rajamäellä esiintyy sitä jossain määrin.

Kun olimme katsoneet dvd:n, kello läheni nuorisotilan sulkeutumisaikaa. Nuorille tuli vähän kiire lähteä, kun muut kaverit olivat jo menossa. Yhdeltä nuorelta kysyin, heräsi-
kö tuokiosta uusia ajatuksia. Hänen vastauksensa oli ”No todellakin.” Kehotin heitä juttelemaan asioista keskenään. Tarkemmin minulla ei ole tietoa siitä, onko dvd herättänyt laajempaa vuorovaikutusta.

Itselleni syntyi joitakin oivalluksia päihdekasvatuksen aikana. Ilmapiiri tilanteessa oli avoin, rehellinen, luottamuksellinen ja kiinnostunut, mikä johtui varmasti pitkälti siitä, että olemme toisillemme tuttuja. Ihanteellisin tilanne päihdekasvatuksen pitämiseksi Ainemaatio-dvd:n avulla on mielestäni sen pitäminen melko pienelle ja keskenään tutulle porukalle, jolloin tilanne on aika intiimi. Koen, että nuorten vapaa-ajan toiminnot ovat hedelmällinen ympäristö silloin, kun osallistuminen on vapaaehtoista ja nuorten oman kiinnostuksen mukaista. Jos animaatioilla saa käsiteltyä sellaista aihetta, joka on muutenkin kyseisten nuorten elämässä pinnalla, aina parempi. Päihdekasvatuksen pitäminen osissa voi olla hyvä idea, jottei aiheen käsittelystä tule liian raskasta ja tietoa keralla liian paljon. Tämän oman kokemukseni mukaan ”Tupakka”-dvd on selkeä, hyvin

informatiivinen ja kiinnostava työväline päihdekasvatukseen - sekä ohjaajalle että nuorille.

Nähdäkseni monet eri tekijät vaikuttavat aineiston tavoitteiden, etenkin vuorovaikutuksellisuuden, saavuttamiseen. Ensinnäkin näitä ovat kasvattajan valmiudet, asenteet ja kokemus. Toisekseen myös ryhmädynamiikalla on suuri rooli. Ryhmäläisten ja ohjaajien luonteet ja käytös sekä heidän välisensä kemia ja luottamus vaikuttavat vuorovaikutuksen luonteeseen, samoin kuin se, tuntevatko he entuudestaan ja minkälainen suhde heillä on toisiinsa. Kolmanneksi aikataulu, puitteet ja tilanne (esimerkiksi pidetäänkö päihdekasvatusta yksilölle vai ryhmälle) sekä aiheen yksilöllinen koskettavuus merkittävät. Toisilla voi olla päihdeongelmia perheessä, toiset taas eivät käytä ollenkaan päihdeitä. Myös yksilöiden omaksumiskyky on erilainen ja siihen voivat vaikuttaa esimerkiksi videoiden lyhyys ja se, ovatko asiat jo aiemmin kuultuja ja sitä kautta tuttuja, vai kokonaan uusia. Päihdekasvatuksen jatkuvuus ja pitkäkestoisuus verrattuna lyhyeen päihdekasvatushetkeen vaikuttavat siihen, miten hyvin tieto menee perille ja mitä vaikutuksia sillä on. Yleinen suhtautumistapa asioihin esimerkiksi yhteiskunnassa tai koululuokassa vaikuttaa paljon yksilöiden käytökseen. Päihdekasvatustilanteeseen voi myös liittyä erilaisia häiriötekijöitä. Sekä dvd-aineiston tekijöiden että päihdekasvatusta niiden avulla pitävien henkilöiden tulisi miettiä edellä mainittuja kohtia.

5.1 Haastateltavien kokemuksia ainemaatio-aineistosta

5.1.1 Päihdekasvatustilanteiden toteuttaminen Ainemaatio-aineiston kanssa

Haastatteluissa selvisi, että päihdekasvatusta Ainemaatio-aineistoa käyttämällä on tehty melko monenlaisille ryhmille. Pääosin nuoret ovat olleet seitsemäs-, kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisia, mutta kaiken kaikkiaan iät ovat vaihdelleet 13-18 välillä. Aineiston toimivuutta on kokeiltu tavallisissa koululuokissa, erityisluokissa, erilaisissa pienryhmissä (esimerkiksi tyttö- ja poikaryhmien kanssa), vapaasti muodostuneissa nuorisotilan ja nuorisokahvilan ryhmissä sekä henkilökohtaisesti nuorten kanssa. Yksi oli myös näyttänyt Ainemaatioita vanhempainilloissa.

Nuorisotyöntekijät toteuttivat päihdekasvatustilanteita varsin eri tavoin. Kukaan heistä ei ollut edennyt täysin manuaalien ohjeistusten mukaisesti, vaan jokainen sovelsi aineiston käytössä ryhmälle ja itselleen sopivinta tapaa.

Vastaaja 1 oli aloittanut työparin kanssa päihdekasvatustilanteet koululuokissa Pikku G:n ”Tupakkaräppi” -kappaleella. Sen jälkeen he näyttivät oppilaille tupakka- ja alkoholi aiheisistä Ainemaatio-videoista yhden animaation kerrallaan ja katsomisen jälkeen käsitelivät aihetta joko manuaalista otetun ja/tai muun kirjallisen materiaalin kautta. Lopuksi oppilaat äänestivät parhaat animaatiopätkät. Oppilaat olivat yläkoulun 7. luokkalaisia ja luokkia oli yhteensä kymmenkunta.

Vastaaja 2 kertoi pienryhmälle alustuksena, että animaatiot ovat nuorten tekemiä ja taustalla on ollut kilpailu. Sen jälkeen videot katsottiin, minkä jälkeen niistä keskusteltiin. Nuoret valitsivat omasta mielestään parhaat animaatiot ja perustelivat valinnan sekä kertoivat animaatioiden opetukset. Sitten nuoret suunnittelivat vielä ryhmissä, minkälaisen videon he itse tekisivät. Kaksi ryhmistä oli tyttöryhmiä nuorisotalon tyttöjen iltapäivästä ja kahdeksalle nuorelle vastaaja 2 oli pitänyt päihdekasvatusta henkilökohtaisesti. Nuoret olivat 12-17-vuotiaita.

Vastaaja 3 kertoi ensin Ainemaatio-kilpailun taustasta ja he miettivät nuorten kanssa sitä, minkälaiset nuoret ovat lähteneet tekemään animaatioita ja mistä tilanteesta 15-16-vuotias saa idean lähteä mukaan kyseiseen prosessiin. Ryhmiä oli yhteensä kaksi: yksi 7.-8. luokkalaisista ja yksi 9. luokkalaisista muodostuva pienluokka (erityisluokka). Hän valitsi videolta 7. ja 8. luokkalaisten ryhmälle kaksi ja 9. luokkalaisten ryhmälle kolme animaatiota katsottavaksi, minkä jälkeen asioita käytiin läpi keskustelun ja vuorovaikutuksen kautta manuaalia pohjana käyttäen. Nuoret saivat itse pohtia vastauksia manuaalissa esitettyihin kysymyksiin. Animaatioista nousevista teemoista käsiteltiin erityisesti sitä, miksi nuoret käyttävät alkoholia, mitä hyötyä alkoholista on, perheen ja aikuisten näkökulmaa sekä erilaisia sosiaalisia tilanteita; sosiaalisia hyötyjä ja haittoja sekä kavereiden luomia paineita. Ajatuksia listattiin seinällä olevalle paperille. Molempien ryhmien kanssa aihetta käsiteltiin kaksi kertaa.

Vastaaja 4 toimi videon kanssa spontaanisti. Nuorisokahvilassa keskusteltiin nuorten kanssa paljon tupakasta jolloin nuorisotyöntekijä muisti, että heillä on aiheeseen liittyvä

Ainemaatio-dvd. Hän laitto sen pyörimään ja katsomisen jälkeen jatkettiin nuorten kanssa keskustelua tupakasta ja sen vaaroista. Hänestä tuntuu, että spontaani tapa toimi jopa paremmin kuin jos hän olisi suunnitellut tiettyyn iltaan videoiden katsomista, sillä kyseisellä kerralla aiheen käsittely lähti nuorista. Nuoret olivat 13-18-vuotiaita.

Vastaaja 5 oli etukäteen perehtynyt manuaaliin, mutta hän ei käyttänyt sitä konkreettisesti päihdekasvatustilanteessa. He katsoivat kannettavalta tietokoneelta animaatiot läpi sohvalla yhdessä istuen ja keskustelivat aiheesta. Pienryhmiä oli kolme ja ne koostuivat yläkouluikäisistä 8.-9. luokkalaisista tytöistä.

Vastaaja 6 yhdisteli omaa materiaaliaan Ainemaatio-aineistoon siten, että hän näytti nuorille animaatiopätkiä, mutta kävi faktatietoja läpi muun materiaalin pohjalta. Videoiden jälkeen aiheesta keskusteltiin yhteisesti, tai jos kyseessä oli hyvin suuri ryhmä, purku/käsittely tapahtui parikeskustelulla tai jollain muulla tavalla. Ryhmät koostuivat noin kymmenestä 7.-8. luokkalaisten koululuokasta. Päihdekasvatusta toteutettiin koulun terveystiedon tunnilla. Sen lisäksi vastaaja 6 näytti Ainemaatio-videoita myös kahdessa vanhempainillassa.

Vastaaja 7 kertoi animaatioiden olevan nuorten tekemiä ja että taustalla on Ainemaatio-kilpailu, jonka tuloksena ne ovat syntyneet. Hän heijasti videotykillä animaatiot seinälle ja he katsoivat niitä joko yhden kerrallaan tai useamman peräkkäin. Sen jälkeen aiheesta käytiin keskustelua. Ryhmiä oli yhteensä noin kuusi. Ne olivat pienryhmiä, jotka muodostuivat sellaisista yläkouluikäisistä pojista, joilla on erilaisia elämäntaidollisia ja muita ongelmia.

Vastaaja 8 käytti Ainemaatio-aineistoa tulevien nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajien opetustilanteessa. Opiskelijat toivat erilaisia ehkäisevän päihdetyön materiaaleja tunnille ja Ainemaatio-dvd oli opettajan tuoma esimerkki. He katsoivat yhden animaation kerrallaan ja sen jälkeen keskustelivat ja analysoivat, missä yhteydessä kyseistä materiaalia voisi käyttää ja kenelle se on opiskelijoiden mielestä tarkoitettu. Tilanne liittyi oppitunneilla käytyyn pohdintaan työasenteesta ja menetelmistä sekä siitä, mitä tarkoittaa ehkäisevä työ ja miten se ilmenee ehkäisevässä päihdetyössä ja nuorisotyön kentällä.

Yhdestä näkökulmasta aineiston soveltamisen voi nähdä ammatillisuuden osoituksena. Onhan menetelmien valinnassa olennaista lähestyä asiaa oikean ehkäisyn tason, eli yleisen ehkäisyn, riskiehkäisyn tai sosiaalisen vahvistamisen, näkökulmasta ja perustella menetelmien valinnat kohderyhmän tarpeiden näkökulmasta (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009). Näin vastaajat olivat tehneet. Vaikka aineiston kohderyhmästä ei puhuta dvd-levyjen kansikoteloissa mitään, on myös ikäryhmien valinnassa nähtävästi toteutunut se ikäjakauma, jolle Ainemaatio-aineisto on suunnattu, eli pääosin yläkoululaisille ja sitä vanhemmille nuorille.

5.1.2 Pedagogisessa käyttötarkoituksessa onnistuminen

Kysyin haastateltavilta, miten Ainemaatio-aineisto on heidän mielestään onnistunut pedagogisessa käyttötarkoituksessaan, eli tiedon jakamisessa, keskustelun virittämisessä, nuorten osallistamisessa ja vuorovaikutuksen synnyttämisessä. Seitsemän kahdeksasta oli sitä mieltä, että aineisto on onnistunut yhdessä tai useammassa kyseisistä tavoitteistaan.

Seuraavat lainaukset tuovat esille sitä, miten onnistuminen on ilmennyt ja minkälaiset piirteet siihen ovat vaikuttaneet. Vastaja 4 toi asian esille näin: ”No ainakin tossa mikä me katottiin, ni sehän toimi just niin. Että tota, kun meillä oli keskusteltu siitä tupakasta jo siinä etukäteen, niin sit kyl se [Ainemaatio] niinku vei sitä vähän syvemmälle tasolle tuol tilassa sitä keskustelua, että se ei oo vaan aina pelkästään sitä että aikuiset ollaan vastaan tupakointia ja nuoret sitte kapinoi aikuisia vastaan tupakoimalla ja muuta. -- Ni siitä niinkun, siinä keskustelussa niinku varmaan ainakin osalla niinku vähän heräs mielikuvia, että sitä kannattaa oikeesti ruveta harkitsemaan että tupakoiko vai ei.” Vastaja 3 oli sitä mieltä, että ”Hyvin on onnistunut ja ja tota nimenomaan ehkä sillä niinku ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta niinku mun mielestä paremmin. Eli eli ja semmose-na nimenomaan se painoarvo sille vuorovaikutukselle ja siihen että nuorille ku annetaan niinku tilaa itse niinku toimia ja ja pohtia asioita, ni ne niinku toimii.”

Ensimmäinen lainaus antaa mielestäni pienen viitteen siitä, että Ainemaatio-aineisto olisi ainakin joltain osin onnistunut siinä ideassaan, että tarkoituksena on ollut päästä eroon ajatusmallista, jossa aikuiset valistavat nuoria ylhäältä alaspäin. Animaatioilla on haettu sitä, että nuorten oma näkökulma pääsee esiin ja päihdekasvatus pohjautuu pi-

kemminkin vertaisvalistukseen kuin aikuisen syöttämään tietoon, jolloin vaikutus nuoriin voi olla syvällisempää. Toinen lainaus tukee samaa ajatusta tuodessaan esiin nuorten oman pohtimisen ja tekemisen tärkeyden ja tilanteessa syntyvän vuorovaikutuksen kasvatettavien ja kasvattajan välillä.

Vastaaja 7 pohtii vuorovaikutuksen tärkeyttä seuraavasti: ”Et kuitenki semmonen dialogi on semmosta missä niinkun voi jotain uutta ajatusta syntyä ja voi jotain oikeeta oppimistaki tapahtua tai näin. Et jos se on passiivista seuraamista nuorten osalta, ni en mä tiedä omaksuoks ne mitään uutta loppujen lopuks passiivisesti katsomalla. Mut sit ku ne itte osallistuu keskusteluun ni se on aina hyvä.”

Hän on asian ytimessä. Dialoginen viestintä mahdollistaa syvemmän ymmärryksen syntymisen, kuten ehkäisevän päihdetyön menetelmiä ja materiaaleja käsittelevässä kappaleessa aiemmin todettiin (Viitanen 2009, 100).

Dialogisessa suhteessa on olennaista, että työntekijä ei ota kaikkietävän asiantuntijan roolia, vaan asettuu avoimeen vuoropuheluun asiakkaan kanssa. Asiakas ei ole enää kohde, vaan kanssatoimija muutoksen prosessissa. Työntekijän tietoa tarvitaan asiakkaan tukemisessa ja päämäärien saavuttamisessa. (Raunio 2004, 129.) Päämäärät voivat muodostua erilaisiksi yksilöistä riippuen. Kuten aiemmin päihdekasvatus-käsitettä määriteltäessä tuli esiin, nuorten päihdekasvatuksessa päämäärinä voidaan pitää esimerkiksi uuden oppimista, nuoren saamista pohtimaan omia asenteitaan ja käyttäytymistään, itsetuntemuksen lisääntymistä, arjen-/elämänhallinnan ja ihmissuhdetaitojen kehittymistä, mielekkään tekemisen tarjoamista päihteidenkäytön tilalle ja kyvykkyyttä ratkaista ongelmia ilman päihteitä. Ainemaatio-päihdekasvatusaineistossa vuorovaikutuksella on tärkeä rooli. Avoin vuorovaikutus sekä rakentavan ja keskusteleavan ilmapiirin luominen ovat olleet merkittävä tarkoituspäätösperä aineiston tekemiselle.

Vastaaja 6 arveli, että animaatioiden lyhyys, niissä käytetty huumori ja niistä moneen ujutettu kaksoismerkitys ovat asioita, joista nuoret pitävät, mikä edesauttaa vuorovaikutusta. Vastaaja 7 koki osallistamisen animaatioiden avulla helpoksi ja Animaatio-aineiston olevan työtä helpottava työkalu. Hän kuvaili asiaa näin: ”Et tota, kun on tämän mitä nuoret mielellään lähtee tekemään, ni se on hyvä juttu siinä, et sit ei tarvi niinku, sun ei tarvi erikseen keksiä sitä et miten mä saan nää mukaan tähän. Kaikki

ryhmät on, ton kanssa ei oo ollu semmosta niinkun ongelmaa yhenkään ryhmän kans, et se ois aiheuttanu jotain niinkun vastareaktiota, et kyl ne on lähteny mukaan.”

Silloin kun Ainemaatio-aineisto ei ollut synnyttänyt juurikaan vuorovaikutusta, mainitsi yksi haastateltu kokemuksensa pohjalta syyksi oppitunnin lyhyen keston sekä rauhalliset ja hiljaiset oppilaat. Kuitenkin jokaisessa luokassa oli syntynyt jonkinlaista vuorovaikutusta. Kuten olen aikaisemmin pohtinut omien kokemuksieni esittelyn yhteydessä, on olemassa monia erilaisia tekijöitä, joilla on vaikutusta vuorovaikutuksen saavuttamiseen tai sen saavuttamatta jäämiseen.

Kysyessäni sitä, minkälaisen vastaanoton Ainemaatio-videoiden käyttö oli saanut nuorilta, kävi ilmi, että se on herättänyt nuorissa erilaisia reaktioita ja kommentteja: tirsuntaa ja naurua, tyytyväisyyttä, arvostusta, kiinnostusta, animaatioiden, niiden tekotavan ja musiikin kriittistä arviointia ja arvostelua (esimerkiksi mikä on ollut siistiä ja mikä tyhmää, mikä on ollut omaan mieleen, onko tehty hienosti vai huonosti, onko ollut hyvät vai huonot musiikit ja niin edelleen) ja kysymyksiä (esimerkiksi onko animaatiot tehty koulussa, ovatko nuoret tehneet ne itse vai onko joku auttanut heitä, järjestääkö MTV3 tällaisia kilpailuja ja entä jos nuoret tekisivät itse oman videon, päätyisikö se samanlaiseen käyttöön?). Joku nuori oli sitä mieltä, että saattaisi olla parempi, jos videon näkisi kaksi kertaa peräkkäin. Eräässä luokassa oli syntynyt harmistunutta ääntelyä kun animaatiot oli laitettu pyörimään, mutta kun kasvattaja oli todennut, että materiaali on nuorten tekemää, oli ääntely vaiennut nopeasti.

Mielestäni on ehdottoman hyvä asia, että aineisto herättää reaktioita. Tällöin sen voi olettaa jäävän paremmin mieleen. Markkinointimaailmassakin tähdätään muista erottautumisen ja mieleen jäämisen takia siihen, että mainokset herättävät jonkinlaisia reaktioita ihmisissä. On myös aktivoitumisen osoitus, jos nuorten mielissä herää ajatus siitä, että heidän itsensäkin olisi mahdollista osallistua Ainemaatio-kilpailuun tai tehdä omaksi ilokseen animaatioita tai muunlaisia tuotoksia.

Vastaaja 3 kiteyttää mielestäni hyvin monen muunkin haastateltavan väläyttämän ajatuksen nuorten ja aikuisten maailman eroista, siitä että aikuisten on aika vaikea päästä sisälle nuoren ajatusmaailmaan: ”-- mä luulen et ne [nuoret] oli tyytyväisiä siitä, et se

oli nimenomaan niinku nuorten tekemisiä. Et ne, aikuisten jutuille nuorilla on aika paljon isompi vaatimustaso, jos me yritetään tehdä nuorten kohderyhmälle jotakin.”

5.1.3 Laajemman vuorovaikutuksen syntyminen

Pyrin saamaan selville, onko aineiston käyttö mahdollisesti helpottanut laajemman vuorovaikutuksen, esimerkiksi keskustelun tai muunlaisen vertaisvalistuksen syntymistä kasvattajan ja nuorten välillä sekä nuorten keskuudessa varsinaisen päihdekasvatustilanteen ulkopuolella. Tällä hain sitä, onko Animaatio-aineisto onnistunut virittämään ja herättämään ajatuksia nuorissa niin merkittävästi, että vaikutuksena olisi pitkäkestoisempi asian ajattelu- ja käsittelyprosessi yhdessä muiden kanssa. Kieltämättä kysymys oli hankala, sillä työntekijät eivät välttämättä pääse näkemään ja kuulemaan oman toiminta-alueensa, esimerkiksi nuorisotilan, ja kyseisen tilanteen ulkopuolisia tapahtumia.

Kolme kahdeksasta haastatellusta oli huomannut edellä mainittua vaikutusta nuorissa. Vastaaja 2 kertoi huomanneensa, että tietty animaatio oli herättänyt nuorissa kovasti keskustelua jälkeenpäin, koska kaveripiirissä oli vastaavanlaisia kokemuksia ”överikännien” vetämisestä kuin videollakin. Vastaaja 4 totesi animaatioiden herättäneen vuorovaikutusta videopätkät nähneiden nuorten sekä sellaisten nuorten, jotka tulivat nuorisotalolle vasta sen jälkeen kun animaatioita oli katsottu, välillä. Animaatioita katselleet nuoret kertoivat toisille niiden sisällöstä ja illan mittaan keskustelua tupakoinnista jatkettiin yhteisesti ohjaajien ja nuorten kanssa. Vastaaja 3 oli tarkoituksellisesti toteuttanut päihdekasvatusta jatkuvuuden periaatteella samoille ryhmille siten, että ryhmien toisella tapaamiskerralla jatkettiin päihdeaiheen käsittelyä edelliskerran pohjalta nuorisotilassa. Väliä ehti olla viikko, jonka aikana nuoret olivat saaneet haudutella aihetta. He olivat palanneet siihen silloin tällöin luokassa opettajan kanssa ja päässeet keskustelemaan ja pohtimaan asioita keskenään. Toisella tapaamiskerralla videot katsottiin uudestaan ja aiheesta keskustelua jatkettiin syvemmin. Myös vastaaja 8 toi esiin sen, että päihdekasvatuksen tulisi olla prosessinomaista, pidemmällä aikavälillä jatkuvaa. Yksittäiset koulutunnit ja yksittäisten teemojen käsittely ei ole riittävä.

Se, miten laajempi vuorovaikutus on näyttäytynyt edellä mainittujen nuorten kohdalla, viittaa mielestäni vertaisuuteen. Vertaisvalistusta/vertaistukea käsitelleessä luvussa mainittiin, että nuoret peilaavat paljon omaa kehitystään ystävien ja nuorisokulttuurei-

den kautta, ja tällöin vertaisryhmällä on suuri merkitys – esimerkiksi juuri päihteidenkäytön suhteen. Yhteisellä puheella ”överikänneistä” nuoret voivat peilata sellaisten hyväksyttävyyttä kavereidensa keskuudessa ja ottaa vaikutteita omaan alkoholikäyttämiseensä. Sellaiset tapaukset, joissa myös aikuiset pääsevät ottamaan osaa vastaavalaiseen nuorten keskusteluun, voivat muodostua hedelmällisiksi. Niissä toteutuu vuorovaikutuksellinen päihdekasvatus.

Vastaaja 8 pohti myös, että jos näytettäisiin lyhyen ajan sisällä sekä vanhemmille että nuorille samoja animaatioita, eli näytettäisiin vanhemmille minkälaisia asioita on katsottu ja mitä niiden pohjalta pohdittu, voisi se synnyttää keskustelua perheen sisällä. Myös kasvattajien välillä voisi herätä keskustelua, jos esimerkiksi nuorisotyö tekisi aiheen käsittelemisessä yhteistyötä koulun kanssa. Ajatukset käyvät hyvin yhteen vastaajan 6 kanssa. Hän oli näyttänyt animaatioita vanhempainilloissa ja vanhemmat olivat olleet mielissään nähdessään minkälaista valistusta nuorille pidetään. Yhdessä hiljattain olleessa vanhempainillassa, missä myös katsottiin yksi animaatio, oli ollut mukana kahdeksaluokkalaisten vanhempien lisäksi paikallinen seurakunnan työntekijä, paikallinen poliisi, nuorisotyöntekijä ja kuraattori. Hänen tavoitteenaan on saada vanhempainiltoihin mukaan myös nuoria. Vastaajalla 6 ei ollut kuitenkaan oman kokemuksensa pohjalta tietoa Ainemaatio-aineiston synnyttämän vuorovaikutuksen pitkäaikaisista vaikutuksista.

Kaksi vastaajaa on sitä mieltä, että vaikutuksia laajemman vuorovaikutuksen syntymisestä on vaikea arvioida tai näyttää toteen.

Mielestäni esiin tuli hienoja ajatuksia. Esimerkiksi jatkuvuuden huomioiminen päihdekasvatuksessa ja samojen aiheiden käsittely yhtäläisin keinoin ja yhtäläisin suunnitelmin niin nuorten, vanhempien kuin eri ammattiryhmiinkin kuuluvien työntekijöiden kanssa lisäisi varmasti paitsi laajempaa vuorovaikutusta, myös keskinäistä ymmärrystä. Tähän asiaan palataan tarkemmin vielä tuonnempana, tosin hieman eri näkökulmasta.

5.1.4 Aineiston soveltuvuus erilaisille ryhmille

Ainemaatio-aineistoa on Preventiimissä ajateltu pääosin yläkoululaisista ja soveltuvien osin myös alakoululaisista muodostuvien moninaisten ryhmien käyttöön. Kokemuksia

ja mielipiteitä sen soveltuvuudesta erilaisille ryhmille oli kuitenkin paikallaan saada aineistoa käyttäneiltä henkilöiltä. Kysyin, keille päihdekasvatus sen avulla haastateltavien mielestä toimii ja keille taas ei.

Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että aineistoa voisi hyvin käyttää koululuokassa, nuorisotilassa, kesäleireillä ja pienryhmätoiminnassa. Eräs heistä on käyttänyt sitä myös yksittäisten nuorten kanssa. Animaatioiden lyhyiden ja helpon seurattavuuden vuoksi niiden mainittiin sopivan lukihäiriöisille tai muita oppimisvaikeuksia omaaville sekä sellaisille nuorille, joilla on keskittymisvaikeuksia. Yksi vastaaja nosti esille sen, että mitä pienempi ryhmä on, sitä paremmin aineisto toimii. Kun puhuttiin iästä, vastaukset kattoivat ikävuodet 9-17. Hajontaa esiintyy jonkin verran: toiset ajattelevat Ainemaation sopivan paremmin vähän nuoremmille, eli alakoululaisille ja yläkoulun aloittaneille, toisten mielestä taas yläkouluikäiset muodostavat sopivan kohderyhmän. Myös sopivuus erilaisissa teemailloissa ja vanhempainilloissa näytettäväksi mainittiin. Kahden vastaajan mielestä aineiston kohderyhmäksi sopivat ihan kaikki, mutta se edellyttää aiheen ja tavoitteen määrittämistä ja niihin sopivien animaatioiden valitsemista.

Yksi haastateltavista on sitä mieltä, että joidenkin tiettyjen erityisryhmien, esimerkiksi kehitysvammaisten, kanssa ei välttämättä toimisi joidenkin tietoiskujen, kuten tupakan sisältämien myrkkyjen, luetteleminen manuaalista. He kun eivät välttämättä pysty sisäistämään niitä. Toinen haastateltu taas mietiskeli sitä, että nuorisotilassa päihdekasvatus aineiston kanssa ei välttämättä toimisi ilman nuorten valmistelemista siihen. Hänen mukaansa tilanne ei saisi olla sellainen, että nuoret tulisivat ja menisivät edestakaisin häiriten näin muiden keskittymistä, vaan heitä pitäisi orientoida katseluun ja keskusteluun. Muut haastateltavat eivät osanneet nimetä sellaisia ryhmiä, joille Ainemaatio-aineisto ei sopisi.

5.1.5 Kokemukset dvd-levystä

Paloittelin aineistoa koskevat kysymykset dvd:n ja manuaalin osalta siten, että kysyin erillisinä kysymyksinä muun muassa niiden vahvuuksia, heikkouksia, riskejä/ongelmia sekä mahdollisuuksia SWOT-analyysin mukaisesti. Dvd:n osalta kysyin myös sitä, onko haastateltavien mielestä merkityksellistä vai merkityksetöntä, että animaatiot ovat nuorten tekemiä, sekä sitä, onko haastateltavilla muunlaisiakin kokemuksia dvd:n käytöstä.

Dvd-levyllä en tarkoita pelkästään itse levyä, vaan viittaa koko kysymyksellä dvd:hen ajankohtaisena teknologisenä välineenä, varsinaisiin nuorten tekemiin animaatioihin sekä yleensäkin animaatioiden käyttöön tällaisessa tarkoituksessa.

Seitsemän kahdeksasta vastaajasta kokee merkitykselliseksi sen, että animaatiot ovat nuorten tekemiä. Kirkkaasti suurin osa heistä painotti sen olevan erittäin merkityksellistä, jopa tärkein asia, eli ”koko jutun pointti.” Vastaaja 2 oli itse ottanut Ainemaatio-dvd:n käyttöön sen takia, että nuoret ovat ne tehneet. Moni viittasi siihen, että nuorten ja aikuisten maailma on erilainen. Nuoret vastaanottavat paremmin sellaista, mikä on heidän ikäistensä tekemää, koska aikuisten voi olla vaikea ymmärtää nuorten ajatusmaailmaa. Vastaaja 8 ilmaisi asiaa seuraavasti:

”-- siinä ehkä toteutuu jotain semmosta mikä jäisi toteutumatta jos nää ois niinku aikuisnäkökulmasta rakennettu, koska se maailma on vaan erilainen. Ja must tuntuu et se varmaan niinku just on tän vahvuus, et ne on rakennettu sillä tavalla nuorelta nuorelle ja siitä näkökulmasta tehtynä. Ilman muuta. --”

”Mitä on nuorisovalistuksen ehkäisevä päihdetyö?” -käsikirjoituksessa painotetaan sitä, että päihdeasioiden käsittelytapojen, käytettävien esimerkkien ja näkökulmien pitäisi olla sellaisia, että ne koskettaisivat läheisesti nuorten omaa maailmaa. On tarpeetonta lähteä liikkeelle esimerkiksi pelotteluvalistuksesta riskejä ja kauhukuvia korostaen, sillä yleisesti ottaen ne eivät kuulu nuorten arkitodellisuuteen. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009, 13.) Ainemaatioissa on huomioitu tämä ja niissä asioiden käsittelytapa on erilainen, neutraalimpi. Tämä asia oli esillä jo aiemmin opinnäytetyöni vertaisvalistusta koskevassa luvussa.

Yhden haastateltavan mielestä vertaisvalistuksesta oli vaikea sanoa sen takia, ettei hän itse koe kykenevänsä enää asettumaan nuorten pään sisälle.

Vahvuudet:

Kolme vastaajista, eli vastaajat 1, 2 ja 8, näkee dvd:n vahvuudeksi helppouden. Kyseessä on väline, joka on sekä ohjaajalle että nuorille helppo. Ohjaajan on vaivattomampi lähteä pitämään päihdekasvatusta, kun mukana on jotain ”kättä pidempää”, joka auttaa pääsemään tilanteessa alkuun. Dvd toimii dialogista lähtevässä päihdekasvatuksessa ja

animaatioiden katsomisen jälkeen tilanteen ja keskustelun virittäminen on sujuvaa. Nuoren kannalta animaatiovideoita on helppo ja mukava katsoa, ne ovat helposti lähestyttäviä ja myöskin tuttu areena nuorille.

Haastateltavista kaksi, eli vastaajat 6 ja 7, mainitsivat vahvuudeksi animaatioiden lyhyden ja selkeän teemoittelun. Toinen heistä työskentelee erityisryhmien kanssa ja hän perusteli lyhyttä sillä, että nuoret jaksavat keskittyä lyhyen ajan hyvin. Kun katsotaan yksi videopätkä kerrallaan ja keskustellaan siitä, nuoret muistavat mitä videolla oli ja mistä puhuttiin. Toinen heistä kokee teemoittelun hyvänä tarttumapintana. Hän pyrkii selvittämään etukäteen kussakin ryhmässä pinnalla olevia aiheita ja huolenaiheita ja räätelöimään päihdekasvatustilanteet ryhmien tarpeita vastaaviksi. Esimerkiksi animaatioista voi sitten valita näytettäväksi yhden tai useamman sopivan.

Vastaajat 3 ja 4 toivat esiin dvd:n ajankohtaisuuden. Kaiken kaikkiaan materiaalin vahvuuksiksi kokivat eri haastateltavat myös seuraavat asiat: sen neutraalius (toimii hyvin valistuksen näkökulmasta), käytettävyys sekä tietokoneessa että tv:ssä, dvd:n valikkojen helppokäyttöisyys, nuorten näköinen visuaalinen ilmaisu ja se, että nuoret ovat osanneet valita aiheita, jotka ovat aina ajankohtaisia. Myös dvd:n hallittavuus ja sallivuus mainittiin. Dvd:n hallittavuudella tarkoitettiin sitä, että sen voi laittaa päälle ja pois ja edetä pätkissä tai haluamassaan järjestyksessä. Sallivuudella viitattiin siihen, että materiaali antaa tilaa aikuisten valistukselle: kun videoista nousee kysymyksiä, niiden yhteydessä saa tuotua esiin myös nuorten tylsiksi kokemia faktoja päihteistä.

Heikkoudet:

Kolmen henkilön mielestä kaikki animaatiot eivät olleet hyviä; osa niistä oli puhuttelevampia kuin toiset. Yksi koki, ettei löydä jostakin tietystä animaatiosta punaista lankaa tai teemaa, tai siinä on jotain sellaista mikä ei sovi hänelle. Toisen mielestä eräässä animaatiossa ei ole oikein mitään sellaista, mikä tarjoaisi sisällöllisesti juurikaan mitään tietynikäisistä ja tietynlaisista nuorista koostuvalle ryhmälle. Kolmas taas sanoi, ettei kaikkien animaatioiden idea auennut nuorille. Tätä samaa mieltä oli neljäskin henkilö, jonka mielestä lyhyimmät animaatiot menevät ohi niin nopeasti, ettei niitä välttämättä ehdi ymmärtämään.

Yhden haastateltavan mielestä jotkut animaatiot voisivat mahdollisesti olla hieman pidempiä, muutaman minuutin kestoisia. Hän oli myös huomannut, että nuoria mietitytti hieman joissakin animaatioissa käytetty kieli. Nuorten kieltä, heidän puhetapaansa voisikin videoilla olla enemmän. Eräälle henkilölle oli tullut vastaan teknisiä ongelmia. Hän ei saanut tiedostoja auki yrittäessään avata dvd:tä kannettavalla tietokoneella. Kyseiseen ongelmaan törmäsin itsekkin. Kahdelle vastaajista ei tullut mieleen heikkouksia.

Riskit/ongelmat:

Tilanteen purkamisen tärkeyden riskien tai ongelmien välttämiseksi toi esiin kolme haastateltavaa. Heistä yhden mielestä on riski, jos animaatioita katsottaisiin pelkästään nuorten keskuudessa ilman että mukana olisi päihdeistä ja niiden vaaroista ja riskeistä tietävää ammattilaista, jolta saisi tietoa. Pelkistä videoista kun kaikki asiat eivät välttämättä aukea. Toinen heistä arveli, että saattaisi olla ongelma jos animaatioiden katsominen jäisi nuorilla naurun asteelle, eikä asioita purettaisi. Hänen mielestään päihdeasiat eivät ole naurun asioita. Eräällä haastateltavista oli täsmälleen samanlainen ajatus, vaikka hän ei sitä maininnut suoranaiseksi riskiksi. Sen takia en laske häntä näiden kolmen muun joukkoon. Hänen mielestään Ainemaation käyttö vaatii aina keskustelun, jotta animaatioiden katsominen ei jäisi vain kivaksi jutuksi. Kolmannen mielestä olisi riski näyttää kaikki videot entuudestaan tuntemattomalle ryhmälle, koska animaatiot ovat ajatuksia herättäviä. Ohjaajan pitäisi olla valmistautunut siihen, mitä ryhmästä voi nousta, koska eri aiheiden käsittelyn kautta on mahdollista osua hyvin arkaan paikkaan: ”Esimerkiksi vanhempien päihdeiden käyttö voi olla niin päällä oleva, akuutti kipeä asia, se on voinu hyvässä lykyssä kestää sen nuoren koko elämän ajan.” Hän painottaa sitä, että jos tällaista sattuu, on ohjaajan vastuulla varmistaa, että asia hoidetaan oikein siitä keskustelemalla.

Samaa asiaa painotti toinenkin haastateltava. Silloin kun lähdetään vetämään tuntemattomalle ryhmälle valistusta, materiaalia käyttäessään käyttäjän tulisi olla tietoinen siitä, mitä kyseinen materiaali pitää sisällään ja mihin sillä pyritään. Jos materiaali herättää ryhmässä sellaista mitä ei pitäisi, on ohjaajan mietittävä miten hän vetää tilanteen viisaasti loppuun.

Mielestäni edellä kuvatun kaltaisen ohjaamisen ja tilanteiden purkamisen voi nähdä voimavaroja rakentavana ohjauksena. Siinä nuorelle tarjotaan osallistumisen mahdollisuus kyselemällä ja kuuntelemalla hänen tuntemuksiaan. Kun kysymykset ja puhe esitetään tunnustelevasti, tuetaan samalla nuoren itsearviointia. Ohjaajan kuunteleva palaute ja vaihtoehtojen esitleminen neutraalisti kunnioittavat nuoren asiantuntijaroolia suhteessa hänen omaan elämäntilanteeseensa. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009, 19.) Ainemaatio-aineistossa on tarkoituksena, että animaatioiden katsomisen jälkeen tilanteita käsitellään ja niistä keskustellaan. Manuaalit tarjoavat tähän erilaisia keinoja.

Yksi haastateltava pohti, että riski voisi olla, jos uusia Ainemaatio-aineistoja tulisi niin usein, että niitä olisi jo liikaa. Tämä aiheuttaisi ohjaajalle valinnan vaikeutta, koska kouluuokassa on kuitenkin päihdeasioiden käsittelyyn varattu rajallisesti aikaa. Toisaalta hänen mielestään nuorten kannalta taas on hyvä asia, että he pääsevät tekemään animaatioita kilpailun yhteydessä. Haastateltavista kolme ei keksinyt riskejä.

Mahdollisuudet, eli dvd:n käytön kehittäminen:

Kehittämisehdotuksia haastateltavilta tuli monipuolisesti. Kaksi heistä, eli vastaajat 1 ja 6, halusivat parannuksia dvd-levyjen kansikoteloon: olisi hyvä, jos niissä lukisi animaatioiden nimien lisäksi myös tarinan opetus ja mitä se käsittelee, eli punainen lanka olisi nopeasti vilkaistavissa. Samaten kaksi vastaajaa, eli vastaajat 6 ja 8 kaipaisivat animaatiotarinoihin vaihtoehtoisia loppuja. Vuorovaikutteisuus ja nuorten osallistaminen lisääntyisi, jos nuoret voisivat vaikuttaa eri lopputulosten valintaan. Oikean elämän lailla animaatioissa olisi mahdollista pysähtyä erilaisiin kriisi- ja kasvamisen paikkoihin ja nähdä erilaisten loppujen kautta seuraamukset. Vastaaja 6 kuvailee ajatustaan näin:

”-- semmosta vois kysellä, ’että hei, kenen mielestä tähän tulis nyt kiila väliin, kuka haluis että tähän kohtaan tulis kiila väliin?’ ja ja tota, katotaan miten se loppuu. Ja sitte, että kuka haluis, että tässä tulis nyt kaveri joka sanois että ’anna palaa, kokeile, kokeile!’ ja että ’tee vaan’ ja katotaan sitte että miten se loppuu, mikä ero niillä on?” Vastaaja 8 hahmotteli, että erilaiset loput omaavat videot voisi nimetä esimerkiksi ”Rohkaisu” 1, 2 ja 3. Hän pohti myös sitä, että animaatio on yksi tapa tehdä videoita, mutta voisiko niitä tehdä muillakin tavoilla, esimerkiksi elokuvatyyliin?

Kolme haastateltavista, eli vastaajat 4, 5 ja 6, mainitsivat koulut Animaatio-aineiston käyttöympäristönä. Vastaaja 5 oli omatoimisesti jakanut aineistoa kouluihin ja vastaaja 4 mietti, että aineistoa voisi levittää kouluihin, jotta opettajat ottaisivat sen yhdeksi työkalukseen. Vastaaja 6 arveli, että jos kotelon kannessa lukisi tarinan punainen lanka, voisi esimerkiksi terveystiedon opettaja mahdollisesti käyttää aineistoa enemmän.

Vastaaja 5 ehdotti erilaisia teknisiä parannuksia. Pohdimme hänen kanssaan yhdessä, että kaikki ihmiset eivät välttämättä kokeile dvd-levyä ensin tietokoneella, vaan saattavat syöttää sen suoraan dvd-soittimeen. Tällöin valintavalikossa ei näy, että dvd sisältää myös kirjallisen manuaalin. Hän keksi sellaisen ratkaisun, että dvd:n valikossa voisi olla kohta, joka olisi nimeltään ”Manuaali” ja kun sen avaisi, löytyisi sieltä ohjeistus siitä, että manuaalin löytää avaamalla levyn tietokoneen kautta. Hänen mielestään manuaali voisi myös olla yhtä hyvin word-muotoisena pdf-tiedoston sijasta. Koska vastaajan 5 kannettava tietokone ei ollut suostunut näyttämään dvd:llä olevia videoita, kuten edellä on tullut ilmi, ehdotti hän seuraavaa: ”-- on niinku dvd-levyjä jotka tukee tietokoneohjelmia ja niitä jotka tukee dvd-laitteen ohjelmia ja niitä jotka niinku tukee molempia. Ni mä mietin vaan sitä, et se ois varmaan aika pieni kustannuserä niinku et riippuu et mille levyille tallentaa, et sitä nyt ei sit oo varmaan tallennettu sille joka tukee niitä molempia, mut että et et toki tietysti olis niinku hyvä jos se löytyis myös vaikka jostain netistä.” Ja jos Internetiin laitettaisiin videot, samassa yhteydessä voisi olla erillinen linkki manuaaleihin.

Vastaaja 7 ajattelee parannusehdotuksissaan erityisryhmiä. Joissakin animaatioissa olevat tekstit menevät eteenpäin aika nopeasti, joten voisi olla hyvä, jos niitä hidastettaisiin. Vaihtoehtoisesti ruudulla näkyvä teksti voisi olla ääneen luettuna videolla. Tämä on hyvä ehdotus ja mielestäni erityisryhmille voisi tehdä kokonaan oman dvd:n. Vastaaja 6 ehdotti myös, että Animaatioita voisi suomen- ja ruotsinkielisten versioiden lisäksi olla tarpeellista tehdä englanniksikin, koska kansainvälisiä ja erityispainotteisia kouluja ja luokkia on paljon.

Vastaaja 8 jatkoi jo laajemmasta vuorovaikutuksesta puhuttaessa esiin noussutta ajatusta päihdekasvatuksesta kaariajatteluna tällä tavalla: ”Mut jos, mä aattelen et jos tästä suunnittelee jotain suurempaa kokonaisuutta et se menee niinku kerralla, tästähän oli aikaisemmin puhetta, et jos samaan aikaan on tyyliin päiväkodissa ja koulussa ja vanhem-

painilloissa ja nuorisotiloissa teemaa, ni ehkä se vaatis vähän sitä, että koska on hyvä materiaali olemassa, se et miten sitä sit käyttää niin, että kaikille ei näytetä aina tätä samaa juttua, tiedäksä, vaan että siitä muodostus semmonen kaari ja kokonaisuus ja ne näkökulmat olis erilaisii, se vois vaatiiki semmosen jonkun tavallaan sellasen, en mä tiedä et onks se käyttökoulutus, vaan sanotaan tollanen yhteinen foorumi, miten tätä vois hyödyntää. Ehkä siinäki vois käyttää tämmöstä vuorovaikutteista suunnittelua niinkun koulun ja tota päihdeihmisten ja nuorisotyön välillä lähetään tekee. -- mä luulen että, et se että olis yhteisen pöydän ääressä sovittu millä tavalla tätä voisi toteuttaa ja käyttää, se voisi ehkä enempi myös sitouttaa.”

Jotta päihdekasvatuksesta saataisiin pitkäkestoisempaa ja siten myös kokonaisvaltaisempaa, tarvittaisiin siis vuorovaikutteista suunnittelua ja yhteistyötä eri ammattilaisten kesken. Tämä viittaa moniammatilliseen yhteis-/verkostotyöhön. Sen piirteitä käytiin läpi ehkäisevää päihdetyötä käsittelevässä luvussa, jossa verkostotyöhön kerrottiin liitettävän yhdessä toimiminen, riittävän yhteiset tavoitteet, keskinäinen arvostus, jaetut arvot, avoin tiedonvaihto, toisten tunteminen, luottamus, tasavertaisuus, yhteinen koulutus, uskallus rakentavaan kritiikkiin sekä rohkaisu. Kun nuorten vanhemmat otettaisiin mukaan yhteiseen suunnitteluun, toteutuisi myös verkostotyölle tyypillinen asiakaslähttäisyys.

Pitkäjänteisyys jää usein puuttumaan päihdekasvatusprosessista. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että vastuu sen käytännön toteutuksesta delegoidaan jollekin ulkopuoliselle taholle, esimerkiksi koululta nuorisotoimelle. Peruskoulussa henkilökunta ei välttämättä koe osaamistaan riittäväksi, päihdekasvatukseen ei jää aikaa muulta opetukselta tai sen ei katsota kuuluvan heidän tehtäviinsä. Päihdekasvatus olisi syytä liittää osaksi kuntien, nuorisojärjestöjen ja seurakuntien perustoimintaa, johon kuuluu tavoitteellinen yhteistyö ehkäisevän päihdetyön ammattilaisten kanssa. Usealla eri tasolla toteutettu päihdekasvatus ja sen pitkäkestoisuus tulisi ottaa huomioon suunnittelussa. Organisaatioilla tulisi olla päihdestrategia, johon nuorten ehkäisevä päihdetyö ja sen pitkäaikaissuunnitelmat kirjattaisiin. Tällöin vältettäisiin lyhytkestoiset ja sattumanvaraiset päihdevalistustuokit, jotka eivät muodosta johdonmukaista kokonaiskuvaa nuorten kasvuprosessiin. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009, 17.)

Nuorisoalan ehkäisevää päihdetyötä tekee moninainen joukko ammattilaisia ja vapaaehtoisia. Lähestymistavat ja näkemykset voivat siksi olla jonkin verran erisuuntaisia. On kuitenkin ratkaisevaa, että toimijat kykenevät suhtautumaan toisiinsa tasavertaisesti ja että työtä tehdään yhteistyöhakuisesti, laadukkaasti ja vastuullisesti. Nuorten tulee olla toiminnan keskiössä. (Emt., 19-20.) Ehkäisevän päihdetyön sisällön laadun puolesta vaikuttaa yhtenä tekijänä tavoitteellinen yhteistyö, kuten laatukriteeristön esittelyssä tuli aiemmin ilmi.

Muunlaiset kokemukset dvd:n käytöstä:

Vastaaja 1 oli pannut merkille sellaisen asian, että animaatiot tehneet nuoret ovat ammentaneet videoihinsa aiheet sellaisista asioista, joita kasvattajat yleensä kertovat nuorille päihdevalistusta tai -kasvatusta tehdessään. Ymmärrän hänen tarkoittavan sitä, että piiri pyörii: ensin nuoret saavat ehkäisevän päihdetyön kautta aikuisilta tietoa ja ajatuksia, joita hyödyntäen he sitten tekevät omaa valistusaineistoaan toisille nuorille. Vastaaja 2 kertoi olevansa omassa organisaatiossaan ainut, joka on käyttänyt Ainemaatio-aineistoa. Voi vain pohtia, mistä mahtaa johtua se, että materiaali jää käyttämättä. Vastaajan 4 mielestä on hyvä, että vanhojen toimintamuotojen tilalle tulee jotain uutta. Tällöin pysyy ammattilaisenakin valppaana ja hereillä. Vastaaja 5 oli kuullut positiivista palautetta Ainemaation ruotsinkielisen version olemassaolosta koulusta, jonne oli aineistoa jakanut. Vastaaja 6 taas kertoi käyttäneensä myös ruotsinkielistä versiota suomalaisnuorten kanssa haasteen vuoksi, sen takia, että nuoret lukisivat ruotsiakin. Vastaajan 7 mielestä parhaimmat animaatioista toimivat elävöittämisen välineenä. Sellaisia tarvitaan, ja hänestä on hyvä, että Preventiimi on niitä tehnyt. Vastaajan 8 mielestä on merkittävä asia, että Ainemaatio-aineisto on tehty opiskelijatyönä, osana opintoja. Hänen mielestään animaatio myös erottuu muun päihdekasvatusmateriaalin joukosta muun muassa tekotapansa puolesta.

5.1.6 Kokemukset manuaalista

Kartoittaessani vastaajien kokemuksia manuaalista, kysyin ensinnäkin mitkä siinä ovat toimivia asioita eli vahvuuksia. Toisekseen kysyin mitkä asiat siinä eivät toimi, eli onko manuaalissa jotain heikkouksia. Kolmanneksi tiedustelin, onko manuaalin käytössä riskejä, eli jotain joka voi mennä pieleen. Neljänneksi halusin tietää, voisiko manuaalia

jotenkin kehittää tai täydentää sen toimivuuden, selkeyden ja tietopohjan riittävyyden osalta. Kysyin myös sitä, riittääkö manuaali dvd:n käyttöohjeeksi, vai tarvittaisiinko sen rinnalle jotain muuta ohjeistusta. Vastaajista viisi ei ollut käyttänyt ollenkaan manuaalia. Kaksi heistä ei ollut huomannut tai löytänyt dvd:ltä manuaalia. Kaksi oli käyttänyt dvd:n kanssa mieluummin omia materiaalejaan ja yksi oli keskustellut dvd:llä olevista aiheista nuorten kanssa oman tietämyksensä pohjalta. Yksi niistä haastateltavista, jotka olivat käyttäneet manuaalia, kertoi, ettei ollut aluksi meinannut huomata sitä levytä. Toinen heistä, joka ei käyttänyt manuaalia siksi, ettei ollut sitä huomannut, lähetti minulle manuaalia koskevia vastauksia sähköpostitse haastattelun jälkeen. Olimme sopineet, että hän katsoo ne itsekseen läpi ja kommentoi sitten muodostamiaan mielipiteitä.

Toimivat asiat, vahvuudet:

Toimivaksi asiaksi vastaaja 1 mainitsi manuaalissa olevat tosiasiat, faktat. Myös aiheet ovat sellaisia, jotka koskettavat nuoria ja joista heille kannattaa puhua. Manuaali sisältää myös uutta tietoa asioista, joita nuoret ja opettajatkaan eivät välttämättä tiedä (esimerkiksi tieto siitä, että tupakointi saattaa lisätä kuukautiskipuja). Hän toi esiin myös sen, että kokemattomampien päihdekasvattajien kannalta on ihan hyvä asia, että manuaalissa on esimerkkejä siitä, miten asioita voi tehdä.

Vastaajan 3 mielestä on hyvä, että manuaalin käyttäminen on helposti muokattavissa. Sen kanssa voi edetä käsittelemällä nuorten kanssa tietoa ja osioita joko pala kerrallaan tai isompina kokonaisuuksina. Haastateltava kokee, että aineistoa, videoita ja manuaalia, tehtäessä on otettu huomioon se, että nuorilla voi olla jo erilaisia kokemuksia päihteidenkäytöstä, eli tietty lähtötaso. Kohderyhmästä riippuen aineisto mahdollistaa nuorten lähtötason huomioimisen asioiden käsittelyssä. Hänen mielestään manuaali tuo myös varmuutta ja selkeyttä hänen omaan tekemiseensä. Samaa pohti myös vastaaja 8. Jos ohjaaja on perehtynyt manuaalissa olevaan ”käsikirjoitukseen” hyvin ja sisäistänyt sen, antaa se haastateltavan mukaan käyttäjälle omaa varmuutta ja tietoa. Hänen mielestään myös manuaalin ohjaava ote on hyvä asia.

Vastaajan 5, joka ei ollut käyttänyt manuaalia nuorten kanssa mutta oli siihen itse perehtynyt, mielestä on hyvä, että manuaalissa on konkreettisesti kysymykset ja niihin vastaukset. Hän pitää hyvänä asiana myös sitä, että manuaalissa on linkkivinkkejä eri-

laisille päihdeaiheita käsitteleville verkkosivuille. Haastateltava kuvailee manuaalia lyhyeksi, simppeliksi, selkeäksi ja hyväksi keskustelun avaajaksi, mutta toteaa runsaan faktapohjan myös vaativan käyttäjältä soveltamiskykyä. On hyvä, että alussa kerrotaan taustatietoina minkä takia Ainemaatio-kilpailu on järjestetty ja kuka sen on järjestänyt, miten asiat on manuaalissa teemoiteltu ja miten ihmisen, joka ottaa manuaalin käyttöön, tulee valmistautua.

Toimimattomat asiat, heikkoudet:

Toimimattomaksi asiaksi vastaaja 1 mainitsi manuaalissa olevan liian tarkan ohjeistuksen, tilanteen etenemisen tarkan kaavan mukaan. Jos manuaalin ohjeita noudattaa liian täsmällisesti, saattavat aikarajat tulla vastaan. Hän kokee myös teennäiseksi sellaisen etenemistavan, että tietyn asian käsittelemiseen varataan tietty minuuttimäärä jota pitäisi noudattaa. Päihdekasvatustilanteet kun muotoutuvat ryhmien mukaan.

Vastaaja 3 oli sitä mieltä, että manuaali ei niinkään anna uusia tapoja asioiden käsittelemiseen. Ennaltaehkäisevässä päihdetyössä kun on jo paljon erilaisia materiaaleja ja keinoja, joihin on lainailtu ja otettu toisilta joitakin asioita.

Vastaaja 5 kokee tarpeelliseksi, että aineistossa puhuttaisiin enemmän sosiaalisista haitoista: ”Et tietysti eihän sinne voi myöskään mennä keksimään sitten ideoita, tekemään omaa mitä ne nuoret ei ois tehny, mutta ehkä sen vois jotenki limittää sinne jonnekin, et esimerkiksi miten tupakka vaikuttaa vaikka työelämässä tai, miten se vaikuttaa silloin jos vaikka seurustelee ja toinen ei polta, tai... Tämmöset jutut. Et ku ne on kuitenkin sellasii arkipäivän asioita aika paljon. -- Ja sit just niinku alkoholin ja huumeiden kanssa, nehän on tosi, tai niinku lapsi jos käyttää niin niin siit tulee hyvin suuri sosiaalinen ongelma perheen sisällä.” Myöskin vastaaja 3 nosti esiin sosiaaliset suhteet. Mahdollisen tulevan Ainemaatio-kilpailun ja aineiston aiheiksi voisi ottaa sosiaaliset suhteet ja koulukiusaamisen, ovathan Kouluterveyskyselyt osoittaneet, että aika moni nuorista elää ilman hyvää ystävää. Olisi myös hyvä, jos päihdeasioihin saisi linkitettyä itsetuntoon, itsevarmuuteen sekä itsensä tuntemiseen ja hyväksymiseen liittyviä ajankohtaisia aiheita.

Vastaajan 5 mainitsevat esimerkit ovat hyviä, voihan ehkäisevään päihdetyöhön kuulua terveydellisten riskien käsittelyn lisäksi pohdintaa myös päihteiden aiheuttamista vaikeuksista perhe-elämässä, kaverisuhteissa ja koulunkäynnissä (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009, 13). Vastaajan 3 mainitsevat asiat itsetunnosta ja muista seikoista liittyvät olennaisesti ehkäisevään päihdetyöhön, ja niitä on käsitelty tässä opinnäytetyössä muun muassa määriteltäessä käsitettä päihdekasvatus sekä pohdittaessa ehkäisevää päihdetyötä sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta.

Riskit/uhat:

Vastaaja 1 otti esille manuaalin liiallisen tekstimäärän. Jos ohjaaja lukee nuorille manuaalista liian paljon tekstiä osaamatta karsia sitä, on riskinä, etteivät nuoret jaksa kuunnella. Samankaltaisesti ajatteli myös vastaaja 3. Hänen mielestään voisi olla riski, jos ryhmässä ei heräisikään yhtään keskustelua. Tällaisen välttämiseksi ei hänen mielestään kannattaisi lähteä yhdellä kerralla käsittelemään liian isoa tietomäärää, vaan pilkkoa sitä pienempiin osiin. Lisäksi vastaaja 3 näkee riskinä saman asian jonka vastaaja 1 kokee manuaalin heikkoutena, eli manuaalin noudattamisen liian orjallisesti. On parempi antaa vuorovaikutussuhteen elää moneen suuntaan kuin ajatella kaavamaisesti, että tietty video tai teema täytyy käydä läpi. Hänen mielestään on myös tärkeää, että ohjaajalla on taustalla oma tietotaitonsa, koska manuaaliin ei voi luottaa aukottomasti. Riskiksi hän mieltäisikin sen, jos ohjaaja lähtisi käyttämään manuaalia pystymetsästä, ilman tietämystä. Samaten vastaaja 8 oli sitä mieltä, että manuaalin käyttö vaatii ohjaajalta ohjaustaitoa. Esimerkiksi erilaisissa draamaharjoitteissa tulisi ohjaajalla olla idea sisäistettynä ja taitoa niiden vetämiseen. Hän ajattelee riskiksi myös sellaisen, jos ohjaaja ohittaa kokonaan manuaalin tutustumatta monipuolisesti koko materiaaliin ja jättää näin muodostamatta siitä oman mielipiteensä.

”Mitä on nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö?” -käsikirjoituksessa puhutaan myös ohjaajan ammattitaidosta. On olennaista, että menetelmien valinnat tehdään tietoisesti ja niitä käyttävät työntekijät tuntevat menetelmien käyttötarkoituksen, perustelut ja rajoitteet. Tämä liittyy työntekijöiden henkilökohtaiseen ammattitaitoon. (Pylkkänen & Viitanen & Vuohelainen 2009, 12.)

Täydentäminen tai kehittäminen, mahdollisuudet:

Neljän vastaajan mielestä manuaalin tietopohja on riittävä. Kolme heistä mainitsi, että tietoa on ehkä liikaakin. Vastaaja 1 ideoi sellaisen kehittämis ehdotuksen, että manuaalissa olevista faktoista voisi tehdä nuorille jaettavan taskukokoisen esitteen. Kyseessä olisi pieni vihkonen, joka voisi sisältää muun muassa värikuvia. Siitä he voisivat vielä jälkikäteen kerrata päihdekasvatustilanteessa esiin tulleita asioita.

Vastaaja 5 ehdotti, että manuaaliin voisi lisätä oikeisiin kohtiin vaikka sitaateilla sellaisia esimerkkejä nuorten kokemuksista, jotka osoittaisivat minkälaista keskustelua ryhmissä on herännyt, kun päihdekasvatustilanteissa on käyty läpi manuaalin eri kohtia. Näin kasvattaja voisi etukäteen valmistautua tilanteeseen ja hahmottaa, minkälaisia kysymyksiä nuorilta voi nousta. Hän pohti myös aineiston jakelua sellaisille aikuisille, jotka kokevat olevansa epävarmoja puhumaan päihdeasioista nuorille. Manuaali toimisi tukena keskustelulle.

Oma kehittämis ehdotukseni liittyy siihen, että manuaalin olemassaolo on jäänyt monelta huomaamatta. Dvd-kotelon etupuolelle voisi laittaa maininnan manuaalista, mielellään vaikka mainostyyllisesti korostettuna. Esimerkiksi tähtikuvion sisällä voisi olla teksti ”Sisältää manuaalin!”

Kysyin haastateltavilta myös sitä, muodostavatko animaatiot ja manuaalit yhdessä onnistuneen kokonaisuuden heidän mielestään. Neljä heistä vastasi, että kyllä muodostavat. Vastaajien 3 ja 8 mielestä animaatiot ja manuaali tukevat toisiaan. Toisen mielestä animaatiot jäisivät ehkä puolitiehen ilman manuaalia. Molemmat heistä korostivat aineiston muokattavuutta ryhmän ja ohjaajan mukaan. Rakenne tarjoaa vaihtoehtoja, valinnan mahdollisuutta, ja sallii ohjaajan tehdä halutessaan omia ratkaisujaan. Vastaaja 3 pitää dvd:n ideana sitä, että kuka tahansa kasvattaja voi sellaista käyttää ja jotta päihdekasvatusaineisto soveltuisi mahdollisimman monille ryhmille, täytyy sen ollakin yksinkertaista ja mahdollisimman käyttökelpoista. Manuaalin koettiin riittävän dvd:n käyttöohjeeksi.

Kaikkien kahdeksan haastateltavan mielestä aineiston käyttö on helppoa ja kaikki heistä myös arvelivat käyttävänsä sitä tulevaisuudessa.

5.1.7 Ainemaatio-aineiston suurimmat lisäarvot päihdekasvatuksessa

Kysyessäni aineiston suurimpia lisäarvoja päihdekasvatuksessa, pyrin saamaan tietooni, tuoko tällainen päihdekasvatusaineisto lisäarvoa ehkäisevään päihdetyöhön ja siinä käytettäviin materiaaleihin.

Vastaajan 1 mielestä lisäarvo on se, että toisin kuin ennen, nykyään vastaavanlaista videomateriaalia ei enää tule kovin paljoa. Myös vastaaja 2 on ihan tyytyväinen siihen, että uutta materiaalia tulee, hänen tapanaan kun on tehdä päihdekasvatusta käyttämällä erilaisia materiaaleja ja tapoja joilla aihetta voi tuoda esille. Vastaaja 3 pitää lisäarvona sitä, että erilaisten näkökulmien sekä toiminnallisten harjoitteiden ja tehtävien kautta nuoret saavat itse osallistua ja pohtia asioita. Hänen mielestään Ainemaatio-aineisto on yksi keino lähteä pois päin siitä suunnasta, jossa aikuinen kertoo nuorille miten asiat pitää tehdä. Vastaajan 4 mielestä yksi lisäarvo on helppokäyttöisyys. Animaatiot houkuttavat nuoria katsomaan niitä, ne ovat hauskaasti tehtyjä ja sisältävät aiheen vakavuudesta huolimatta myös iloisuutta. Hän kokee animaatiot mukavan kepeäksi tavaksi käsitellä asioita. Myös vastaaja 7 nostaa esille animaatioiden suhteellisen kepeän lähestymistavan päihdeasioihin, minkä lisäksi ne ovat nuorille helposti lähestyttäviä. Aineisto ei saarnaa ja sillä voi olla asennetason vaikutuksia.

Vastaaja 5 kokee, että aineisto on rakennettu siten, että siinä on jotain sekä kasvattajalle että kasvatettaville. Se on suunnattu nuorille, mutta aikuisen välityksellä ja vastuulla, eikä ole vain jokin julkaistu materiaali ”tuolla jossain”. Vastaaja 8 mainitsee lisäarvoiksi aineiston tuoreuden, raikkauden ja animaatioiden lyhyiden verrattuna normaalimittaisiin valistusvideoihin.

Lisäksi kolme kahdeksasta, eli vastaajat 3, 4 ja 8, pitää tärkeänä sitä, että nuoret ovat olleet tekemässä aineistoa, ja vastaajan 6 mielestä on lisäarvo, että nuorten maailma näkyy animaatioissa. Nuorten nuorille tekemän aineiston meriiteiksi mainittiin sen kiinnostavuus nuorten keskuudessa, vertaistuki ja nuorten näkökulma.

Vastausten perusteella suurimpana lisäarvona pidetään sitä, että nuoret ovat osallistuneet aineiston tekemiseen. Myös vastaavanlaista materiaalia otetaan ihan mielellään

vastaan ja Ainemaation koetaan erottuvan muista valistusvideoista. Siinä on kepeä lähestymistapa päihdeasioihin. Tästä voisi varmaan päätellä, että Ainemaatio-aineistoa otetaan mielellään vastaan tulevaisuudessakin.

5.1.8 Päihdekasvatukseen kaivattuja asioita

Jossakin vaiheessa haastatteluprosessia, kun olin jo tehnyt osan haastatteluista, keksin alkaa tiedustelemaan myös sitä, olisiko haastateltavilla mielessä sellaisia asioita, joita he kaipaisivat lisää päihdekasvatuksen kentälle. Tässä tausta-ajatuksena oli se, että Preventiimillä on osaamiskeskuksena mahdollisuuksia kehittää alaa eteenpäin ja toteuttaa erilaisia asioita. Kyseisen kysymyksen esitin neljälle haastateltavalle. Kolmen vastaajan ajatukset liittyivät tavalla tai toisella verkkoympäristöön. Vastaaja 4 ehdotti käytäntöjen vaihtamiseksi valtakunnallista materiaalipankkia, johon kerättäisiin sellaisia menetelmiä jotka on todettu hyväksi eri kunnissa. Preventiimillä on jo olemassa Internet-sivuillaan resurssipankki, johon on kerätty menetelmiä, ajankohtaisia tutkimuksia ja muuta erilaista materiaalia. Vastaaja 2 kaipasi lisää toiminnallisuutta menetelmien muodossa ja ehdotti jonkinlaista rataa, rastikiertoa tai Internet-versiota esimerkiksi jonkinlaisesta valintojen pelistä. Samaten vastaaja 6 oli ehkäisevän materiaalin kannalla. Hänen pohti myös jonkinlaista alueellista koulukohtaista suunnitelmaa, jolla kartoitettaisiin esimerkiksi kyselyillä etukäteen kouluissa ja luokissa olevia päihtheisiin liittyviä huolenaiheita. Niiden perusteella eri toimijat voisivat räätälöidä päihdekasvatusta kohdennetusti eri ryhmien tarpeiden mukaisesti. Vastaajan 8 mielestä verkkoon voisi viedä aineistoa sekä nuorten että aikuisten hyödynnettäväksi. Hän pitää vertaistuen periaatetta hyvänä. Myös jonkinlainen käyttökoulutus erilaisten toiminnallisten menetelmien käytöstä voisi hänen mielestään olla tarpeellinen.

6. Yhteenveto

6.1 Tulokset

Päihtheillä on merkittävä rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomalaiseen juomiskulttuuriin kuuluu alkoholin juominen viikonloppuisin, festivaaleilla, terasseilla sekä viih-

de-, urheilu- ja kulttuuritapahtumien yhteydessä ja se liitetään mielellään sosiaalisiin tilanteisiin. Juominen on humalahakuista. Alkoholin helppo saatavuus myötävaikuttaa haluun ostaa sitä. Hauskanpidon käänttöpuolena päihteiden käytöllä on kiistattomia vaikutuksia kansanterveyteen. Vallalla oleva juomiskulttuuri vaikuttaa väkisinkin myös nuoriin ja he kasvavat sen ympäröimänä. Tutkimusten mukaan nuorten päihteiden käytössä on tapahtunut positiivisia muutoksia 2000-luvulla, mutta nyt näyttäisi siltä, että positiivinen kehitys on pysähtynyt ainakin tupakoinnin ja huumausainekokeilujen osalta. Tänä vuonna tehtyjen tutkimusten mukaan nuoret kokevat pulmalliseksi sen, että aikuiset suhtautuvat välinpitämättömästi nuorten juomiseen. Alkoholin käytön arkipäiväistyminen, vahvistunut juhlimiskulttuuri ja alkoholin liittäminen monenlaisiin tilanteisiin mahdollistaa nuorten itsensä mielestä osaltaan alaikäisten juomisen. Osa nuorista on sitä mieltä, että vanhempien ei tulisi sallia lastensa polttamista ja tupakoimisen tulisi olla kiellettyä kouluissa ja rippikouluissa.

Edellä mainitut asiat osoittavat päihteiden käytön yhteiskunnallista luonnetta. Oma yhteiskuntamme muodostaa kontekstin ehkäisevälle päihdetyölle. Jotta voisi ymmärtää, mitä ehkäisevä päihdetyö on ja mihin se perustuu, on hyvä saada taustatietoa ja käsitystä päihteiden käytöstä elinympäristöömme liittyvänä ilmiönä. Tarve tehdä ehkäisevää päihdetyötä nousee yhteiskunnastamme, jonka rakenteisiin päihteiden käyttö niin voimakkaasti sisältyy. On kiintoisaa lukea edellä olevia nuorten omia mielipiteitä aikuisten asenteista nuorten päihteidenkäyttöä kohtaan. Tiedostavatko aikuiset nuorten mielipiteet, kuuntelevatko he edes niitä? Voisikin olla haastavaa, mutta yrittämisen arvoista, saada tavallisia suomalaisia aikuisia mukaan toteuttamaan päihdekasvatusta. Mielestäni suomalaisessa yhteiskunnassa päihdekasvatus on tarpeellista erityisesti siksi, että päihdeitä käytetään paljon ja asenteet niitä kohtaan ovat suopeita. Monet pitävät niiden käyttöä automaationa, elämään luonnollisesti kuuluvana.

Ehkäisevän päihdetyön problematiikkaan liittyy yhtenä tekijänä se, että päihdevalistuksen vaikuttavuuden voi tavallaan katsoa olevan kyseenalaista, koska sitä ei ole pystytty todentamaan tutkimuksilla. Tämä ei kuitenkaan missään nimessä sulje pois päihdekasvatuksen/-valistuksen tarpeellisuutta, mikä ilmenee myös haastateltujen asenteissa ja kommentteissa. Toinen problematiikkaan liittyvä tekijä on se, että päihteiden käytön malli on suomalaisessa yhteiskunnassa niin syvällä, ettei siihen ole mahdollista vaikuttaa nopeilla menetelmillä. Asenteet ja mallit siirtyvät aikuisilta nuorille, isältä pojalle.

Ehkäisevää päihdetyötä kannattaisikin tehdä elämäntapaajattelun ja jatkuvuuden näkökulmasta, kohdentaen sitä kaiken ikäisille ja jatkaen aiheen käsittelyä läpi yksilöiden elämän, varhaislapsuudesta vanhuuteen. Ainemaatio-päihdekasvatusaineistoa voi hyvin käyttää yhtenä osana ketjua. Kolmanneksi ehkäisevässä päihdetyössä ei ole aktiivisesti kiinnitetty huomiota työn laatuun ja laadun järjestelmälliseen arviointiin vielä kovin pitkää ajanjaksoa. Preventiimi pyrkii tuomaan tätä tarkoitusta varten kehitetyn laatukriteeristön laajempaan tietoisuuteen, ja sen pääpiirteittäinen esitleminen opinnäytetyönsäni edistää toivottavasti laatukriteeristön tunnettuutta edes hieman. Opinnäytetyöni myös antaa Preventiimille käytännön tietoa siitä, miten ehkäisevää päihdetyötä tekevät ammattilaiset kokevat Ainemaatio-aineiston. Näkökulma on arvioiva ja arviointi muodostaa osan ehkäisevän päihdetyön laadusta.

Nuorten päihdekasvatus on useiden eri tahojen toteuttamaa ehkäisevää työtä. Se on erilaisissa toimintaympäristöissä tapahtuvaa kasvatuksellista ja vuorovaikutteista toimintaa, jonka toteuttamisessa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä ja materiaaleja. Tavoitteet ovat moninaiset ja niihin liittyvät muun muassa nuorten tukeminen, itsetunnon vahvistaminen, terveys-, turvallisuus-, ja hyvinvointikysymykset, päihdevaihtoehtojen ja mallien tarjoaminen, tiedon jakaminen sekä asenteisiin vaikuttaminen. Ainemaatio-aineisto on tehty hyödynnettäväksi päihdekasvatuksessa ja sitä tehtäessä on huomioitu monet päihdekasvatukseen liittyvät piirteet. Sen voi helposti viedä moneen eri ympäristöön. Ainemaatio tarjoaa erilaisia menetelmiä ja keinoja päihdeasioiden käsittelyyn. Aineiston muodostavat materiaalit on rakennettu siten, että vuorovaikutuksella on niissä vahva rooli ja ne pyrkivät nuorten osallistamiseen, keskustelun herättämiseen ja tiedon jakamiseen. Tavoitteena on saada nuoret pohtimaan asioita itse, eikä vain siirtää heille tietoa. Nuoret ovat osallistuneet aineiston tekoon, minkä vuoksi se sisältää nuorten näkökulmaa ja vertaisvalistuksellisuutta. Ainemaatio-aineisto on kasvattajien tekemä ja tehty pedagogisista lähtökohdista käsin.

Haastatteluista selvisi, että asiantuntijat ovat käyttäneet Ainemaatio-aineistoa 13-18-vuotiaiden nuorten kanssa tavallisissa koululuokissa, erityisluokissa, erilaisissa pienryhmissä, nuorisotiloissa, nuorisokahviloissa, yksittäisten nuorten kanssa sekä vanhempainilloissa. Nuorisotyöntekijät toteuttivat päihdekasvatustilanteita erilaisin tavoin soveltamalla ryhmälle ja/tai kasvattajalle itselleen sopivinta tapaa. Kukaan ei edennyt täysin manuaalien ohjeistusten mukaisesti.

Useimmat haastatellut ovat sitä mieltä, että aineisto on onnistunut jakamaan tietoa, viritämään ryhmässä keskustelua, osallistamaan nuoria ja synnyttämään vuorovaikutusta. Kyseiset tekijät muodostavat aineiston pedagogisen käyttötarkoituksen. Tulkitsen muutamien haastateltavien kommentteja siten, että Ainemaatio-aineistossa olisi ainakin osin toteutunut nuorten oman näkökulman esiin pääseminen ja sellaisen päihdekasvatuksen toteutuminen, jossa nuorten omalla tekemisellä, vertaisvalistuksella ja tasa-arvoisella vuorovaikutuksella on korvattu ylhäältä alaspäin suuntautuva viestintä.

Tapauksessa jossa Ainemaatio-aineisto ei ollut synnyttänyt paljoakaan vuorovaikutusta, mainittiin syyksi oppitunnin lyhyt kesto sekä rauhalliset ja hiljaiset oppilaat. Luonnollisesti on olemassa monia tekijöitä, joilla on vaikutusta vuorovaikutuksen saavuttamiseen tai sen saavuttamatta jäämiseen.

Animaatioiden käyttö oli herättänyt nuorissa erilaisia reaktioita ja kommentteja, kuten tirsuntaa ja naurua, tyytyväisyyttä, arvostusta, kiinnostusta, animaatioiden, niiden teko-tavan ja musiikin kriittistä arviointia ja arvostelua sekä erilaisia kysymyksiä.

Kolme kahdeksasta haastatellusta oli huomannut, että aineisto oli synnyttänyt laajempaa vuorovaikutusta. Laajempi vuorovaikutus oli näyttäytynyt sekä nuorten keskinäisenä että nuorten ja opettajan tai muun kasvattajan välillä tapahtuneena keskusteluna.

Kaksi vastaajista on sitä mieltä, että päihdekasvatuksen tulisi jatkua pidemmällä aikavälillä, olla prosessimaista. Yksittäiset koulutunnit ja yksittäisten teemojen käsittely ei ole riittävää.

Toiset haastateltavista ajattelevat Ainemaation sopivan paremmin alakoululaisille ja yläkoulun aloittaneille, toisten mielestä taas yläkoululaiset muodostavat sopivamman kohderyhmän. Aineiston koettiin toimivan koululuokissa, nuorisotiloissa, kesäleireillä, pienryhmätoiminnassa ja vanhempainilloissa. Oppimis- ja keskittymisvaikeuksia omaaville nuorille animaatiot sopivat lyhyytensä ja helpon seurattavuutensa takia. Kahden vastaajan mielestä aineisto sopii kaikille, edellyttäen kuitenkin aiheen ja tavoitteen määrittämistä ja niihin sopivien animaatioiden valitsemista. Tiettyjen erityisryhmien, kuten kehitysvammaisten, kanssa manuaalin sisältö ei välttämättä kaikin osin toimisi. He eivät välttämättä pysty sisäistämään kaikkea annettua informaatiota.

Seitsemän kahdeksasta vastaajasta kokee merkitykselliseksi sen, että animaatiot ovat nuorten tekemiä. Heidän mukaansa nuoret vastaanottavat paremmin sellaista, mikä on heidän ikäistensä tekemää, koska aikuisten voi olla vaikea ymmärtää nuorten ajatusmaailmaa. Tämä on Preventiimin ja Ainemaation kannalta tärkeä tieto ja sen perusteella voisi päätellä, että vertaisvalistuksellisella aineistolla on kysyntää päihdekasvatuksen kentällä.

Ainemaatio-dvd:llä on tutkimusaineiston perusteella monia vahvuuksia. Niitä ovat helppous sekä ohjaajalle että nuorille, sujuva keskustelun virittäminen animaatioiden katsomisen jälkeen, animaatioiden lyhyys ja selkeä teemoittelu, dvd:n ajankohtaisuus, neutraalius, käytettävyyys sekä tietokoneessa että tv:ssä, dvd:n valikkojen helppokäyttöisyys, nuorten näköinen visuaalinen ilmaisu, nuorten valitsemat ajankohtaiset aiheet sekä dvd:n hallittavuus ja sallivuus.

Enin osa dvd:n heikkouksista tuntuu liittyvän animaatioiden sisältöön. Kun lähdetään pohtimaan kehittämisehdotuksia, on selvää, että nuorten tekemiin sisältöihin on vaikeaa vaikuttaa. Se, mitä Preventiimi voisi tehdä, on nuorten ohjeistaminen Ainemaatio-kilpailun alussa tarkemmin. Toinen vaihtoehto olisi sitten karsia tulevalle dvd:lle valittavia kilpailutöitä. Heikkouksien suhteen haastateltavista osa on sitä mieltä, että jotkut animaatiot ovat puhuttelevampia kuin toiset, eikä kaikkien idea aukea katsojalle. Jotkut niistä voisivat olla pidempiä kestoiltaan ja niissä käytetty kieli voisi olla nuorekkaampaa. Kun dvd:n tiedostoja yrittää avata tietokoneella, ne eivät välttämättä aukea.

Dvd:n riskeiksi tai ongelmiksi mainittiin seuraavat asiat: tilanteet jäisivät purkamatta, videot näytettäisiin entuudestaan tuntemattomalle ryhmälle, jos ohjaaja olisi valmistautumaton käsittelemään asioita tilanteissa, joissa aineistolla osuttaisiin arkaan paikkaan. Yksi haastateltavista mainitsi riskiksi myös sen, jos uusia Ainemaatioita tulisi kentälle niin paljon, että niitä olisi jo liikaa.

Kehittämisehdotuksia dvd:stä tuli haastateltavilta monipuolisesti. Osa toivoi parannuksia dvd-levyjen kansikoteloon: niissä voisi lukea animaatioiden nimien lisäksi myös tarinan opetus ja mitä se käsittelee. Animaatiotarinoihin taas voitaisiin rakentaa vaihtoehtoisia loppuja. Aineistoa voisi hyvin levittää enemmän kouluihin. Eräät tekniset pa-

rannukset olisivat tarpeellisia. Ensinnäkin jos dvd:tä käyttää dvd-soittimessa, ei valikossa ilmoiteta manuaalin olemassaolosta. Valikkoon voisi lisätä kohdan ”Manuaali”, jossa ohjeistettaisiin sen löytämiseen. Kaikki tietokoneet taas eivät suostu näyttämään animaatiovideoita. Tämän vuoksi animaatiot voisi tallentaa sellaiselle levyille, joka tukee sekä tietokoneohjelmia että dvd-laitteen ohjelmia. Dvd:t voisi myös lisätä Internetiin, mikä onkin sittemmin toteutunut Preventiimin uusien kotisivujen myötä. Erityisryhmien takia animaatioita voitaisiin hieman hidastaa, tai vaihtoehtoisesti ruudulla näkyvä teksti voitaisiin lukea videolle. Voisiko erityisryhmille tehdä kokonaan oman version? Ainemaatioita voisi suomen- ja ruotsinkielisten versioiden lisäksi olla tarpeellista tehdä myös englanniksi, koska kansainvälisiä ja erityispainotteisia kouluja ja luokkia on paljon. Päihdekasvatuksen pitkäkestoisuuden eli kaariajattelun toteutumiseksi Ainemaatioita voisi käyttää samanaikaisesti useammassa paikassa kuten päiväkodissa, koulussa, vanhempainilloissa ja nuorisotiloissa siten, että näkökulmat niissä olisivat erilaisia. Nämä tahot voisivat muodostaa yhteisen foorumin, jossa pohdittaisiin, miten aineistoa ja ideaa voitaisiin hyödyntää.

Manuaalin toimiviksi asioiksi koettiin manuaalin sisältämät tosiasiat ja uusi tieto, manuaalin helppo muokattavuus sitä käytettäessä, nuorten lähtötason huomioimisen mahdollistaminen aiheen käsittelyssä, manuaalin tuoma varmuus ja selkeys ohjaajan omaan tekemiseen, manuaalin ohjaava ote, siinä olevat konkreettiset kysymykset ja vastaukset sekä linkkivinkit. Myös alussa kerrotut taustatiedot Ainemaatio-kilpailusta, manuaalin teemoittelusta ja siitä, miten ohjaajan tulisi valmistautua manuaalin käyttöön, mainittiin hyvänä asiana.

Manuaalin heikkoudeksi mainittiin liian tarkka ohjeistus, jonka mukaan pitäisi edetä täsmällisen kaavan mukaan. Eräs haastateltavista kokee, että se ei anna uusia tapoja asioiden käsittelemiseen. Kahden haastateltavan mielestä manuaalissa myös puhutaan liian vähän sosiaalisista haitoista/suhteista. Mahdollisen tulevan Ainemaatio-kilpailun ja aineiston aiheiksi voisi ottaa sosiaaliset suhteet ja koulukiusaamisen. Olisi myös hyvä, jos päihdeasioihin saisi linkitettyä itsetuntoon, itsevarmuuteen sekä itsensä tuntemiseen ja hyväksymiseen liittyviä ajankohtaisia aiheita. Alkoholin tuomia sosiaalisia haittoja on jo käsitelty jonkin verran alkoholiaiheisessä dvd:ssä. Ehkä näitä ehdotuksia kannattaa kuitenkin pohtia tarkemmin ja miettiä niiden esiin nostamista sitten, kun on aika suunnitella täydennystä Ainemaatio-aineistoon.

Yhtenä riskinä pidetään manuaalin liiallista tekstimäärää, jonka käsittely voi olla liikaa nuorille. Riskinä voi olla myös se, että päihdekasvatustilanteessa ei herää yhtään keskustelua. Manuaalia kannattaakin käsitellä pienemmissä osissa. Manuaalin noudattaminen orjallisesti voi muodostua riskiksi, samoin kuin se, jos ohjaaja lähtisi käyttämään manuaalia ilman minkäänlaista omaa tietämystä asioista. Riskinä nähdään myös se, jos ohjaaja ohittaa kokonaan manuaalin tutustumatta monipuolisesti koko materiaaliin ilman että hän muodostaa siitä oman mielipiteensä.

Kehittämisehdotuksia manuaalista nousi haastateltavilta jonkin verran. Ensinnäkin manuaalissa olevista faktoista voisi tehdä nuorille jaettavan taskukokoisen esitteen, josta he voisivat kerrata päihdekasvatustilanteessa esiin tulleita asioita. Toisekseen manuaaliin voisi lisätä oikeisiin kohtiin vaikka sitaateilla esimerkkejä siitä, minkälaista keskustelua ryhmissä on herännyt päihdekasvatustilanteissa manuaalin eri kohtia käsiteltäessä. Aineistoa voisi myös jakaa sellaisille aikuisille, jotka kokevat olevansa epävarmoja puhumaan päihdeasioista nuorille. He saisivat siitä tukea keskusteluun. Koska manuaalin olemassaolo on jäänyt monelta huomaamatta, dvd-kotelon etupuolelle voisi omasta mielestäni laittaa maininnan manuaalista.

Manuaalin koettiin riittävän dvd:n käyttöohjeeksi ja puolet haastateltavista näkee niiden muodostavan yhdessä onnistuneen kokonaisuuden. Kaikkien kahdeksan haastateltavan mielestä aineiston käyttö on helppoa ja he myös arvelivat käyttävänsä sitä tulevaisuudessa.

Ainemaatio-päihdekasvatusaineiston lisäarvoiksi mainittiin sen helppokäyttöisyys, kepeä lähestymistapa päihdeasioihin, tuoreus, raikkaus, animaatioiden lyhyys verrattuna normaalimittaisiin valistusvideoihin, aineiston tuoma lisä päihdekasvatuksen materiaaleihin, nuorten mahdollisuus osallistua ja pohtia asioita erilaisten näkökulmien sekä toiminnallisten harjoitteiden ja tehtävien kautta sekä nuorten maailman näkymien animaatioissa. Sen lisäksi aineiston sanottiin sisältävän jotain sekä kasvattajalle että kasvatettaville. Lisäarvoksi koetaan myös se, että nuoret ovat olleet mukana tekemässä aineistoa.

Ehkäisevän päihdetyön kentälle kaivattaisiin lisää erilaisia materiaaleja. Verkkoympäristö koetaan ajankohtaisena. Yhtenä ehdotuksena oli koululaisten päihteisiin liittyviä huolenaiheita kartoittava koulukohtainen suunnitelma. Erään ehdotuksen mukaan taas voitaisiin järjestää käyttökoulutusta toiminnallisista menetelmistä. Vertaistuen periaatetta pidetään hyvänä.

Haastateltavien löytäminen opinnäytetyötäni varten oli yksi suurimmista työn tekemiseen liittyvistä haasteista. Vaikka yhteydenotoni kohdistuivat nimenomaan sellaisiin ihmisiin, joiden tiesin saaneen Ainemaatio-aineiston tai osan siitä, oli yleisin vastaus se, ettei henkilö ole ainakaan vielä hyödyntänyt sitä työssään. Tästä voi päätellä sen, että vaikka materiaalia on jaettu monelle, ei Ainemaatio-aineistoa ole käytetty laajalti. Koska vastaajien joukko oli melko pieni, jäivät jotkin vastauksista yksittäisiksi, vaikka yhteneväisyyksiäkin mielipiteissä toki löytyi. Näin ollen on hankalaa tehdä yleispäteviä päätelmiä. On sääli, etteivät työntekijät ole aktivoituneet aineiston käyttöön ottamisen suhteen. Preventiimissä tuotetut materiaalit on tarkoitettu palvelemaan ehkäisevän päihdetyön kenttää. Jos sieltä päin ei tule vastakaikua, kuinka mielekästä on jatkuvasti tehdä uutta? Aineiston tekoprosessissa on myös kulunut jonkin verran taloudellisia ja ajallisia resursseja. Myöskään vuosittaisen Ainemaatio-kilpailun järjestäminen ei taida olla mikään pikkujuttu, vaikka siinä onkin mukana kolme vahvaa toimijaa.

Ehkäisevän päihdetyön tekijöille aineisto on parhaimmillaan työtä mahdollistava ja helpottava väline. Se voi antaa työntekijälle uusia ajatuksia ja näkökulmia ja tuoda vaihteluvuutta työssä käytettävien menetelmien joukkoon. Nuorissa Ainemaatio-aineisto on herättänyt reaktioita. Vaikuttavuutta on vaikea arvioida, mutta laajan vuorovaikutuksen syntymisen voi olettaa aiheuttavan nuorena asian prosessoimista. Parhaimmillaan aineisto voi nähdäkseni hyödyttää nuorta ajattelutyössä: auttamalla ymmärtämään päihdeiden käyttöön liittyviä eri puolia ja pohtimaan omaa suhdettaan päihteisiin sekä tekemään perusteltuja, hänen omasta arvopohjastaan nousevia, valintoja niiden suhteen. Tätä tukevat aikuiset kasvattajat sekä vertaisvalistus. Pahimmillaan aineisto voi aiheuttaa ahdistusta ja muita negatiivisia tunteita, jos purku jää kasvattajalta tekemättä.

Opinnäytetyötä varten tekemiäni haastattelujen voi katsoa toimineen kasvattajille myös eräänlaisena jälkipuintina toteutetuista päihdekasvatustilanteista. Ne osoittautuivat hyväksi keinoksi saada ohjaajat pohtimaan syvemmin aineiston käyttöä ja pääsemään pa-

remmin perille sen tavoitteista. Tämä voi edesauttaa aineiston käytön mielekkyyttä ja yhtenä tekijänä lisätä sen käyttöhaluja myös jatkossa.

Vaikka haastateltavien määrä jäi suppeahkoksi, sain heiltä kuitenkin paljon hyvää tietoa Ainemaatio-aineiston toimivuudesta ja käytettävyydestä. Näin ollen opinnäytetyöni tuottaa tietoa entuudestaan tutkimattomaan asiaan. Vastaajien mukaan aineisto on onnistunut jakamaan tietoa, virittämään ryhmässä keskustelua, osallistamaan nuoria ja synnyttämään vuorovaikutusta. Sen katsotaan soveltuvan monenlaisille ryhmille monenlaisissa tilanteissa. Nuorten mukanaolo aineiston tekoprosessissa koetaan merkitykselliseksi ja nähdäkseni vertaisvalistuksellisella aineistolla on kysyntää päihdekasvatuksen kentällä. Aineistosta eriteltiin monenlaisia vahvuuksia ja heikkouksia ja kehittämissuhteita tuli monipuolisesti. Riskien nähtiin liittyvän lähinnä ohjaajan valmiuksiin käyttää materiaalia vastuullisesti. Puolet haastateltavista kokee dvd-levyjen ja manuaalien muodostavan yhdessä onnistuneen kokonaisuuden ja manuaalin katsotaan riittävän dvd:n käyttöohjeeksi. Haastateltavien mielestä aineiston käyttö on helppoa. Lisäksi Ainemaatio-aineistolla katsotaan oleva erilaisia lisäarvoja päihdekasvatuksessa. Olen varma siitä, että haastatelluilta saatu tieto ja kehittämissuhteet auttavat Preventiimiä jatkossa kehittämään Ainemaatio-aineistoa.

6.2 Jatkotutkimusehdotukset

Voisi olla paikallaan selvittää sitä, miksi Ainemaatiot jäävät herkästi päihdekasvatusta toteuttavien työntekijöiden hyllyyn pölyttymään. Toisekseen Preventiimissä olisi aidosti hyvä miettiä, mitä Ainemaatioille voisi tehdä, jotta ne olisivat houkuttelevampia käyttää. Tarvittaisiinko tähän esimerkiksi lisää markkinointia, muista materiaaleista erottautumista tai innostamista?

Nyt kun omassa tutkimuksessani on selvitetty joidenkin asiantuntijoiden mielipiteitä ja kokemuksia Ainemaatio-aineistosta, olisi mielenkiintoista tutkia myös sitä, mitä mieltä nuoret ovat aineistosta. Tällaista tutkimusta voisi laajentaa siihen suuntaan, että kysyttäisiin nuorilta samalla sitä, millä tavoilla he itse haluaisivat oppia päihdeasioista. Tällöin olisi kyse nuorten kuulemisesta ja heidän osallistamisestaan. Sieltä suunnalta saataisiin tulla erilaisia vinkkejä, joita pystyttäisiin hyödyntämään päihdekasvatuksessa.

Ainemaatio-kilpailu järjestettiin tänä vuonna neljännen kerran. Uusia kilpailuja on tulossa vielä ainakin yksi. Kilpailun tuotosten myötä Ainemaatio-aineisto saattaa kasvaa. Tämän myötä sen toimivuutta voitaisiin mahdollisesti arvioida omaa tutkimustani laajemmin, käyttäen arvioinnissa laatukriteeristöä. Haastattelujen lisäksi tutkimusmenetelminä voitaisiin käyttää vaikka lomakkeita ja tutkijan ulkopuolisena henkilönä teemmää havainnointia ammattilaisten nuorille toteuttamista päihdekasvatustilanteista.

Preventiimi on taho, jonka on mahdollista toteuttaa erilaisia ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä asioita. Yksi tutkimus voisi olla sellainen, että siinä selvitettäisiin alan ammattilaisia haastatteleamalla sitä, mitä he kaipaisivat tai kokevat tarvitsevansa lisää päihdetyön/-kasvatuksen kentälle. Opinnäytetyössäni asiaa käsitellään vain pintaraapaisun verran.

7. Lähteet

- Aira, Tuula & Kämppi, Katariina & Kokko, Sami & Villberg, Jari & Kannas, Lasse 2008. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seuranta tutkimus. Osa I, Alkukartoitus. Helsinki: Makeprint Oy.
- Bergström, Seija & Leppänen, Arja 1998. Markkinoinnin maailma (1. painos). Helsinki: Oy Edita Ab.
- Jokinen, Heikki (toim.) 2006. Laatutähteä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatu kriteerit. THL. Kuopio ja Helsinki: Suomen graafiset palvelut Oy Ltd.
- Kananen, Jorma 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Karlsson, Thomas (toim.) 2009. Suomen alkoholiolot 2000-luvun alussa. Kulutus, haitat ja politiikka. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kylmänen, Petri 2005. Kun kaikki muutkin... Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Leimio-Reijonen, Susanna & Sundman, Tuula 2009. Elämää alkoholiavaruudessa. Terveyslehti (15) 3/2009, 11.
- Lindqvist, Minna 2009. Vantaa ja päihteet vuonna 2008. Vantaa: Vantaan kaupungin paino.
- Mäkitalo, Outi 2008. Huumevalistus ja sen muunnelmat. Opettajien käsityksiä ehkäisevään huumeystyöhön suuntautuneesta koulukasvatuksesta ja opetuksesta. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Väitöskirja.
- Nissinen, Ruut 2006. Vuorovaikutustaitojen luento 11.12.2006. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Nurmijärvi.
- Opetusministeriö, 2007. Päihdeongelmien ehkäisyn ja hoidon koulutuksen kehittämissuunnitelman mietintö. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. Yliopistopaino.
- Peltonen, Hannu 2004. Kasvattajana sosiaali- ja terveysalan ammattiteissa (4. uudistettu painos). Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Preventiimi 2009. Toimintasuunnitelma kaudelle 2010: 1.5.2010-30.4.2011.
- Pylkkänen, Sanna 2009. Ehkäisevän päihdetyön perusteet -diasarja 22.10.2009. Preventiimi, Helsinki.
- Pylkkänen, Sanna & Viitanen, Reijo & Vuohelainen, Elsi (toim.). Mitä on nuorisovalvontaan ehkäisevä päihdetyö? -käsikirjoitus. Julkaisematon.

Raunio, Kyösti 2004. Olennainen sosiaalityössä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Soikkeli, Markku 2004. Miten puhua huumeista (2. painos). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tigerstedt, Cristoffer (toim.) 2007. Nuoret ja alkoholi. Alkoholi- ja huumeutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 75. Helsinki: Hakapaino Oy.

Viitanen, Reijo 2009. Ehkäisevän päihdetyön perusteet -diasarja 15.-16.4.2009. Preventiimi, Helsinki.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Bergström, Tarja 2009. Mielenterveys- ja päihdetyö yhdistyvät - mitä järjestöt voivat tehdä? Keskustelutilaisuus järjestöille 24.3.2009. Viitattu 31.7.2009.
http://www.health.fi/content/files/Bergstrom_24.3.2009.pdf

Ehkäisevän päihdehuollon työryhmä 2005. Ehkäisevän päihdehuollon suunnitelma Himangan kunnassa. Viitattu 31.7.2009.
http://www.himanka.fi/kuntapalvelut/Opsin%20www-sivut/liitteet/P%3%84IHDETY%C3%96N_SUUNNITELMA1.doc

Helsingin kaupunginkirjasto 2005. Kysy mitä vain. Viitattu 31.7.2009.
<http://igs.kirjastot.fi/iGS/kysymykset/haku.aspx?word=Sanakirjat>

Lindberg, Raimo & Pihkala Marja 2005. Lausunnot ja kannanotot: Ehkäisevän päihdetyön järjestöjen huumausainepoliittinen mietintö. Viitattu 31.7.2009.
http://www.invalidiliitto.fi/portal/fi/invalidiliitto/lausunnot_ ja_kannanotot/?id=103.

Luhta, Reetta-Maija & Vainionpää, Sinikka 2009. Tavoitteena savuton oppilaitos. Sosiaali- ja terveysministeriö: Esitteitä 2009:4. Viitattu 11.11.2009.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-10131.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2005. Valintojen viidakossa. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali ehkäisevään päihdetyöhön. Viitattu 7.11.2009.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/e61d7a3e07724e698910436094a137f0/1257629245/application/pdf/21546/Valintojen%20viidakossa.pdf>

MTV3 2009. Ainemaatio 2009. Lego-animaatio ja The Sink veivät voiton. Viitattu 28.7.2009.
<http://www.mtv3.fi/animaatio/>

Nuorten huumeiden käytön ehkäisytoimikunnan mietintö 2000. Komiteamietintö 2000:3. Viitattu 1.8.2009.
http://pre20031103.stm.fi/suomi/eho/julkaisut/kommietinto2000_3/luku7.htm

Pietikäinen, Minna 2009. THL:n tiedote 25.8.2009. Viitattu 9.9.2009.
<http://www.poliklinikka.fi/?page=1497210&id=2430208>

Preventiimi
<http://www.preventiimi.fi/index.html>. Viitattu 28.7.2009.

Siitonen Juha 2007. Empowerment House. Viitattu 3.8.2009.
<http://www.empowermenthouse.fi/cms/index.php?Empowerment>

Skarppi-vertaisvalistusohjelma. Viitattu 27.10.2009.
http://skarppi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=59

Stakes 2006. Hankkeet ja projektit. Päihdevalistajahanke Skarppi. Viitattu 21.7.2009
http://neuvoa-antavat.stakes.fi/tietokannat/hankkeet/hanke_kuvaus.asp?id=232

Stakes 2007. Vaikuttaako päihdevalistus? Viitattu 16.10.2009.
<http://neuvoa-antavat.stakes.fi/FI/ajankohtaista/kysyttya/valistus.htm>

Stakes 2007. Päihdetyön keskeiset käsitteet. Viitattu 27.10.2009.
<http://neuvoa-antavat.stakes.fi/FI/kehittaminen/kasitteet/index.htm>

Takkavuori, Petri 2005. Valistuksen monet kasvot. Huumeitta-sähköpostilehti 11/2005, s. 8. Viitattu 10.7.2009.
<http://www.huumeitta.fi/pdf/Huumeitta-lehti.pdf>.

Tuominen, Suvi 2009. Hyvä ja paha vertaistuki Internetissä. A-klinikkasäätiö: Lasinen lapsuus, verkkokolumnit 2009. Viitattu 13.11.2009.
<http://www.lasinenlapsuus.fi/fi-FI/julkaisuja/verkkokolumnit2009/marraskuu>

8. Liitteet

LIITE 1: Haastattelukysymykset

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Taustatiedot

1. Nimesi, tittelisi ja organisaatiosi?

Ainemaatio-aineiston käyttötausta

2. Kuinka monta kertaa olet toteuttanut päihdekasvatusta Ainemaatio-DVD:tä käyttäen?
3. Minkälaiselle ryhmälle/ryhmille olet pitänyt päihdekasvatusta Ainemaatio-DVD:n avulla (ikä, sukupuoli, jakauma, erityisyys jne...)?
4. Käytitkö tupakka- vai alkoholi-DVD:tä?
5. Millä tavalla toteutit päihdekasvatustilanteen, jossa DVD:tä käytettiin? Esim. katsoitteko pelkät animaatiot vai hyödynsitkö myös DVD:n mukana ollutta manuaalia, keskustelitteko nuorten kanssa aiheesta, keksitkö omia tapoja käyttää DVD:tä?

Käyttökokemukset

6. Minkälaisen vastaanoton Ainemaatio-aineiston käyttö sai nuorilta?
 - a. Osallistuivatko he hyvin?
 - b. Kommentoivatko he jotain?
7. Ainemaatio-aineistoa tehtäessä on tiedon jakamisen lisäksi lähtökohtina ollut keskustelun virittäminen, nuorten osallistaminen ja vuorovaikutuksen synnyttäminen. Miten aineisto on onnistunut näissä tavoitteissaan? (Pedagoginen käyttötarkoitus)
8. Onko aineiston käyttö helpottanut laajemman vuorovaikutuksen syntymistä
 - a. kasvattajan ja nuorten välillä?
 - b. nuorten keskuudessa (keskustelua tai muuta vertaisvalistusta)?
9. Minkälainen on mielestäsi aineiston soveltuvuus erilaisille ryhmille? Keille päihdekasvatus sen avulla mielestäsi toimii ja keille ei?
10. Minkälaiset ovat omat kokemuksesi DVD-levystä? (animaatiot, animaatioiden käyttö sekä ajankohtainen tekninen väline)

- a. Onko merkityksellistä vai merkityksetöntä, että animaatiot ovat nuorten tekemiä? (vertaisvalistus)
- b. Onko DVD-levy mielestäsi toimiva väline päihdekasvatuksessa? Mikä siitä tekee toimivan?
- c. Onko siinä asioita, jotka eivät toimi?
- d. Sisältääkö DVD:n käyttö päihdekasvatuksessa mielestäsi riskejä? Tai onko jotenkin ongelmallista?
- e. Voisiko sen käyttöä kehittää jotenkin?
- f. Muunlaisia kokemuksia DVD:n käytöstä?

11. Minkälaiset ovat omat kokemuksesi manuaalista?

- a. Mitkä asiat ovat mielestäsi toimivia asioita manuaalissa? (vahvuudet)
- b. Mikä siinä ei toimi? (heikkoudet)
- c. Onko manuaalin käytössä mielestäsi riskejä, eli mikä voi mennä pieleen sitä käytettäessä? (riskit/uhat)
- d. Miten manuaalia tulisi mielestäsi täydentää tai kehittää? (mahdollisuudet)
 - Toimivuus?
 - Selkeys?
 - Riittävä tietopohja?
- e. Riittääkö manuaali DVD:n käyttöohjeeksi, vai tarvittaisiinko sen rinnalle myös muuta ohjeistusta (esim. käyttökoulutusta)?

12. Muodostavatko animaatiot ja manuaalit yhdessä onnistuneen kokonaisuuden? (kulkevatko hyvin käsi kädessä?)

13. Oliko aineiston käyttö helppoa vai vaikeaa? Miksi?

Ainemaatio DVD -aineiston hyödyllisyys

14. Mitkä ovat mielestäsi aineiston suurimmat lisäarvot päihdekasvatuksessa? Miksi?

15. Meinaatko itse/kannattaako aineistoa mielestäsi käyttää päihdekasvatuksen välineenä myös jatkossa?

16. Mitä kaipaisit lisää päihdekasvatuksen kentälle?

17. Sana on vapaa...